

Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

Науково-практичний журнал

Видається 4 рази на рік

Заснований у жовтні 2011

№ 1 (37) 2022

Харків
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
2022

*Рекомендовано до друку вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України (протокол № 2 від 29 березня 2022 р.)*

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з присвоєнням **категорії «Б»**
(наказ МОН України № 409 від 17 березня 2020 р.)

Журнал внесено до міжнародних бібліотек і баз даних:
European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences – **ERIH PLUS**, Норвегія;
Matrix for the Analysis of Journals – MIAR, Іспанія;
Polish Scholarly Bibliography (PBN), Index
Copernicus International (ICI), Польща; Academic
Research Index – ResearchBib, Японія

Право та інновації : наук.-практ. журн. / редкол.: К. В. Єфремова (голов. ред.) та ін. – Харків : НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України ; АРТ-ПРИНТ, 2022. – № 1 (37). – 64 с.

Засновник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

Редакційна колегія:

Українські фахівці – *К. В. Єфремова*, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України (головний редактор); *Р. В. Шаповал*, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (науковий редактор); *А. П. Гетьман*, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; *В. М. Пашков*, доктор юридичних наук, професор, Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; *О. Я. Трагнюк*, кандидат юридичних наук, доцент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; *А. М. Любич*, кандидат юридичних наук, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України (заступник головного редактора); *Н. М. Внукова*, доктор економічних наук, професор, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України; *Х. В. Солнцева*, кандидат юридичних наук, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; *Ю. В. Георгієвський*, доктор юридичних наук, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України; *М. В. Троцька*, кандидат юридичних наук, доцент, Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; *А. О. Гаркуша*, кандидат юридичних наук, доцент, Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; *К. О. Токарева*, кандидат юридичних наук, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України; *О. В. Розгон*, кандидат юридичних наук, доцент, НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України.

Іноземні фахівці – *Вільям Еліот Батлер*, доктор права, Школа права Університету штату Пенсильванія (США); *Snieguolė Matulienė*, доктор, Університет імені Миколаса Ромеріса (Литва); *Томас Давуліс*, доктор, професор, юридичний факультет Вільнюського університету (Литва); *Яніс Грасіс*, доктор юридичних наук, доцент, юридичний факультет Ризького університету (Латвія); *Вітольдс Захарс*, доктор юридичних наук, професор, юридичний департамент Даугавпілського університету (Латвія); *Маріана Петрова*, доктор економічних наук, професор, Університет Велико Тирново (Болгарія).

Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative
Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

LAW AND INNOVATIONS

Scientific and Practical Journal

Published 4 Times a Year

Founded in October 2011

№ 1 (37) 2022

Kharkiv
Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development of NALS of Ukraine
2022

*Recommended for publication by the Academic Council
of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of National Academy of Law Sciences of Ukraine (protocol № 2 of 29.03.2022)*

The journal was included into the List of scientific professional editions of Ukraine **group «Б»**
(Ministry of Education and Science of Ukraine order № 409 of 17 March 2020)

Contributed to the international scientometrics database and libraries:

European Reference Index for the Humanities and the
Social Sciences – **ERIH PLUS**, Norway;

Matrix for the Analysis of Journals – MIAR, Spain;
Polish Scholarly Bibliography (PBN), Index Copernicus

International (ICI), Poland; Academic Research Index – ResearchBib, Japan

Law and Innovations : Scient.-Pract. Journal / edit.board : K. V. Yefremova (chief ed.) et al. – Kharkiv : Scientific and Research
Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine ; ART-PRINT, 2022. – № 1 (37). – 64 p.

Founder

Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative
Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

Editorial board:

Ukrainian specialists – *K. V. Yefremova*, PhD, Senior Researcher, the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine (chief editor); *R. V. Shapoval*, 2nd PhD, Professor, the Yaroslav Mudryi National Law University (scientific editor); *A. P. Getman*, 2nd PhD, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, the Yaroslav Mudryi National Law University; *V. M. Pashkov*, 2nd PhD, Professor, Poltava Law Institute the Yaroslav Mudryi National Law University; *O. Ya. Tragniuk*, PhD, Associate Professor, the Yaroslav Mudryi National Law University; *A. M. Liubchych*, PhD, Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine (deputy chief editor); *N. M. Vnukova*, 2nd PhD, Professor, the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine; *H. V. Solntseva*, PhD, the Yaroslav Mudryi National Law University; *I. V. Georgiievskiy*, 2nd PhD, the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine; *M. V. Trotska*, PhD, Associate Professor, Poltava Law Institute the Yaroslav Mudryi National Law University; *O. A. Harkusha*, PhD, Associate Professor, Poltava Law Institute the Yaroslav Mudryi National Law University; *K. O. Tokarieva*, PhD, the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine; *O. V. Rozghon*, PhD, Associate Professor, the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine.

Foreign specialists – *William E. Butler*, J.D., Professor of Law of the Dickinson School of Law, Pennsylvania State University (USA); *Snieguolė Matulienė*, Doctor of Law, Mykolas Romeris University (Lithuania); *Tomas Davulis*, Professor, University of Vilnius Faculty of Law (Lithuania); *Jānis Grasis*, Dr. iur., Associate Professor, Faculty of Law, Rīga Stradiņš University (Latvia); *Witolds Zahars*, Doctor of Law, Professor, Head of Legal Department Daugavpils University (Latvia); *Mariana Petrova*, Doctor of Economy, Professor, Veliko Tarnovo University (Bulgaria).

Commissioning Editor: *V. P. Kokhan*

Desktop publishing: *A. H. Yakshyna*

Address of the Editorial Team:

61002, Kharkiv, st. Chernyshevskaya, 80
Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative Development
Tel.: + 38 (057) 700-06-64
E-mail: ndipzir@gmail.com
Website: ndipzir.org.ua

ЗМІСТ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

ХАУСТОВА М.Г.

Інновації як основа модернізації сучасного суспільства.....	7
---	---

ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

КОВАЛЬЧУК А.С.

Про визначення поняття «платіжна система» в контексті змін чинного законодавства України.....	16
---	----

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

РОЗГОН О.В.

Механізм трансферу технологій і його реалізація в інноваційному процесі	22
---	----

ЖОРНОКУЙ Ю.М., ПОДРЕЗ-РЯПОЛОВА І.В.

Об'єкт правовідносин у сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності.....	31
---	----

ЧУБЕНКО В.А.

Роль ЕКА в питанні стимулювання високотехнологічного експорту України в період воєнного стану	38
---	----

ПОДРЕЗ-РЯПОЛОВА І.В.

Правові засади інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу	44
---	----

ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ТРУДОВОГО ПРАВА

СЕРЕДА О.Г., БУРНЯГІНА Ю.М.

Трансформація принципів правового регулювання оплати праці в сучасних умовах	49
--	----

СУЧАСНІ ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

КОРИТІН Д.С., ЗАВАДСЬКА А.Т. До правових питань діяльності стартапів в умовах збройної агресії

російської федерації проти України (російсько-української війни).....	56
---	----

Інформація для авторів.....	63
-----------------------------	----

CONTENT

LEGAL PROVISION OF THE FUNCTIONING OF THE DIGITAL TRANSFORMATION IN MODERN CONDITIONS

KHAUSTOVA MARYNA

Innovations as the basis for the modernization of modern society	7
--	---

ADMINISTRATIVE AND FINANCE LAW

KOVALCHUK ANASTASIA

On the definition of the concept of «payment system» in the context of changes of the current legislation of Ukraine	16
---	----

MODERN RESEARCH OF ECONOMIC LAW

ROZGHON OLHA

Technology transfer mechanism and its implementation in the innovations process	22
---	----

ZHORNOKUI YURIY, PODREZ-RIAPOLOVA IRYNA

Object of legal relations in the field of venture investment into innovation activity.....	31
--	----

CHUBENKO VIRA

The role of ECA in the issue of stimulating Ukrainian high-tech exports during war	38
--	----

PODREZ-RIAPOLOVA IRYNA

Legal fundamentals of infrastructure support of innovations process	44
---	----

PROBLEMS IN THE FIELD OF LABOR LAW

SEREDA OLENA, BURNYAGINA YULIYA

Transformation of the principles of the legal regulation of the wage in modern conditions	49
---	----

MODERN LAW RESEARCH

KORYTIN DENIS, ZAVADSKA ANHELINA

On legal issues of startup activities in the conditions of armed aggression of the russian federation against Ukraine (russian-ukrainian war)	56
--	----

Information for authors.....	63
------------------------------	----

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

ХАУСТОВА МАРИНА ГЕННАДІЇВНА

кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, доцент кафедри теорії та філософії права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID 0000-0002-8684-0646

УДК 340.12

DOI 10.37772/2518-1718-2022-1(37)-1

ІННОВАЦІЇ ЯК ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано поняття модернізації правової системи, що являє собою еволюційну зміну синтезованої сукупності правових явищ і процесів, зумовлену міжнародними глобалізаційними процесами, з метою якісно нового впливу на правове життя суспільства, визначені її загальні ознаки. Визначено, що розбудова України як демократичної та правової держави неможлива без подальшого реформування національної правової системи.

Аналізується участь зовнішніх партнерів у здійсненні модернізації та проведенні інноваційних процесів в Україні і підкреслюється, що найбільша роль з огляду на географічні чинники, безперечно, належить Європейському Союзу, який є найближчим до нас серед гравців, що мають високий потенціал впливу на глобальні процеси та сформовані на основі порядків відкритого доступу.

Визначено, що головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції. Одним з ключових принципів вказаної політики є ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері.

Обраний Україною шлях інтеграції до Євросоюзу вимагає зближення та інтеграцію національної економічної системи до систем країн ЄС. Це ставить Україну перед вибором запровадження тієї моделі розвитку, яка прийнята ЄС за базову, тобто моделі інноваційного розвитку. Особливими вимогами до характеру та темпів розвитку національної економіки стають завдання забезпечення її відтворювального інноваційного циклу на новій технологічній основі в умовах ринкової економіки, а також забезпечення соціальної спрямованості цього відтворювального циклу з максимально ефективним використанням інноваційного потенціалу країни, внутрішніх та зовнішніх ресурсів, досягнення випереджальних темпів динаміки розвитку порівняно з провідними країнами світу відповідно до напрямку прогресу світової економіки.

Таким чином, утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки забезпечить її конкурентоспроможність та вихід на траєкторію сталого розвитку. Тому перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки поступово стає імперативом державної політики.

Ключові слова: модернізація, інноваційна політика, державна політика, правова система, інтеграція, глобалізація, трансформація.

Постановка проблеми. Перебіг сучасних подій в Україні змусив по-новому подивитися на поняття «модернізація правової системи» та інноваційні процеси. Незважаючи на різне і часто діаметрально про-

тилежне ставлення до модернізації (від наймогутнішої підтримки до категоричного неприйняття), цей процес, що розвивався з ініціативи та за підтримки держави і за допомогою засобів правового впливу на

суспільство, вже тривалий час здійснює великий вплив на характер і стан української державності, на роль права в нашому суспільстві, на розуміння права українцями, на їхнє ставлення до права і держави.

Актуальність дослідження модернізаційних та інноваційних процесів у політиці обумовлена необхідністю вивчення проблеми політичних перетворень української держави та суспільства, змін політичної системи, трансформації політичного життя, пошук альтернативних варіантів виходу з кризових ситуацій. Інноваційний політичний розвиток відбувається в умовах, в контексті глобальних трансформацій світового масштабу, це означає необхідність вивчення та застосування зарубіжного, міжнародного досвіду розробки та впровадження інновацій у політичну практику з урахуванням українських умов. Тема вивчення інновацій у політиці затребувана з точки зору ролі політичних інститутів, акторів, рішень, факторів, ризиків, меж застосування розповсюдження цього феномену, співвідношення модернізаційних та інноваційних процесів розвитку, технологій впровадження інновацій в політику та оцінки їх ефективності, причин відставання України у порівнянні із лідерами інноваційних змін політичного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Модернізаційні та інноваційні процеси в державно-політичному житті досліджуються в роботах Т. Парсонс, Ш. Ейзенштадт, Д. Лернера, У. Мура, А. Етціоні, У. Ростоу, Г. Алмонда, С. Верба, Л. Біндера, Л. Пай, С. Хантінгтона, А. Тойнбі, П. Сорокіна, К. Ясперса, М. О. Паламарчука, С. В. Глібка, О. Е. Сімпсон тощо.

Мета статті. Процес модернізації та інноваційні явища зайняли настільки значне місце у житті України, що ідею модернізації та інновації можна розглядати як ідеї, які на певному етапі об'єднали її народи, як частина державної ідеології, як домінанту розвитку України та вплинули на подальший прогрес в економічних, науково-технічних, соціальних та інших відносинах. Таким чином, вивчення особливостей даних процесів в Україні, особливо відносно права, (оскільки право – головний інструмент держави в здійсненні модернізації всієї системи суспільства, і в той же час, саме право – об'єкт модернізації), є не тільки цікавим, але й корисним з практичної точки зору.

Це дослідження не тільки застосовує положення теорії модернізації до змін у вітчизняній правовій системі, а й розглядає процес модернізації з позицій сучасної вітчизняної теорії права. Це дозволяє розглядати модернізацію права в Україні скрізь призму таких фундаментальних положень теорії права, як питання використання права в якості важливого засобу соціального управління, змін правової свідомості, наступності, поновлення і рецепції в право, право-

вих цінностей і ін. Досліджується поняття інноваційної модернізації, який змінює тип соціально-економічного розвитку суспільства та вимагає трансформації існуючої політичної системи.

Виклад основного матеріалу. Модернізаційний та інноваційний розвиток представляють собою невід'ємні характеристики сучасних суспільств, які вдало розвиваються. Вивчення концепції модернізації дозволяє визначити актуальну картину перетворень, які відбуваються в країні, та виявити основні напрямки розвитку. Українська держава намагається утримати конкурентні позиції на світовій арені, що не можливо без інноваційного розвитку країни. Високий рівень конкуренції, який сформувався у сучасному світі, визначає необхідність постійного підвищення рівня ефективності, який досягається шляхом впровадження інновацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів модернізації тісно пов'язана з вивченням питань впровадження нових методик здійснення інноваційної діяльності. Модернізаційні перетворення, які відбуваються в Україні на протязі останніх років, визначили реформування таких сфер суспільного життя, як економічна, соціальна, політична, культурна, на всіх рівнях управління: як на загальнодержавному так і на місцевому. Внаслідок того, що модернізація є комплексним процесом, є неможливим проведення соціальних, економічних, політичних та культурних перетворень у відриві один від одного.

Модернізацію політичної сфери пов'язують із розвинутою системою захисту прав і свобод людини і громадянина, належною роботою правової та судової системи, захистом права власності, політичною мобілізацією та підвищенням рівня участі громадян в політичному житті, плюралізмом, боротьбою із корупцією. Модернізація економічної сфери включає до себе підвищення рівня життя населення, переходом до ринкової економіки, посилення конкурентоспроможності, процеси технізації, індустріалізації, застосування новітніх технологій [1, с. 44].

Модернізація як глобальний процес тягне за собою ряд змін, у тому числі в соціальній сфері. До них можливо віднести підвищення соціальної мобільності та якості життя громадян, формування інститутів соціальної політики та громадянського суспільства, підвищення значення людського капіталу, необхідність постійного інвестування у професійний розвиток та вдосконалення співробітників, підвищення рівня освіти населення, розширення шансів доступу до матеріальних та нематеріальних благ. Конкуренція та постійний розвиток є основною передумовою модернізаційних процесів. Сьогодні є необхідний пошук нових підходів до еволюції політичної системи та її інституціональної підсистеми, формування нових видів політичних інститутів, від-

носин, практик для розвитку та оптимізації функціонування політичної та правової системи. Інновації в політиці можуть бути потенційним політичним інструментом, який радикально прискорює спрямований політичний прогрес, розвиток політичних відносин та вдосконалення права [2, с. 115].

Під *інновацією* слід розуміти зобов'язання думати та діяти таким чином, щоб сприяти постійному вдосконаленню за допомогою визначення, розповсюдження та прийняття творчих ідей. Інновації повинні вдосконалювати державну політику, адміністрування та включати нове використання існуючих знань, а також створення та застосування нових знань. У широкому значенні інновації – це новітні данні, які реалізуються незалежно від сфери застосування, це правило, продукт інтелектуальної діяльності акторів, які їх реалізують. Теоретичне вивчення проблем ініціювання та використання інновацій в політиці активно здійснюється в рамках зарубіжних та вітчизняних політологів, економістів, соціологів та психологів. В теперішній час політична наука розробляє інноваційні підходи як теоретично пізнавального характеру, який прогнозує стан суспільства та держави, та містить у собі елементи перетворення політичного простору.

Під «модернізацією», що в загальнотеоретичному сенсі базується на ідеї внутрішньої здатності суспільства до якісної еволюції, у науці розуміють як сукупність різного роду економічних, політичних, державно-правових, психологічних, культурологічних зрушень та перетворень конкретного суспільства у напрямі його осучаснення і постійного вдосконалення; наближення соціальних і політичних систем та їхніх фрагментів до максимально можливого рівня розвиненості. До необхідності наукового розгляду зазначених категорій стосовно українського суспільства спонукають поліваріантний характер тлумачення проблеми трансформації та модернізації світовою наукою і відсутність ґрунтовних вітчизняних досліджень. Проблема вивчення феномена політичної трансформації у сучасній політичній науці розглядається в кількох напрямках [3, с. 8].

Перший із них – у дослідженнях акцентується увага на вивченні сутності понять «політичний розвиток», «сталий розвиток», «системна трансформація», «кризовий синдром модернізації», «демократизація».

Представники *другого напрямку* розглядають категорії (вони становлять дихотомічні поняття-опозиції), що пояснюють механізми й характер здійснення модернізації. До найважливіших з них належать: «традиційне – сучасне суспільство», «стихийна – цілеспрямована модернізація», «органічна – неорганічна (навздогінна) модернізація».

Дослідники *третього напрямку* вивчають базові

поняття модернізаційної теорії, різноманітні науково-публіцистичні характеристики, що останнім часом часто з'являються в ході дебатів про зворотний бік модернізації, її негативні прояви. До них, зокрема, належать: «контрмодернізація», «антимодернізація», «псевдомодернізація», «вестернізація» [4, с. 142].

Теорія модернізації відома у міжнародній науковій літературі з 1950-х – 1960-х років ХХ ст. (С. Липсет, Е. Шілдз, Д. Ептер, Ш. Ейзенштадт та ін). У наступні десятиліття її концепції неодноразово видозмінювалися, проте багато положень теорії модернізації увійшли у світове суспільствознавство, зокрема юридичну науку. Дослідники модернізації права найчастіше звертають увагу на її історичні аспекти. Так, А. В. Малько та А. Ю. Саломатін розглядають модернізацію як історично тривалий та географічно розосереджений процес осучаснення права, пристосування його до реалій індустріального та постіндустріального суспільства, досліджують революціонізуючий імпульс модернізації права, який надали йому революції кінця ХVІІІ ст. – французька та американська, а потім такі процеси, як поява конституційного права та порівняльно-правових досліджень, посилення незалежності судової влади, інформатизація права [5, с. 4].

Так, українські дослідники Горбатенко В. П. і Бульбенюк С. С. визначають, що процесі розвитку міждисциплінарної теорії поступово, як її невід'ємна складова, постала концепція «політичної модернізації» як наслідок системної трансформації. У сучасному розумінні, що спирається на досягнення світової суспільно-політичної думки в осмисленні досвіду модернізаційних процесів різних країн, політична модернізація в розгорнуто-політологічному вимірі означає:

1) комплекс науково-методологічних засобів пояснення джерел, характеру і напрямів політичних змін на історичній, сучасній і постсучасній стадіях загальноцивілізаційного розвитку з адекватним розкриттям на рівні окремо взятих соціумів усієї сукупності взаємовідносин: держава – міжнародна система, держава – громадянське суспільство, держава – особистість, суспільство – особистість, індивід – індивід та ін.;

2) практичне втілення елементів раціоналізації влади і політичної бюрократії шляхом органічного поєднання політичних, економічних і духовних чинників соціального розвитку; зростання здатності політичної системи постійно й успішно адаптуватися до нових зразків соціальних цілей; диференціацію політичної структури, орієнтованої на створення ефективної інституціонально-рольової системи; ослаблення і заміну традиційних еліт модернізаторськими; подолання відчуження населення від полі-

тичного життя й забезпечення його групової та індивідуальної участі в ньому; постійне вдосконалення нормативної і ціннісної систем суспільства [6, с. 74]. Незважаючи на різне і часто діаметрально протилежне ставлення до модернізації (від наймогутнішої підтримки до категоричного неприйняття), цей процес, що розвивався з ініціативи та за підтримки держави і за допомогою засобів правового впливу на суспільство, вже тривалий час здійснює великий вплив на характер і стан української державності, на роль права в нашому суспільстві, на розуміння права українцями, на їхнє ставлення до права і держави. Процес модернізації зайняв настільки значне місце у житті України, що ідею модернізації можна розглядати як ідею, що на певному етапі об'єднала її народи, як частина державної ідеології, як домінуючий розвиток України.

Модернізація правової системи являє собою еволюційну зміну синтезованої сукупності правових явищ і процесів, зумовлену міжнародними глобалізаційними процесами, з метою якісно нового впливу на правове життя суспільства.

Модернізації права в її класичному вигляді, при цьому такі загальні ознаки:

Модернізація – процес, який докорінно змінює систему права, систему законодавства і правову систему суспільства.

2. Модернізація не тільки змінює основні правові інститути суспільства, надає їм нового змісту й форми, а й призводить до появи нових інститутів.

3. Модернізація змінює систему правових цінностей в суспільстві, усуває з суспільної свідомості цінності, властиві попередньому етапу суспільного розвитку і формує нові цінності, засновані на ідеях рівності всіх перед законом, невід'ємних прав і свобод особистості і т. ін.

4. У процесі модернізації, вдосконалення права і правової системи державним органам повинні належати мінімум три головні функції: збереження правової стабільності, дотримання владою і громадянами позитивного права, поступове звуження сфери державної компетенції. Роль держави в даному випадку полягає в тому, щоб правильно і своєчасно реагувати на мінливу правову ситуацію і перейти до закріплення підсумків нової якості правової системи тільки тоді, коли для цього дозріють необхідні передумови. Таким чином, процес модернізації правової системи повинен бути суворо керованим з боку держави.

Необхідно відзначити, що процес модернізації права придбав в сучасних умовах нові ознаки. До них можна віднести:

1. Критичний підхід до західних правових цінностей, обережний вибір прикладів для наслідування і впровадження в правову систему держави, неупе-

реджене співвіднесення власного і запозиченого правового досвіду.

2. У політичному і правовому свідомості все більше стверджується прагматичне і інструментальне ставлення до інститутів і стандартів західних правових систем. Вони використовуються в тій мірі, коли вони стають органічною частиною існуючої правової системи, не порушуючи наступності і забезпечуючи позитивний результат, тобто коли вони ефективні.

З урахуванням нових ознак можна дати наступне визначення правової модернізації.

Модернізація правової системи – це якісна зміна правової системи держави, яка використовує досвід правових систем західного типу, одночасно зберігаючи правонаступність у своєму правовому розвитку, що дозволяє праву найбільш ефективно виконувати своє призначення у суспільстві [5, с. 17–18].

На підставі вищевикладеного, можливо зробити висновок, що існує два різновиди правової модернізації, а саме – модернізація органічна (яка може бути і запізньою) й модернізація неорганічна (вестернізація). Вестернізація – це модернізація на основі повного копіювання шляху розвитку західних правових систем. Інший різновид правової модернізації – це, перш за все, модернізація органічна, природна, що припускає реалізацію власних ресурсів правового розвитку, відсутність сліпого повторення західного шляху, і тільки, по-друге, – наявність якогось орієнтира у вигляді західних правових систем. Саме такий різновид є найкращою для модернізації правової системи сучасної України [7, с. 40].

Розбудова України як демократичної та правової держави неможлива без подальшого реформування національної правової системи. Сьогодні правова система України знаходиться на шляху пошуку найбільш ефективних засобів розвитку суспільства й адекватного відображення загально-соціальних процесів. В умовах комплексних змін правова система України все більше орієнтується на міжнародні стандарти та здобутки цивілізаційного розвитку людства [8, с. 466–467].

Якщо говорити про значення зовнішніх партнерів у здійсненні модернізації та проведенні інноваційних процесів в Україні, то найбільша роль з огляду на географічні чинники, безперечно, **належить Європейському Союзу**, який є найближчим до нас серед гравців, що мають високий потенціал впливу на глобальні процеси та сформовані на основі порядків відкритого доступу.

Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних

екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції. Одним з ключових принципів вказаної політики є ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері.

Обраний Україною шлях інтеграції до Євросоюзу вимагає зближення та інтеграцію національної економічної системи до систем країн ЄС. Це ставить Україну перед вибором запровадження тієї моделі розвитку, яка прийнята ЄС за базову, тобто моделі інноваційного розвитку. Особливими вимогами до характеру та темпів розвитку національної економіки стають завдання забезпечення її відтворювального інноваційного циклу на новій технологічній основі в умовах ринкової економіки, а також забезпечення соціальної спрямованості цього відтворювального циклу з максимально ефективним використанням інноваційного потенціалу країни, внутрішніх та зовнішніх ресурсів, досягнення випереджальних темпів динаміки розвитку порівняно з провідними країнами світу відповідно до напряму прогресу світової економіки.

Таким чином, утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки забезпечить її конкурентоспроможність та вихід на траєкторію сталого розвитку. Тому перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки поступово стає імперативом державної політики. Це полягає, насамперед, у встановленні ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій.

Ці процеси обумовлюють подальшу модернізацію правової системи України, що обумовило формування сучасної нормативно-правової бази (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності. Зокрема, національне інноваційне законодавство включає норми Конституції України, Господарського кодексу, Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», Закону України «Про інвестиційну діяльність», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Вихідні правові передумови державної інноваційної політики закладено в Конституції України.

Стаття 54 гарантує громадянам свободу наукової і технічної, а також інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав. У цій самій статті визначено, що держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Крім згаданих законодавчих актів, слід окремо відмітити прийняту Верховною Радою України 13 липня 1999 року Концепцію науково-технічного та інноваційного розвитку України. Концепція містить основні цілі, пріоритетні напрями та принципи державної науково-технічної політики, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного формування науково-технологічного потенціалу та його ресурсного забезпечення. Вона визначає засади взаємовідносин між державою та суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності, які ґрунтуються на необхідності пріоритетної державної підтримки науки, технологій та інновацій як джерела економічного зростання, складника національної культури, освіти та сфери реалізації інтелектуального потенціалу громадян. Дія Концепції розрахована на період стабілізації економіки та досягнення постійного її розвитку [9].

Відповідно до законодавства державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, у тому числі підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних.

Частина 1 статті 325 Господарського кодексу України визначає поняття інноваційної діяльності у сфері господарювання, як діяльності учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя. Водночас вказаним нормативно-правовим актом в статті 10 згадується про форми ефективного господарювання без надання визначення цього поняття [10].

Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р зазначає, що за даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), у 2018 році Україна посіла у рейтингу найвищу позицію за останні сім років – 43 місце, покращивши його з минулого року на сім позицій, а в попередньому році Україна піднялася на шість пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності – співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів [11]. Таким чином, вказана Стратегія визначає поняття коефіцієнту інноваційної ефективності як співвідношення отриманого результату до

інноваційних ресурсів, без розкриття змісту та складових цього терміну. Вчені-економісти визначають коефіцієнт результативності інноваційної діяльності через добуток показників результативності: інноваційної діяльності на стадії проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (далі – НДДКР); інноваційної діяльності на стадії впровадження інновацій; інноваційної діяльності підприємства з погляду тривалості процесу розроблення й запровадження інновацій [11].

Як узагальнює Подрез-Ряполова І.В., більшість науковців-економістів при аналізі питань оцінювання інноваційної діяльності розмежовують поняття «ефект» та «ефективність» інноваційної діяльності. У загальному розумінні ефект (від лат. *effectus* – «виконання, дія») – це результат, досягнутий від будь-якого заходу [12, с. 19].

Ефект в інноваційній діяльності – це кінцевий результат впроваджувальної діяльності в одному з економічних вимірах – матеріальному або грошовому, який може бути виражений через підвищення якості продукції; скорочення часу виробництва та обігу; вивільнення ресурсів тощо [13, с. 42].

Узагальнення критеріїв та систематизація відповідних показників оцінки ефективності інноваційної діяльності, дозволяє виділити наступні:

1. Критерій економічної ефективності, основними показниками якого є прибуток від ліцензійної діяльності; прибуток від впровадження винаходів (ноу-хау); підвищення ефективності використання ресурсів; прискорення оборотності обігових коштів тощо.

2. Критерій науково-технічної ефективності, основними показниками якого є наявність співробітників з науковим ступенем; частка науково-дослідних та експериментальних лабораторій; наявність зареєстрованих належним чином об'єктів права інтелектуальної власності; обсяг науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт; обсяг робіт з розвитку, модернізації та реконструкції науково-технологічної та дослідно-промислової бази; обсяг реалізованої інноваційної продукції.

Розглядаючи питання порядку визначення ефективності інноваційної діяльності, треба підкреслити, що згідно із ст. 11 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (в редакції від 18.04.2021 р.) засобом встановлення рівню ефективності діяльності наукових установ (які є суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності та беруть участь у здійсненні інноваційної діяльності) є їх державна атестація. Під час проведення державної атестації наукових установ здійснюється їх оцінювання за наступними напрямками: забезпеченість науковими і науково-технічними кадрами; стан матеріально-технічної бази; якість

наукової і науково-технічної діяльності; відповідність наукової і науково-технічної діяльності завданням наукової установи. При чому якість наукової і науково-технічної діяльності визначається на основі експертної оцінки з використанням наукометричних та інших показників, що використовуються в міжнародній системі експертизи [14].

3. Критерій соціальної ефективності, основними показниками якого є рівень впливу реалізації проекту на рівень зайнятості населення (частка створених нових робочих місць); зростання рівня оплати праці робітників; динаміка кількості робочих місць; рівень кваліфікації робітників.

4. Критерій екологічної ефективності, основними показниками якого є вплив виробничих процесів, задіяних у реалізації проекту, на навколишнє природне середовище; дотримання вимог відповідних норм, установлених чинним законодавством; екологічність виробничих товарів тощо.

5. Критерій новизни, основні показники: тривалість життєвого циклу інновацій; наявність принципів нових товарів; відношення витрат на НДДКР до обсягу продажів, чи відношення кількості робітників, зайнятих в НДДКР, до загальної кількості працюючих; обсяг витрат на оплату праці, послуг суб'єктів інноваційної інфраструктури щодо маркетингу, реклами, підготовки кадрів; частка прибутку, спрямована на НДДКР [15, с. 48].

Модернізаційні процеси у праві, також були обумовлені необхідністю інновацій у сфері цивільно-договірних відносин, внаслідок чого був впроваджений та закріплений термін «венчурне інвестування інноваційної діяльності», адже поняття останньої має своє законодавче визначення (відповідно до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг), та відповідає суті досліджуваного поняття. На основі проведеного дослідження можна визначити, що венчурне інвестування, як елемент національної інноваційної системи, забезпечує ефективну реалізацію венчурного капіталу в діяльності приватних юридичних осіб, що функціонують у сфері інноваційної діяльності, на корпоративних чи договірних засадах [16, с. 36]. Високі ризики такого інвестування обумовлені новизною інновацій, що комерціалізуються, та ранньою стадією виведення нових високотехнологічних продуктів на ринок, що створені на їх базі, і знижуються за допомогою використання спеціальних правових форм і засобів [17, с. 221].

На погляд Подрез-Ряполової І.В., можливим також є додання до вказаного узагальненого переліку інших критеріїв, зокрема, критерію, який відображає

рівень комерціалізації результатів інноваційної діяльності (основні показники: запровадження комерційного використання результатів науково-технічної діяльності; рівень комерціалізації інноваційних проєктів, комерціалізація та пошук шляхів перетворення наукового потенціалу в ресурс для забезпечення конкурентоспроможності; рівень конкурентоспроможності товару (послуг), обсяг інвестиційного попиту; рівень прибутковості з урахуванням можливих ризиків тощо) [12, с. 20].

Висновки. Таким чином, інновації є нововведенням, які радикально трансформують соціальну реальність. Для ефективного існування української держави необхідна реальна стратегія інноваційних змін. Інноваційний розвиток виступає у двох видах: технологічному та соціальному. Для впровадження новаций необхідна трансформація існуючої політичної системи і як наслідок модернізація правової системи України. Сьогодні країні необхідна інноваційна модернізація, яка змінює соціально-економічний розвиток суспільства та вимагає трансформації існуючої політичної системи. Інноваційна модернізація – це значне зростання здатності політичної сис-

теми стабільно та успішно адаптуватися до нових зразків соціально-політичних цілей та створювати нові види відносин, інститутів, практик на основі реалізації інновацій в економічній, соціальній, регіональній, міжнародній політиці та в інших сферах життєдіяльності, наприклад, в економіці: розвиток інноваційного сектору, модернізація промислових потужностей; в політиці: у процесі прийняття політичних рішень вироблення вектору розвитку національної інноваційної системи, оптимізація державної інноваційної політики, впровадження інноваційних технологій соціально-політичної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Реформування правової системи України у вказаних напрямках дозволить значно підвищити ефективність використання суб'єктами суспільства своїх прав, виконання покладених обов'язків, дотримання заборон та застосування правових норм. Внаслідок цього зрушать з міста реформи у економічній, політичній, соціальній, культурній та інших сферах життя Українського суспільства, що сприятиме і надалі створенню громадянського суспільства, побудові економічно розвинутої, соціальної та правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайлов А.Е., Невважай И. Д. Правовая жизнь. Правовая политика: словарь и проект концепции. Саратов, 2010. С. 43–47.
2. Хилл Х. Модернизация государства в Германии. *Управленческое консультирование*. 2008. № 2. С. 114–121.
3. Саломатин А. Ю. Мировые модернизационные процессы, предпосылки, истоки, основные сферы и этапы. Модернизация государства: зарубежный и отечественный опыт: Сборник научных статей. Пенза, 2005. С. 6–10.
4. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: монографія. Харків: Право, 2011. 552 с.
5. Малько А. В., Саломатин А. Ю. Модернизация права в глобальном измерении. Модернизация права: зарубежный и отечественный опыт: сб. науч. статей / отв. ред. А. В. Малько, А. Ю. Саломатин. Пенза, 2004. 365 с.
6. Горбатенко, В. П., Бульбенюк С. С. Політична трансформація в сучасному світі : навч. посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 160 с.
7. Хаустова М. Г. Правовая політика української держави у сфері модернізації правової системи України. *Юридичний електронний журнал*. 2020. № 1. С. 39–42.
8. Хаустова М. Г. Правовая глобалізація. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / за ред О. В. Петришина (голова) та ін. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права. 2017. 952 с.
9. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України: Постанова Верховної Ради України від 13.07.1999 р. № 916-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 37. Ст. 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14#Text>.
10. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
11. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
12. Подрез-Ряполова І. В. Особливості визначення ефективності інноваційної діяльності. *Право та інновації*. 2021. № 2 (34). С. 18–22.
13. Донець О. В. Зміст економічних категорій «ефект» та «ефективність» інноваційної діяльності. *Технологический аудит и резервы производства*. 2013. № 5/3(13). С. 42–44

14. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
15. Внукова Н. М., Глібка С. В. Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг: монографія / за редакцією Н. М. Внукової, С. В. Глібка. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 304 с.
16. Жорнокуй Ю. М. Венчурний капітал як основне джерело інвестицій малих та середніх інноваційних підприємств. *Стратегії підприємницької діяльності в інтересах сталого розвитку малого і середнього інноваційного підприємництва*: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 2 за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 16 лист. 2020 року) / за ред. А. В. Стріжкової. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 34–41
17. Сімсон О. Е. Правова модель приватно-публічного партнерства в інноваційній сфері : монографія. Харків: Право, 2013. 448 с.

REFERENCES

1. Mikhaylov A.E., Nevvazhay I. D. Pravovaya zhizn. Pravovaya politika: slovar i proyekt kontseptsii. Saratov. 2010. S. 43–47 [in Russian].
2. Khill Kh. (2008). Modernizatsiya gosudarstva v Germanii. *Upravlencheskoye konsultirovaniye – Management consulting*, 2, 114–121 [in Russian].
3. Salomatin A. Yu. (2005). Mirovyie modernizatsionnyie protsessy. predposylki. istoki. osnovnyie sfery i etapy. Modernizatsiya gosudarstva: zarubezhnyy i otechestvennyy opyt: Sbornik nauchnykh statey. Penza, 6–10 [in Russian].
4. Udovyka L. H. (2011). Transformatsiia pravovoi systemy v umovakh hlobalizatsii: antropolohichniy vymir: monohrafiia. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
5. Malko A. V., Salomatin A. Yu. (2004). Modernizatsiya prava v globalnom izmerenii. Modernizatsiya prava: zarubezhnyy i otechestvennyy opyt. A. V. Malko, A. Yu. Salomatin (Ed.). Penza [in Russian].
6. Horbatenko, V. P., Bulbeniuk S. S. (2010). Politychna transformatsiia v suchasnomu sviti. Kyiv: DP «Vyd. dim «Personal» [in Ukrainian].
7. Khaustova M. H. (2020). Pravova polityka ukraïnskoi derzhavy u sferi modernizatsii pravovoi systemy Ukrainy. *Yurydychnyi elektronnyi zhurnal – Legal Electronic Magazine*, 1, 39–42 [in Ukrainian].
8. Khaustova M. H. (2016). Pravova hlobalizatsiia. Velyka ukraïnska yurydychna entsyklopediia (Vols. 1–20). O. V. Petryshyna et al. (Ed.). Kharkiv: Pravo. (2017). Vol. 3: Zahalna teoriia prava. [in Ukrainian].
9. Pro Kontseptsiiu naukovu-tekhnohichnoho ta innovatsiinoho rozvytku Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 13.07.1999 r. № 916-XIV. (1999). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 37, art. 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14#Text> [in Ukrainian].
10. Hospodarskyi Kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-IV. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 18, 19–20, 21–22, art. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
11. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.07.2019 r. № 526-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
12. Podrez-Riapolova I. V. (2021). Osoblyvosti vyznachennia efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, 2 (34), 18–22 [in Ukrainian].
13. Donets O. V. (2013). Zmist ekonomichnykh katehorii «efekt» ta «efektyvnist» innovatsiinoi diialnosti. *Tekhnologicheskiiy audit i rezervy proizvodstva – Technological audit and reserves of production*, 5/3(13), 42–44 [in Ukrainian].
14. Pro naukovu i naukovu-tekhnichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 26.11.2015 r. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [in Ukrainian].
15. Vnukova N. M., Hlibko S. V. (2020). Suchasni ekonomiko-pravovi ryzyk-orientovani zasoby rehuliuвання rozvytku rynku finansovykh posluh: monohrafiia. N. M. Vnukovoi, S. V. Hlibka (Ed.). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].
16. Zhornokui Yu. M. (2020). Venchurnyi kapital yak osnovne dzherelo investysii malykh ta serednikh innovatsiinykh pidpriemstv. *Stratehii pidpriemnytskoi diialnosti v interesakh staloho rozvytku maloho i serednoho innovatsiinoho pidpriemnytstva*: zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrainy № 2 za materialamy II kruhloho stolu (m. Kharkiv, 16 lyst. 2020 roku). A. V. Strizhkova (Ed.). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 34–41 [in Ukrainian].

17. Simson O. E. (2013). Pravova model pryvatno-publichnoho partnerstva v innovatsiinii sferi. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

KHAUSTOVA MARYNA

PhD in Law, Senior researcher of the Scientific and research institute of providing legal framework for the innovative development of NALS of Ukraine,
Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theory and Philosophy of Law
of Yaroslav Mudryi National Law University

INNOVATIONS AS THE BASIS FOR THE MODERNIZATION OF MODERN SOCIETY

Problem setting. Current events in Ukraine have forced a new look at the concept of “modernization of the legal system” and innovation processes. The process of modernization of the legal system is developed on the initiative and with the support of the state and through legal means of influence on society. This process has long had a great impact on the nature and state of Ukrainian statehood, the role of law in our society, the understanding of law by Ukrainians, their attitude to law and the state.

Analysis of resent researches and publications. The analysis of modernization and innovation processes in politics is conditioned by the need to study the problem of political transformations of the Ukrainian state and society, changes in the political system, transformation of political life, search for alternative ways out of crisis situations. Innovative political development takes place in the context of global transformations on a global scale. This means the need to study and apply foreign, international experience in the development and implementation of innovations in political practice, taking into account Ukrainian conditions.

Modernization and innovation processes in public and political life are studied in the works of T. Parsons, S. Eisenstadt, D. Lerner, W. Moore, A. Etzioni, W. Rostow, G. Almond, S. Verb, L. Binder, L. Pai, S. Huntington, A. Toynbee, P. Sorokin, K. Jaspers, Palamarchuk M.O., Glibko S.V., Simpson O.E. and others.

Target of research. The process of modernization and innovation are of great importance in the life of Ukraine. The idea of modernization and innovation can be considered as an idea that unites Ukraine, as part of the state ideology, as the dominant development of Ukraine. These ideas influenced further progress in economic, scientific, technical, social and other relations. Studying the peculiarities of the processes of modernization of law in Ukraine is not only interesting but also useful from a practical point of view. The concept of innovative modernization is studied, which changes the type of socio-economic development of society and requires the transformation of the existing political system.

Article's main body. Modernization as a global process entails changes, including in the social sphere. These include increasing social mobility and quality of life, forming institutions of social policy and civil society, increasing the value of human capital, the need for constant investment in professional development and staff development, improving education, expanding access to tangible and intangible benefits. Competition and constant development are the main prerequisites for modernization processes.

Innovation should be understood as a commitment to think and act in a way that promotes continuous improvement by identifying, disseminating and embracing creative ideas. Innovation should improve public policy, administration and the re-use of existing knowledge, as well as the creation and application of new knowledge. In a broad sense, innovations are the latest data that are implemented regardless of the scope; it is usually a product of intellectual activity of the actors who implement them.

Conclusions and prospects for the development. Thus, innovation is an innovation that radically transforms social reality. Today the country needs innovative modernization, which changes the socio-economic development of society and requires the transformation of the existing political system. Innovative modernization is a significant increase in the ability of the political system to stably and successfully adapt to new patterns of socio-political goals and create new types of relationships, institutions, practices based on innovation in economic, social, regional, international policy and other spheres of life.

Key words: modernization, innovation policy, legal policy, legal system, integration, globalization, transformation.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Хаустова М.Г. Інновації як основа модернізації сучасного суспільства. *Право та інновації*. 2022. № 1 (37). С. 7–15.

ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

КОВАЛЬЧУК АНАСТАСІЯ СЕРГІЙВНА

аспірантка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID 0000-0002-5817-4172

УДК 347.73:336.717

DOI 10.37772/2518-1718-2022-1(37)-2

ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПЛАТІЖНА СИСТЕМА» В КОНТЕКСТІ ЗМІН ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Підвищення вартості безготівкових розрахунків та посилення ролі неоднорідних платіжних систем за останні роки, особливо в умовах карантину, пов'язаних із коронавірусною хворобою COVID-19, стало чіткою та безумовною тенденцією у сфері економічних відносин. Глибокі зміни в організації розрахунків, викликані швидким розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, а також процесами глобалізації, призводять до необхідності нових наукових досліджень з проблем правового регулювання платіжних систем, оскільки, на жаль, теоретичні досягнення у цій сфері втрачають свою актуальність через високу динаміку мінливих економічних і соціально-політичних умов. На цьому тлі останні зміни в чинному законодавстві України потребують їх детального аналізу та усвідомлення, а отже, перегляду деяких фундаментальних поглядів, зокрема визначення поняття «платіжна система»

У наукових колах ведеться широка дискусія щодо визначення поняття «платіжна система» до цих пір остаточно не вирішило таку проблему. Спроби подолати розбіжності у визначенні сутності поняття «платіжна система» в загальному розумінні не призвели до уніфікації існуючих наукових підходів. Водночас такі теоретичні пошуки дали можливість оцінити явище з точки зору уявлень про його сутність, зміст і форму.

У статті розглядається проблема визначення поняття «платіжна система» в умовах докорінної зміни спеціального законодавства України з питань організації розрахункових відносин. Наголошується на відсутності загально-визнаного наукового підходу у питанні про визначення поняття та сутності платіжної системи, підкреслюється наявність широкої дискусії з такої проблеми. Звертається увага на зміщення акценту у визначенні сутності платіжної системи з переказу коштів на надання платіжних послуг. Пропонується авторське визначення платіжної системи як правової форми надання платіжних послуг.

Ключові слова: адаптація, безготівкові розрахунки, імплементація, платіжна система, платіжне середовище, платіжні операції, платіжний ринок, переказ коштів, правова форма.

Постановка проблеми. Підвищення значення безготівкових розрахунків та посилення ролі різно-рідних платіжних систем за останні роки, особливо в умовах карантинних обмежень, що пов'язані з коронавірусною хворобою COVID-19, стало наочною та безумовною тенденцією в сфері економічних відносин. Глибинні зміни в організації розрахунків, що викликані стрімким розвитком інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також процесами глобалізації зумовлюють потребу здійснення нових наукових досліджень проблем правового регулювання платіжних систем, оскільки, на жаль, теоретичні здобутки у цій сфері втрачають свою актуальність через високу динаміку змінюваності економічних та соціально-політичних умов. На такому тлі останні

зміни у чинному законодавстві України вимагають свого детального аналізу та усвідомлення, а відтак і перегляду окремих фундаментальних поглядів, у тому числі - й щодо визначення самого поняття «платіжна система».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження платіжних систем як іманентної складової економічної сфери має свою історію та специфіку. Вони вивчалися як з позицій економічної теорії, так і ставали предметом наукових розшуків представників юридичної науки. Окремі питання сутності, організації та функціонування сучасних платіжних систем були предметом наукового інтересу як вітчизняних, так і закордонних економістів, серед яких Вудфорд М., Герасимова С. В., Гриценко А. А.,

Гросс Д., Демківський А. В., Іссінг О., Коваль І. М., Лук'янов В. С., Мовчан О. А., Оліфіренко М. М., Сенищ П. М та ін. Їх теоретичні здобутки є фундаментом розуміння особливостей правового регулювання різнорідних розрахункових відносин у сучасній економіці. Закладають підвалини створення цілісної теорії розрахункових правовідносин, а також сприяють формуванню концепції платіжного права.

Зазначимо, що обсяг юридичної літератури з проблем правового регулювання платіжних систем є також значним як за кількісно, так і за тематикою. Окремим аспектам такої проблематики приділили увагу такі вітчизняні вчені як Адабашев Т. К., Алісов Є.О., Бортник Н.П., Воронова Л.К., Заверуха І. Б., Лукашев О. А., Орлюк О. П., Пожидаєва М. А., Фомін Г. Ф. та ін. Проте, не дивлячись на багаторічну широку наукову дискусію та цікаві й ґрунтовні здобутки все ще немало важливих питань правового регулювання платіжних систем залишаються недостатньо розробленими або взагалі відсутні їх загально визнане розуміння. Насамперед це відноситься до визначення самого поняття платіжної системи, а також необхідності критичного осмислення останніх змін у чинному спеціальному законодавстві України. Тільки за такого підходу можливе прогнозування наслідків впровадження відповідних юридичних новацій, які носять системний характер та безпосередньо впливають не тільки на систему розрахункових відносин, але також стосуються національної економіки в цілому, так як пов'язані з розумінням таких явищ як фінансові послуги, платіжний ринок, платіжне середовище, що об'єктивно вказує на їх важливість.

Мета статті – актуалізувати питання про сутність та поняття «платіжна система», а також висвітлити особливості трансформації визначальних ознак такого об'єкта правового регулювання в умовах системних змін спеціального законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Проблема визначення поняття «платіжна система» тривалий час перебуває у центрі уваги наукової спільноти та фахівців-практиків. За тривалий час широкої дискусії вона не знайшла свого остаточного вирішення. Тим більше має місце її загострення та підвищення актуальності в умовах реальної адаптації національного законодавства України про платіжні системи до законодавства ЄС, оскільки вимагає усвідомлення зміни акцентів правового регулювання цієї сфери суспільних відносин, а відтак – і теоретичного осмислення таких новацій та їх наслідків. Показовим у цьому є приклад Німеччини, де за свідченням Лауе К., законодавство про розрахункові правовідносини піддалося значним змінам внаслідок імплементації до національного права Директиви Європейського парламенту та Ради від 13 листопада

2007 року № 2007/64/ЄС про платіжні послуги на внутрішньому ринку, зміни директив 97/7/ЄС, 2002/65/ЄС, 2005/60/ЄС, а також 2006/48/ЄС та скасування директиви 97/5/ЄС, що стало серйозним стимулом до дослідження проблем правового регулювання безготівкових розрахунків [1, с. 86]. Безумовно такий іноземний досвід необхідно враховувати й використовувати в наукових розшуках, а також практиці нормотворення та правозастосування в Україні.

Загалом у розумінні сутності поняття «платіжна система» відсутня єдність як серед представників економічної науки, так і серед науковців-правників. Більш того, в літературі висловлюються різні позиції навіть щодо кількості основних підходів до вирішення такої проблеми. З огляду на обмеженість обсягу даної статті ми не маємо можливості навіть реферативно викласти існуючі погляди, які містяться в літературі з такого питання. Проте скористаємося здобутками інших дослідників, які вже проводили такі розшуки. Так, згідно здійсненим Балакіною Ю. С. та Кравченко І. С. узагальненням існують структурний, структурно-функціональний, інституційний, процесний підходи до визначення платіжної системи як загальноекономічної категорії та структурно-функціональний підхід при її розгляді як мікроекономічної категорії [2, с. 142]. Така позиція дає можливість усвідомити складність порушеного питання, відбиває широту спектру поглядів на шляхи вирішення проблеми, підкреслює необхідність подальших наукових пошуків у цій царині. Вона підкреслює гостру потребу пошуку єдиного знаменника для різних, але не взаємовиключних, позицій та узгодження точок зору зі спірних питань.

Одну зі спроб подолання розбіжностей при визначенні сутності поняття «платіжна система» в загальному розумінні, виходячи із принципів побудови систем і здійснення платежів в економіці, зробили Адамик Б. та Ткачук В. Під платіжною системою вони пропонують розуміти сукупність взаємопов'язаних законів, норм, правил здійснення платежів в економіці, у т.ч. через посередницькі організації, шляхом використання всіх форм грошей, платіжних інструментів і засобів, а також підсистем готівкових та безготівкових розрахунків з метою організації грошового обігу в суспільстві [3, с. 69]. З одного боку слід вітати таке намагання вирішити складну теоретичну проблему, а з іншого – не можна вважати здійснену уніфікацію наукових поглядів такою, що досягла своєї остаточної мети, оскільки мають місце суттєві змістовні неточності та логічні невідповідності, що потребують корегування.

Хоча запропонована дефініція і поєднує певні економічні, організаційні та юридичні ознаки такого об'єкта пізнання як «платіжна система», проте вона

фактично репрезентує його як правову категорію. До того ж, роблячи наголос на «сукупності взаємопов'язаних законів, норм, правил» автори практично ототожнили таке різнопланове та багатогранне явище як «платіжна система» з системою нормативно-правових актів та змістом останніх. Убачається, що в даному разі або припущена термінологічна помилка, або має місце методологічна неточність так як побудова визначення не відповідає вимогам теорії систем стосовно однопорядковості елементів. Мається на увазі те, що не можна ставити на один щабель узагальнення норму права як правило поведінки, як первинний, вихідний структурний елемент його системи [4, с. 313], а також закон, як форму зовнішнього виразу та закріплення правових норм, спосіб надання їм загальнообов'язкового значення [5, с. 49–50].

Водночас, здійснена Адамиком Б. та Ткачуком В. спроба подолання розбіжностей при визначенні сутності поняття «платіжна система» при усіх її недоліках є методологічно значимою, оскільки пов'язує між собою юридичні засоби, конкретний вид економічної діяльності (здійснення платежів), що спрямований на досягнення такої мети як організація грошового обігу в суспільстві. У цьому контексті наведемо точку зору Алісова Є.О. про те, що грошовому обігу властиві юридична оформленість та врегульованість його проявів, будови складових елементів тощо [1, с. 281]. Крім того, він підкреслює, що в юридичній і фінансово-економічній літературі поняття «грошова система» традиційно розуміють як встановлену державою форму організації грошового обігу [7, с. 123]. Відносно платіжних систем цей науковець також застосовує термін форма [8, с. 119–122]. З огляду на викладене можна зробити висновок про те, що у сучасних умовах таким спорідненим поняттям як «грошовий обіг», «грошова система» та «платіжна система» є властивою правова оформленість. Таким чином вважаємо необхідним розглядати питання про розуміння поняття «платіжна система» крізь призму категорії «правова форма».

У юридичній літературі та нормативно-правових актах термін «форма» вживається досить широко. Водночас, убачається доречним навести зауваження Білої В.Р. про те, що відсутність єдності серед учених щодо розуміння поняття правової форми призводить до логічних суперечностей у взаємозв'язку положень теорії права та галузевих наук [9, с. 99]. Дійсно, така методологічна проблема існує. Але зазначимо, що у своїй більшості в і загальній теорії права, і в галузевих юридичних науках розуміння такого терміну базується на філософських уявленнях, що форма являє собою спосіб існування і зовнішнього вираження змісту [10, с. 31], сутність – це сенс існування явища, його якісна характеристика, а зміст – сукупність частин (елементів) предмета, його

структурно-функціональна характеристика [11, с. 16].

Згідно з п. 1.29 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2346-III платіжна система – платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система [12]. Убачається, що в даному разі платіжна система представлена як правова форма, зміст якої розкривається через перелік відповідних елементів, а її сутністю виступає проведення переказу коштів.

Схожий, але не тотожний, підхід законодавець застосував й у п. 59 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року № 1591-IX, визначивши, що платіжна система – система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи [13]. З одного боку, у наведеному визначенні посилена правова характеристика об'єкта, що визначається, а з іншого – порівняно з попередньою дефініцією воно втратило чіткість стосовно структурно-функціональної характеристики. Наголос на формалізацію та стандартизацію платіжних операцій не супроводжується висвітленням взаємопов'язаної сукупності організаційних, технічних та інших елементів, що забезпечують їх здійснення. Через це не можна вважати таке законодавче визначення логічно завершеним та цілком прийнятним.

Зіставляючи положення двох наведених вище законів необхідно підкреслити перенесення акценту при визначенні поняття «платіжна система» зі здійснення переказу коштів на виконання платіжних операцій, які розуміються як будь-яке внесення, переказ або зняття коштів незалежно від правовідносин між платником і отримувачем, які є підставою для цього. Проте, новий закон визначає й таке поняття як «платіжні послуги», яке відносно платіжних операцій є ширшим. Відповідно до п. 58 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року № 1591-IX платіжні послуги розуміються як передбачена цим Законом діяльність надавача платіжних послуг з виконання та/або супроводження платіжних операцій [13].

Тобто, як убачається, ми маємо справу з вказівкою на правове оформлення діяльності надавачів послуг через визначені законодавством України вимоги, на що прямо вказується в пунктах 4, 12 та 19 ст. 71 Закону України «Про платіжні послуги» [13]. Вважаємо, що правова форма платіжної системи набуває усталеної завершеності тільки через її реєстрацію Національним банком України.

Висновки. Наявна в наукових колах широка дискусія з приводу визначення поняття «платіжна система» до цього часу остаточно не вирішила такої проблеми. Спроби подолання розбіжностей при визначенні сутності поняття «платіжна система» в загальному розумінні не призвели до уніфікації існуючих наукових підходів. Водночас, такі теоретичні розшуки забезпечили можливість оцінки явища з позиції уявлень про його сутність, зміст та форму.

Внаслідок адаптації національного законодавства України про платіжні системи до законодавства ЄС

відбуваються трансформації визначальних ознак такого об'єкта правового регулювання. Зокрема, зміщується акцент у розумінні сутності платіжних систем на здійснення платіжних послуг та платіжних операцій замість переказу коштів. Через зіставлення та аналіз положень чинного та перспективного законодавства України, а також наукових підходів до визначення поняття «платіжна система» останню необхідно розуміти як правову форму діяльності з надання платіжних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лауэ К. Правовая природа норм об оказании платежных услуг. *Актуальные проблемы российского права*. 2016. № 4 (65). С. 86-91.
2. Кравченко І. С., Балакіна Ю. С. Визначення сутності поняття «платіжна система». *Фінансовий простір*. 2014. № 3. С. 141–144.
3. Адамик Б., Ткачук В. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29. № 3. С. 63-73.
4. Байтин М. И. Сущность права (Современное нормативное понимание на грани двух веков). Саратов: СГАП, 2001. 416 с.
5. Теорія держави і права. Посібник для підготовки до державних іспитів / за заг. Ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2012. 192 с.
6. Алісов Є. О. Теоретичні проблеми правового регулювання грошового обігу в Україні. Харків: «Фоліо», 2004. 288 с.
7. Алісов Є. О. Гроші і грошовий обіг: теоретичні засади та стан правового регулювання в Україні: монографія. Харків: «Ксилон», 2004. 326 с.
8. Алісов Є. О. Деякі проблеми правового регулювання глобальної платіжної системи в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 116–126.
9. Біла В. Правова форма як категорія науки адміністративного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. 876 (15). С. 98–104.
10. Омелёхина Н. В. Финансово-правовые формы позитивного обязывания. *Журнал российского права*. 2014. № 9. С. 26-35.
11. Авраменко Л. В. Значення категорій «сутність», «зміст» та «форма» при формулюванні поняття права. *Проблеми законності*. 2014. № 125. С. 15-23.
12. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>.
13. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 р. № 1591-IX. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

REFERENCES

1. Laue K. (2016). Pravovaya priroda norm ob okazanii platezhnykh uslug. *Aktualnyye problemy rossiyskogo prava – Actual problems of Russian law*, 4 (65), 86-91 [in Russian].
2. Kravchenko I. S., Balakina Yu. S. (2014). Vyznachennia sutnosti poniattia «platizhna systema». *Finansovyi prostir – Financial Space*, 3, 141–144 [in Ukrainian].
3. Adamyk B., Tkachuk V. (2019). Platizhni systemy: fundamentalni zasady ta perspektyvy transformatsii. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*, Vol. 29, 3, 63–73 [in Ukrainian].
4. Baityn M. Y. (2001). Sushchnost prava (Sovremennoe normativnoe ponymanye na hrany dvukh vekov). Saratov: SHAP [in Russian].
5. Teoriia derzhavy i prava. Posibnyk dlia pidhotovky do derzhavnykh ispytiv. O.V. Petryshyna (Ed.). (2012). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
6. Alisov Ye. O. (2004). Teoretychni problemy pravovoho rehuliuвання hroshovoho obihu v Ukraini. Kharkiv: «Folio» [in Ukrainian].

7. Alisov Ye. O. (2004). Hroshi i hroshovi obih: teoretychni zasady ta stan pravovoho rehulivannia v Ukraini. Kharkiv: «Ksylon» [in Ukrainian].
8. Alisov Ye. O. (2004). Deiaki problemy pravovoho rehulivannia hlobalnoi platizhnoi systemy v Ukraini. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4, 116–126 [in Ukrainian].
9. Bila V. (2017). Pravova forma yak katehoriia nauky administratyvnoho prava. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» – Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic», Ser.: Yurydychni nauky*, 876 (15), 98–104 [in Ukrainian].
10. Omelekhina N. V. (2014). Finansovo-pravovyye formy pozitivnogo obyazyvaniya. *Zhurnal rossiyskogo prava – Journal of Russian Rights*, 9, 26–35 [in Russian].
11. Avramenko L. V. (2014). Znachennia katehorii «sutnist», «zmist» ta «forma» pry formulivanni poniattia prava. *Problemy zakonnosti – Legality problems*, 125, 15–23 [in Ukrainian].
12. Pro platizhni systemy ta perekaz koshtiv v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 r. № 2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> [in Ukrainian].
13. Pro platizhni posluhy: Zakon Ukrainy vid 30 chervnia 2021 r. № 1591-IX. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> [in Ukrainian].

KOVALCHUK ANASTASIA

Postgraduate student at the Department of Financial Law
of Yaroslav Mudryi National Law University

ON THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF “PAYMENT SYSTEM” IN THE CONTEXT OF CHANGES OF THE CURRENT LEGISLATION OF UKRAINE

Problem setting. Increasing the value of cashless payments and strengthening the role of heterogeneous payment systems in recent years, especially in the conditions of quarantine restrictions related to the coronavirus disease of COVID-19, has become a clear and unconditional trend in the field of economic relations. Profound changes in the organization of calculations caused by the rapid development of information and telecommunication technologies, as well as the processes of globalization, lead to the need for new scientific research on the problems of legal regulation of payment systems, since, unfortunately, theoretical achievements in this area lose their relevance due to the high dynamics of the changing economic and socio-political conditions. Against this background, recent changes in the current legislation of Ukraine require their detailed analysis and awareness, and therefore the revision of certain fundamental views, including the definition of the concept of “payment system.”

Analysis of resent researches and publications. The study of payment systems as an immanent component of the economic sphere has its own history and specifics. They were studied both from the position of economic theory, and became the subject of scientific searches of representatives of legal science. Some issues of essence, organization and functioning of modern payment systems have been the subject of scientific interest as domestic, and foreign economists, including Woodford M., Gerasimova S., Grytsenko A.A., Gross D., Demkivskyi A.V., Issing O., Koval I.M., Lukyanov V.S., Movchan O.A., Olifrenko M.M., Senyshchiv P.M. Their theoretical achievements are the foundation of understanding the peculiarities of legal regulation of heterogeneous calculation relations in modern economy. Lay the foundations for creating a holistic theory of settlement legal relations, and also contribute to the formation of the concept of payment law.

Target of research is to update the issue of the essence and concept of the «payment system,» as well as to highlight the peculiarities of the transformation of the defining features of such an object of legal regulation in the conditions of systemic changes in the special legislation of Ukraine.

Article’s main body. The article considers the problem of defining the concept of “payment system” in the conditions of radical change of the special legislation of Ukraine on the organization of settlement relations. It emphasizes the lack of a generally accepted scientific approach in the question of determining the concept and essence of the payment system, emphasizes the presence of a broad discussion on such a problem. Attention is drawn to the shift of emphasis in determining the essence of the payment system from the transfer of funds to the provision of payment services. The author’s definition of the payment system as a legal form of payment services provision is proposed.

Conclusions and prospects for the development. There is a wide discussion in scientific circles about the definition of the “payment system” until now has not finally solved such a problem. Attempts to overcome disagreements in deter-

mining the essence of the concept of “payment system” in the general sense did not lead to the unification of existing scientific approaches. At the same time, such theoretical searches provided an opportunity to evaluate the phenomenon from the perspective of ideas about its essence, content and form.

Key words: adaptation, cashless payments, implementation, payment system, payment environment, payment transactions, payment market, transfer of funds, legal form.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Ковальчук А. С. Про визначення поняття «платіжна система» в контексті змін чинного законодавства України. *Право та інновації*. 2022. № 1 (37). С. 16–21.

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

РОЗГОН ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0001-6739-3927

УДК 330.341.1

DOI 10.37772/2518-1718-2022-1(37)-3

МЕХАНІЗМ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ І ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

У результаті дослідження виявлено, що організаційно-економічний механізм трансферу технологій доцільно розглядати як особливу організаційну форму, в якій процеси діяльності пов'язані один з одним, створюючи такий ланцюжок: мета – передання ноу-хау, нових технологій, технологічного обладнання та науково-технічних знань від власника до замовника – процес – вибір, оцінка та реалізація просування технології – результат – просування технології на профільний на ринок.

Автором зазначено, що структура механізму трансферу технологій включає такі елементи: об'єкт; центр; суб'єкти; сукупність методів і способів як інструменти аналітичного, дослідницького характеру та інструменти реалізації намірів і планів; умови, які визначають обмеження і вимоги для отримання цільового результату; етапи.

Винятковою особливістю організаційно-економічного механізму є суб'єкти та їх дії. Суб'єкти, які створюють та/або використовують технології та/або їх складові та яким належать або передаються майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій, і фізичні особи, які безпосередньо беруть участь у створенні, трансфері та застосуванні технологій та/або їх складових, надають необхідні для цього інформаційні, фінансові та інші послуги на всіх стадіях просування технологій та/або їх складових на ринок, виконують певні дії, які приводять до певного результату на кожному етапі трансферу технологій.

Виявлено, що стадії механізму трансферу технологій складаються з етапів, які реалізуються через процеси і закінчуються складанням конкретної документації. Виділення окремих стадій та визначення змісту етапів, процесів на кожній стадії має суттєве значення для розуміння інноваційного процесу. Зокрема, можна виділити такі етапи: вибір і попередня оцінка технології; встановлення оцінки обраної технології; проведення досліджень для виявлення розрахунку оцінки потенціалу розробки як об'єкта комерціалізації та просування готової до використання технології на профільний ринок; співпраця зі споживачами технології.

Ключові слова: економіко-правовий механізм, трансфер технологій, реалізація, інноваційний процес.

Постановка проблеми. Взаємодія держави і господарюючих суб'єктів у сфері *трансферу технологій* полягає в комплексному застосуванні *правових, економічних та організаційних механізмів* для досягнення мети – передання технології за договором трансферу технологій.

Якщо розглядати *інноваційні процеси* як постійний і безперервний потік перетворення конкретних технічних або технологічних ідей на основі наукових розробок на нові технології або окремі їх складові частини і доведення їх до освоєння безпосередньо у *виробництві* з метою здобуття якісно нової продукції

[1], то такий підхід до категорії «*інноваційний процес*» вказує на його поширення на рівні *підприємства* [2], яке відбувається у виробничій і невиробничій системах.

Щоб трансфер технологій добре працював, він має відповідати чотирьом *рівням співробітництва* і чотирьом різним критеріям успіху такого трансферу: якісні науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботи (далі – НДКР), схвалення, впровадження, використання технології [3, с. 176].

Процес трансферу технологій передбачає спочатку трансформацію *науково-технічних розробок*

(звітів, макетів, зразків і т. д.), потім просування на ринок технологій. На завершення після визначення конкретних потенційних покупців технології та виявлення їх специфічних вимог проводиться, як правило, доопрацювання початкового технологічного пакету відповідно до вимог конкретного покупця й отримання врешті решт товару для реалізації – технологічного пакету, призначеного цьому покупцеві. І тільки тоді відбувається власне сам процес «купівлі-продажу» об'єкта трансферу технологій [4, с. 63].

Отже, якщо розглядати *трансфер технологій як процес*, який має певні етапи, то чим він відрізняється від «механізму»?

Якщо тлумачити термін «процес», то це послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається у закономірному порядку, тобто хід розвитку чого-небудь [5]. Якщо визначати «механізм», то це внутрішня будова, система чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [6].

Як бачимо, механізм включає в себе сукупність процесів.

Які б ми не використовували джерела, різні визначення терміна «механізм» в основі своїй мають загальне: механізм – це безліч взаємопов'язаних елементів. При цьому виділяється два підходи: механізм може розглядатися як сукупність елементів, які впливають на розвиток об'єкта, і як взаємозв'язок і взаємодія елементів, що забезпечують розвиток об'єкта.

У Концепції розвитку національної інноваційної системи від 17.06.2009 р. № 680-р зазначено, що створення умов для трансферу технологій і підвищення ефективності охорони прав інтелектуальної власності відбувається шляхом упровадження ефективного *механізму трансферу технологій*.

Оскільки різновидів механізму залежно від пряму інноваційної діяльності є декілька, то цілком слушно, що сьогодні інтерес викликає не тільки категорія «правовий механізм» а й, зокрема, «господарсько-правовий механізм», «економіко-організаційний механізм».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо визначення механізмів регулювання трансферу технологій перебувають у центрі уваги науковців.

Слід зазначити, що поняття механізму не є новим для доктрини: спочатку термін «механізм» з'явився в дослідженні, заснованому на методологічному індивідуалізмі (Elster J. та Stinchcombe A. L.) [7;8], а також у дослідженнях наукового реалізму (Harre R. та Little D.) [9;10] і критичного реалізму (Bhaskar R. та Reed. M.) [11;12].

Так, механізмами є процеси, які пояснюють причинно-наслідковий зв'язок між змінними (Campbell J. L.) [13]; механізм характеризується як

структура, що виконує функцію на основі її складових частин, компонентних операцій та їх організації (Bechtel W. та Abrahamsen A.) [14]; механізми дозволяють пояснити, як окремі особи можуть досягати спільних дій (Anderson P. J. J.) [15].

Слід зазначити, що дослідники вказують на потребу існування в інноваційній сфері *організаційного, господарсько-правового або економіко-правового механізмів*.

Eglė Štareikė аналізував *організаційний механізм* через підхід до системи комплексного контролю відкритої системи соціально-економічної інтеграції. Бойчук Р. П. виокремлює *юридичні механізми забезпечення* належної реалізації визначених Конституцією та законами України суб'єктивних прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Терьошкіна Н. Є. наполягає на існуванні *нормативно-правових і регламентних механізмів* в інноваційній сфері.

Але поза увагою вчених залишилося дослідження питання аналізу *механізму трансферу технологій* як механізму координації діяльності між суб'єктами трансферу технологій, що і стало метою цієї статті.

Мета дослідження – обґрунтувати концептуальний механізм трансферу технологій, де одним із найважливіших факторів, що найбільше впливають на функціональність, тобто рушійною силою, є *потенціал розробки як об'єкта комерціалізації та просування готової до використання технології на профільний на ринок*.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років поняття механізму використовується в низці різноманітних наукових досліджень, які намагаються пояснити організаційні зміни.

Механізми аналізувалися через призму різних процесів: як механізми, що ведуть *організацію до дисгармонії* та побудови нової гармонії (Lamberg J. A. та Rajunen K.) [16]; як механізми *поведінки* – складна система, в якій взаємодію між частинами можна охарактеризувати як пряме, інваріантне узагальнення, пов'язане зі змінами (Glennan S.) [17]; механізми довіри та мережевої репутації як *драйвери конкурентоспроможності* (Glückler J. та Armbrüster T.) [18].

Дослідники також підкреслили загальну необхідність теоретизації на основі механізмів (Anderson P. J. J.) [15] і важливість емпіричного дослідження для вивчення причинно-наслідкового зв'язку елементів *організаційних механізмів* (Rajunen K.) [19].

У науковій літературі представлені такі підходи до *організаційного механізму* дії, організованої таким чином, щоб безперервно викликати повторення початку і кінця (Machamer P.) [20]: *організаційний механізм* може розумітися як створення організаційної культури (сфери взаємин), її реалізація та виховання (Šimanskienė L. та Tarasevičius T.) [21]; *організаційний механізм* може бути засобом координації діяль-

ності організації забезпечення інформації для зацікавлених сторін, які переконують громадськість діяти певним чином, або викликати зміни в навколишньому середовищі (Esparcia S.) [22] тощо.

Наведені визначення (*організаційних*) механізмів дозволяють зробити припущення, що опис *організаційного механізму* вимагає пояснення елементів, які він містить, причинно-наслідкового зв'язку між елементами, залучених процесів та функцій, які виконуються для досягнення результатів і змін у навколишньому середовищі. Так, на думку Eglė Štareikė, *організаційний механізм* аналізується через підхід до системи комплексного контролю відкритої системи соціально-економічної інтеграції (виходячи з інтересів зацікавлених сторін та міжвідомчої взаємодії), де зацікавлені сторони формулюють спільні цілі шляхом розподілу наявних ресурсів, виконання окремих функцій, забезпечення прозорості процесів планування і прийняття рішень тощо [23].

Види державного регулювання господарської діяльності, компетенція органів державної влади у сфері дозвільної системи, види діяльності, що підлягають ліцензуванню, перелік документів дозвільного характеру повинні визначатися законом. Гарантії підприємництва (фр. Garantie – порука, умова, забезпечення чого-небудь) – це система умов і засобів, *юридичних механізмів забезпечення* належної реалізації визначених Конституцією та законами України суб'єктивних прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, способи їх реалізації, а також засоби забезпечення законності та охорони правопорядку у сфері господарювання [24].

Цільові установки у сфері структурної перебудови економіки можуть бути адекватно визначені тільки при заданих характеристиках відповідних механізмів, до яких, зокрема, у першу чергу належать *нормативно-правові та регламентні (обмежені правилами, що регулюють порядок будь-якої діяльності) механізми*. Саме ці механізми як складний комплекс сил, засобів, ресурсів і процедур щодо правовстановлення, правозастосування, правокористування, контролю і нагляду, а також правосуддя в інноваційній сфері є одними з основних у реалізації національної інноваційної стратегії при формуванні та подальшому розвитку інноваційної сфери країни.

До *нормативно-правових механізмів* регулювання інноваційної діяльності в Україні можна віднести *дві групи законодавчих актів*, які умовно можна поділити на безпосередньо зв'язані з цією діяльністю і на ті, в яких вона є складником процесів функціонування інших соціально-економічних явищ.

Викликає потребу в розробці виваженого та *юридично обґрунтованого механізму*: експертизи інноваційних проєктів; юридичної підтримки захисту прав автора винаходу; захисту майнових прав автора і

володарів (володільців) патенту; юридичної підтримки інноваційної діяльності при реалізації права на впровадження винаходу; гарантій і завірень, які надаються учасниками інноваційних проєктів; регулювання договірних відносин, які виражаються у створенні, переданні та використанні інновацій (такі відносини опосередковуються через *трансфер технологій*).

Необхідне встановлення в Україні *регламентних механізмів*, а саме обов'язкових вимог — прямого державного регулювання за допомогою адміністративних, технічних і природоохоронних вимог до енергоефективності та ін., що стимулюють підприємства до інноваційної діяльності, а також до розробки і прийняття суб'єктами господарювання програм технологічного й інноваційного розвитку [25].

До *регламентних механізмів* можна віднести механізми *господарського, фінансового та податкового* регулювання у сфері *трансферу технологій*.

Як слушно зазначає Кузьмін Р. Р., *господарсько-правовий механізм* запобігання економічній злочинності та боротьбі з нею – це сукупність норм господарського права, які забороняють вчинення корупційних діянь, систему інституцій господарського управління і контролю, які здійснюють управління суб'єктами господарювання, контроль за дотриманням установлених норм права, а також запроваджують заходи господарсько-правової відповідальності у випадку вчинення економічних правопорушень, скоєння злочинів. Важливим *компонентом господарсько-правового механізму запобігання економічній злочинності* є контроль над нею [26, с. 98]. Запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності можна розглядати і з позиції *трансферу технологій*. Оскільки норми права, які регулюють відносини у сфері промислової власності, містяться в тому числі у Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V.

На думку Терьошкіної Н. Є., доцільно розробити і на законодавчому рівні закріпити дійові *фінансово-економічні механізми податкових і митних пільг* учасникам інноваційної діяльності, інноваційно-орієнтованих підприємств [25].

Інноваційна поведінка компаній є одним з основних джерел конкурентоспроможності та *економічного зростання*. Оскільки впровадження інноваційних технологій є важливою частиною економічних відносин, то чи можна вести мову про доцільність *науково-технічних розробок* і можливості застосування організаційно-економічного механізму до сфери трансферу технологій? На наше переконання, подібний *організаційний механізм може бути пристосований і до трансферу технологій*, але механізм трансферу технологій є швидше *організаційно-еко-*

номічним механізмом. Тобто у цьому механізмі слід ураховувати й економічну складову.

Механізм трансферу технологій становить собою поєднання структурних елементів і системи взаємозв'язків між суб'єктами (координація процесів, інформаційне забезпечення тощо) для досягнення основної мети – передавання технологій.

Структура механізму трансферу технологій включає такі елементи: *об'єкт*; *центр*; *суб'єкти*; *сукупність методів і способів як інструменти аналітичного, дослідницького характеру та інструменти реалізації намірів і планів*; *умови, які визначають обмеження і вимоги для отримання цільового результату*; *етапи (вибір і попередня оцінка технології через підбір, вивчення та аналіз науково-технічних матеріалів, огляд стану питання, попередні кон'юнктурні оцінки, визначення конкретних розробок, що можуть бути запропоновані на ринку, надання попередньої оцінки потреб споживачів; оцінка обраної технології передбачає такі процеси через розробку теоретичного обґрунтування, складання розрахунків, систематизації результатів виконаних теоретичних розробок, складання, узгодження і затвердження технічного завдання та календарного плану проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, проектування і виготовлення стендів, макетів зразків, проведення експериментальних досліджень і лабораторні випробування; проведення досліджень для виявлення розрахунку оцінки потенціалу розробки як об'єкта комерціалізації та просування готової до використання технології на профільний ринок через проведення технологічного та економічного аудиту, надання техніко-економічного обґрунтування можливих ризиків впровадження технологій, які пов'язані з її виробництвом, транспортуванням, експлуатацією, сертифікації, стандартизації дослідних партій (зразків) на відповідність їх вимогам безпеки, охорони здоров'я населення чи природи тощо, маркетингових досліджень, патентно-пошукових робіт, вирішення питання охорони та захисту прав інтелектуальної власності на технологію, просування технології на профільний на ринок; співробітництво зі споживачами технології через переговори щодо купівлі об'єкта трансферу технологій, які завершуються укладанням договору трансферу технологій, передаванням технології та супровідної документації, відстеження використання технології та оцінка результатів її використання); інструментарій (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи).*

Отже, до базисних елементів механізму трансферу технологій слід віднести об'єкт, центр, суб'єкти, сукупність методів і способів, інструментарій, а функціональними елементами механізму є

стадії, етапи трансферу технологій, які містять процеси трансферу технологій.

Головний принцип цієї концепції полягає у системному об'єднанні базисних елементів як складових механізму, основною метою якого є впровадження інновацій через передавання технологій.

Об'єктами такого механізму трансферу технологій є об'єкти трансферу технологій.

Об'єкт трансферу технологій, на думку проф. Плахотнік О. О., – це наукові та науково-технічні результати, об'єкти – права інтелектуальної власності [27, с. 10]. З позицій національного законодавства будь-яка технологія може існувати сама по собі, тобто поза інноваційним процесом, але з моменту подальшої розробки технології з метою практичного втілення може бути перетворена на інноваційний продукт і набути додаткових ознак, таких, які наводяться у ст. 14 ЗУ «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV щодо інноваційного продукту [28].

Центром механізму трансферу технологій можуть бути уповноважений орган із питань формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері трансферу технологій, уповноважений орган із питань реалізації державної політики у сфері трансферу технологій, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також Національна академія наук України та галузеві академії наук, які беруть участь у закупівлі, передаванні та/або використанні технологій (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»).

Частини 2–3 ст. 3 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V визначають суб'єктів трансферу технологій.

На думку Rajunen K., залежно від організаційного механізму коло зацікавлених сторін може бути досить широким – від окремої особи (керівника чи власника компанії, члена громади тощо) до відповідних інституцій (міністерство, громадська організація тощо). Як діяльність зацікавлених сторін, так і взаємодія між складовими частинами (елементами) механізму мають аналізуватися загалом, із прагненням підкреслити активність кожного елемента, оскільки кожен виконує певну функцію механізму та має свою роль у досягненні певного результату [19].

Методи і способи механізму трансферу технологій становлять собою елементарні інструменти аналітичного, дослідницького характеру та інструменти реалізації намірів і планів, а механізм має комплексний характер, що включає в себе систему певних методів і способів. Специфіка використовуваних у механізмах методів і способів управління дозволяє виділити такі їх типи: організаційні, інсти-

туційні, фінансові, природоохоронні, соціально-економічні, інвестиційні, інноваційні, адаптаційні, трансфертні, концесійні, антикризові і т. д.

Складовою механізму трансферу технології є вибір інструменту трансферу, ефективність якого залежить як від форми передання, так і від етапу життєвого циклу нового товару (технології).

Як один з інструментів необхідно використовувати класифікацію НДДКР.

Характеризуючи процеси, які відбуваються у цьому механізмі трансферу технологій, зазначаємо, що вони економічні (фінансові), правові (договірні, патентні (правоохоронні)), інформаційні та організаційні.

Динамічна (функціональна) сторона механізму визначає його як сукупність взаємопов'язаних елементів.

Механізм трансферу технологій проходить у своєму розвитку низку стадій, від початкової до кінцевої. Кожен елемент механізму передбачає відповідну стадію, а саме в межах стадій елементи тільки можуть здійснюватися.

Ураховуючи, що життєвий цикл інновації включає певні фази, стадії, етапи і процеси, то припускаємо, що він є сукупністю стадій за певною послідовністю в часі: упровадження, зростання, зрілість, занепад. А з урахуванням послідовності проведення робіт життєвий цикл інновації розглядається як інноваційний процес. Інноваційний процес охоплює всі етапи життєвого циклу інновації, включаючи її дифузії в нові умови чи місця застосування. А інноваційна діяльність полягає в діях людей, спрямованих на створення чи впровадження інновації на певній стадії інноваційного процесу [29, с. 124]. Припускаємо, що трансфер технологій є частиною інноваційного процесу.

Очевидно, що стадії механізму трансферу технологій складаються з етапів, які реалізуються через процеси та закінчуються складанням конкретної документації. Виділення окремих стадій і визначен-

ня змісту етапів на кожній стадії має суттєве значення для розуміння інноваційного процесу.

Робимо висновок, що механізм трансферу технологій – це сукупність елементів, яка базується на управлінні та взаємодії суб'єктів трансферу технологій на стадіях (етапах трансферу технологій), процесах, які потрібно виконати в певному порядку, щоб передати технологію за договором.

Інноваційні дослідження – це міждисциплінарне поле із засадами не тільки права, а й економіки.

Тобто у цьому механізмі трансферу технологій слід урахувати організаційно-економічну і правову складову.

Отже, економіко-правовий механізм трансферу технологій визначається як закріплена у законодавстві система економічних заходів, стимулів та інших регуляторів, спрямованих на забезпечення прав на впровадження технології, регулювання договірних відносин, які виражаються у створенні, переданні та використанні технології.

Висновки. Підсумовуючи, окреслимо такі моменти.

Економіко-правовий механізм трансферу технологій вважається комплексним міжгалузевим правовим інститутом, який об'єднує норми права різних галузей (фінансового, податкового, цивільного, господарського права та ін.) і спрямований на системне правове регулювання суспільних відносин у сфері трансферу технологій на засадах узгодження правових та економічних інтересів суспільства.

Особливістю структури цього механізму є те, що у його складі поєднуються як економічні регулятори, так і правові чинники, що у сукупності зводяться до взаємодії організаційно-економічної та правової складових.

Ефективність економіко-правового механізму трансферу технологій залежить не тільки від правової регламентації, а й від узгодженої та чіткої взаємодії усіх його елементів і перш за все дій суб'єктів трансферу технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олійник Ю. А. Теоретичні засади визначення сутності інноваційних процесів в Україні. *Бізнес Інформ*. 2014. № 12. С. 182–187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_12_25.
2. Полозова Т. В. Інноваційна діяльність підприємства та економічна сутність інноваційного процесу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. № 12. С. 108–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_12_27.
3. Андросова О. Ф., Череп А. В. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності. Монографія. Київ: Кондор, 2007. 356 с.
4. Родіонова І. В. Основні форми та етапи здійснення трансфера технологій промислових підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 3 (15). С. 59–64. URL: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco%202012/059%2064.pdf>.
5. Академічний тлумачний словник (1970–1980) / П. С. Лисенко, Є. М. Радченко, Л. М. Стоян, В. Д. Цвях, Г. Т. Яценко. URL: <http://sum.in.ua/s/proces>.

6. Академічний тлумачний словник (1970–1980) / П. С. Лисенко, Є. М. Радченко, Л. М. Стоян, В. Д. Цвях, Г. Т. Яценко. URL: <http://http://sum.in.ua/s/mekhanizm>.
7. Elster, J. Nuts and bolts for the social sciences. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511812255>.
8. Stinchcombe, A. L. The conditions of fruitfulness of theorizing about mechanisms in social science. *Philosophy of the Social Sciences*. 1991. № 21 (3). pp. 367–388. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/004839319102100305>.
9. Harre, R. The philosophies of science, 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1985.
10. Little, D. Varieties of social explanation: An introduction to the philosophy of social sciences. Boulder, CO: Westview Press, 1991.
11. Bhaskar, R. A realist theory of science, 2nd ed. Hassocks: The Harvester Press, 1978.
12. Reed, M. Organization, trust and control: A realist analysis. *Organization Studies*, 2001. № 22 (2). pp. 201–228. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0170840601222002>.
13. Campbell, J. L. Where do we stand? Common mechanisms in organizations and social movements research. *Social Movements and Organization Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, , 2002. pp. 41–68.
14. Bechtel, W., Abrahamsen, A. Explanation: A mechanist alternative. *Studies in history and philosophy of biological and biomedical sciences*. 2005. № 36. pp. 421–441. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.shpsc.2005.03.010>.
15. Anderson, P. J. J., Blatt, R., Christianson, M. K., Grant, A. M., Marquis, Ch., Neuman, E. J., Sonenshein, S., Sutcliffe, K. M. Understanding Mechanisms in Organizational Research. Reflections From a Collective Journey. *Journal of management inquiry*. 2006. № 15 (2). pp. 102–113. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/1056492605280231>.
16. Lamberg, J. A., Pajunen K. Beyond the metaphor: The morphology of organizational decline and turnaround. *Human relations*. 2005. № 58 (8). pp. 947–980. DOI: <https://doi.org/10.1177/0018726705058499>.
17. Glennan, S. Modeling mechanisms. *Studies in history and philosophy of science part C: studies in history and philosophy of biological and biomedical sciences*. 2005. № 36 (2). pp. 443–464. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.shpsc.2005.03.011>.
18. Glückler, J., Armbrüster, T. Bridging uncertainty in management consulting: The mechanisms of trust and networked reputation. *Organization Studies*. 2003. № 24 (2). pp. 269–297. DOI: <https://doi.org/10.1177/0170840603242004>.
19. Pajunen, K. The Nature of Organizational Mechanisms. *Organization Studies*. 2008. № 29 (11). pp. 1449–1468. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0170840607096384>.
20. Machamer, P., Darden, L., Craver, C. F. Thinking about Mechanisms. *Philosophy of Science*. 2000. 67 (1). pp. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.1086/392759>.
21. Šimanskienė, L., Tarasevičius, T. Organizacinės kultūros ir vadovų tipų sąsajos. (The relationship between organizational culture and manager's type). *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2010. № 20 (1). pp. 138–145.
22. Esparcia, S., Centeno, R., Hermoso, R., Argente, E. Artifacts and regulating the environment of a virtual organization. 23rd IEEE International Conference on tools with artificial intelligence. Florida, Boca Raton, 2011. pp. 547–554. DOI: <https://doi.org/10.1109/ICTAI.2011.88>.
23. Štareikė E. Organizational mechanism of rural areas development sustainability. *Rural Development: Proceedings of the International Scientific Conference (Lithuania, 19–20 November 2015)*. Lithuania: Aleksandras Stulginskis University, 2015. DOI: <http://doi.org/10.15544/RD.2015.116>.
24. Бойчук Р. П. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності: проблеми формування. *Право та інновації*. 2019. № 4 (28). С. 21–26. DOI: <https://doi.org/10.31359/2311-4894-2019-28-4-21>.
25. Терьошкіна Н. Є. Законодавчо-нормативні та регламентні механізми реалізації інноваційної стратегії України. *Право та інновації*. 2015. № 1. С. 30–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_1_6.
26. Кузьмін Р. Р. Контроль як складова господарсько-правового механізму запобігання економічній злочинності і боротьби з нею. *Наше право*. 2011. № 2. Ч. 2. С. 97–100.
27. Конспект лекцій з дисципліни «Трансфер технологій» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня усіх спеціальностей / укл.: д. е. н., проф. Плахотнік О. О. Кам'янське: ДДТУ, 2017. 67 с.
28. Адамюк Д. І. Поняття технології: встановлення змісту та співвідношення з іншими суміжними поняттями. *Право та інноваційне суспільство* 2015. № 1. С. 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_6.
29. Скібіцький О. М. Інноваційний та інвестиційний менеджмент: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 408 с.

REFERENCES

1. Oliinyk Yu. A. (2014). Teoretychni zasady vyznachennia sutnosti innovatsiinykh protsesiv v Ukraini. *Biznes Inform – Business Inform*, 12, 182–187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_12_25 [in Ukrainian].
2. Polozova T. V. (2015). Innovatsiina diialnist pidpriemstva ta ekonomichna sutnist innovatsiinoho protsesu. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University, Ser: Ekonomika i menedzhment*, 12, 108–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_12_27 [in Ukrainian].
3. Androsova O. F., Cherep A. V. (2007). Transfer tekhnolohii yak instrument realizatsii innovatsiinoi diialnosti. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
4. Rodionova I. V. (2012). Osnovni formy ta etapy zdiisnennia transfera tekhnolohii promyslovykh pidpriemstv. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Zaporozhye National University*, 3 (15), 59–64. URL: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco32012/05964.pdf> [in Ukrainian].
5. Akademichnyi tlumachnyi slovnyk (1970–1980). P. S. Lysenko, Ye. M. Radchenko, L. M. Stoian, V. D. Tsviakh, H. T. Yatsenko (Ed.). URL: <http://http://sum.in.ua/s/proces> [in Ukrainian].
6. Akademichnyi tlumachnyi slovnyk (1970–1980). P. S. Lysenko, Ye. M. Radchenko, L. M. Stoian, V. D. Tsviakh, H. T. Yatsenko (Ed.). URL: <http://http://sum.in.ua/s/mekhanizm> [in Ukrainian].
7. Elster, J. (1989). Nuts and bolts for the social sciences. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511812255> [in English].
8. Stinchcombe, A. L. (1991). The conditions of fruitfulness of theorizing about mechanisms in social science. *Philosophy of the Social Sciences*, 21 (3), pp. 367–388. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/004839319102100305> [in English].
9. Harre, R. (1985). The philosophies of science, 2nd ed. Oxford: Oxford University Press [in English].
10. Little, D. (1991). Varieties of social explanation: An introduction to the philosophy of social sciences. Boulder, CO: Westview Press [in English].
11. Bhaskar, R. (1978). A realist theory of science, 2nd ed. Hassocks: The Harvester Press [in English].
12. Reed, M. (2001). Organization, trust and control: A realist analysis. *Organization Studies*, 22 (2), pp. 201–228. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0170840601222002> [in English].
13. Campbell, J. L. (2002). Where do we stand? Common mechanisms in organizations and social movements research. *Social Movements and Organization Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 41–68 [in English].
14. Bechtel, W., Abrahamsen, A. (2005). Explanation: A mechanist alternative. *Studies in history and philosophy of biological and biomedical sciences*, 36, pp. 421–441. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.shpsc.2005.03.010> [in English].
15. Anderson, P. J. J., Blatt, R., Christianson, M. K., Grant, A. M., Marquis, Ch., Neuman, E. J., Sonenshein, S., Sutcliffe, K. M. (2006). Understanding Mechanisms in Organizational Research. Reflections From a Collective Journey. *Journal of management inquiry*, 15 (2), pp. 102–113. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/1056492605280231> [in English].
16. Lamberg, J. A., Pajunen K. (2005). Beyond the metaphor: The morphology of organizational decline and turnaround. *Human relations*, 58 (8), pp. 947–980. DOI: <https://doi.org/10.1177/0018726705058499> [in English].
17. Glennan, S. (2005). Modeling mechanisms. *Studies in history and philosophy of science. Part C: studies in history and philosophy of biological and biomedical sciences*, 36 (2), pp. 443–464. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.shpsc.2005.03.011> [in English].
18. Glückler, J., Armbrüster, T. (2003). Bridging uncertainty in management consulting: The mechanisms of trust and networked reputation. *Organization Studies*, 24 (2), pp. 269–297. DOI: <https://doi.org/10.1177/0170840603242004> [in English].
19. Pajunen, K. (2008). The Nature of Organizational Mechanisms. *Organization Studies*, 29 (11), pp. 1449–1468. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0170840607096384> [in English].
20. Machamer, P., Darden, L., Craver, C. F. (2000). Thinking about Mechanisms. *Philosophy of Science*, 67 (1), pp. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.1086/392759> [in English].
21. Šimanskienė, L., Tarasevičius, T. (2010). Organizacinės kultūros ir vadovų tipų sąsajos. (The relationship between organizational culture and manager's type). *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 20 (1), pp. 138–145 [in English].
22. Esparcia, S., Centeno, R., Hermoso, R., Argente, E. (2011). Artifacts and regulating the environment of a virtual organization. *23rd IEEE International Conference on tools with artificial intelligence*. Florida, Boca Raton, pp. 547–554. DOI: <https://doi.org/10.1109/ICTAI.2011.88> [in English].

23. Štareikė E. (2015). Organizational mechanism of rural areas development sustainability. *Rural Development: Proceedings of the International Scientific Conference (Lithuania, 19–20 November 2015)*. Lithuania: Aleksandras Stulginskis University. DOI: <http://doi.org/10.15544/RD.2015.116> [in English].
24. Boichuk R. P. (2019). Pravovi zasady derzhavnoho rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti: problemy formuvannia. *Pravo ta innovatsii – Law and innovations*, 4 (28), 21–26. DOI: <https://doi.org/10.31359/2311-4894-2019-28-4-21> [in Ukrainian].
25. Teroshkina N. Ye. (2015). Zakonodavcho-normatyvni ta rehlamentni mekhanizmy realizatsii innovatsiinoi stratehii Ukrainy. *Pravo ta innovatsii – Law and innovations*, 1, 30–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_1_6 [in Ukrainian].
26. Kuzmin R. R. (2011). Kontrol yak skladova hospodarsko-pravovoho mekhanizmu zapobihannia ekonomichnii zlochynnosti i borotbi z neiu. *Nashe pravo – Our Law*, 2, Part. 2, 97–100 [in Ukrainian].
27. Konspekt lektsii z dystsypliny «Transfer tekhnolohii» dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity druhoho (mahisterskoho) rivnia usikh spetsialnostei. Plakhotnik O. O. (Ed.). (2017). Kamianske: DDTU, [in Ukrainian].
28. Adamiuk D. I. (2015). Poniattia tekhnolohii: vstanovlennia zmistu ta spivvidnoshennia z inshymy sumizhnymy poniattiamy. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo – Law and innovation society*, 1, 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_6 [in Ukrainian].
29. Skibitskyi O. M. (2009). Innovatsiinyi ta investytsiinyi menedzhment. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

ROZGHON OLHA

PhD, Associate Professor, Leading Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

TECHNOLOGY TRANSFER MECHANISM AND ITS IMPLEMENTATION IN THE INNOVATION PROCESS

Problem setting. Since there are several types of mechanism depending on the direction of innovation activity, it is quite fair that today the category of “legal mechanism” and, in particular, “economic and legal mechanism”, “economic and organizational mechanism” is of interest not only.

Target of research. The goal of the research is to outline the conceptual mechanism of technology transfer, where one of the most important factors that have the greatest impact on the functionality, that is the crushing force is the potential of development as an object of commercialization and implementation of ready-to-use technology on the professional market.

Analysis of recent researches and publications. Eglė Štareikė analyzed the organizational mechanism through an approach to the system of complex control of an open system of socio-economic integration. Boichuk R. P. uses legal mechanisms to ensure the proper implementation of subjective rights and legitimate interests of economic subjects defined by the Constitution and laws of Ukraine. Tereshkina N. E. insists on the existence of normative-legal and regulatory mechanisms in the innovation sphere.

Article’s main body. The author points out that the structure of the technology transfer mechanism includes the following elements: the object; the center; the subjects; a set of methods and techniques as tools of analytical, research nature and tools for implementing intentions and plans; the conditions that determine the limitations and requirements for obtaining the target result; the stages

An exclusive feature of the organizational and economic mechanism are the subjects and their actions. Entities that create and / or use technologies and / or their components and which own or transfer property rights to use intellectual property rights that are part of technology and individuals who are directly involved in the creation, transfer and use technologies and / or their components, provide the necessary information, financial and other services at all stages of promotion of technologies and / or their components on the market perform certain actions that lead to a certain result at each stage of technology transfer.

It was revealed that the stages of technology transfer mechanism consist of stages, which are implemented through processes and end with the compilation of specific documentation. Singling out the individual stages and determining the content of the stages, the processes of each stage is essential for understanding the innovation process.

In particular, the following stages: the choice and preliminary assessment of technology; establishment of an assess-

ment of the chosen technology involves the following processes; conducting research to identify a calculation of the assessment of the potential of the development as an object of commercialization and promotion of ready-to-use technology in the core market; cooperation with consumers of technology.

Conclusions and prospects for the development. The economic-legal mechanism of technology transfer is considered as a complex inter-branch legal institute that combines the norms of law of different branches (financial, tax, civil, economic law, etc.) and is aimed at systemic legal regulation of social relations in the field of technology transfer on the basis of coordination of legal and economic interests of society.

The peculiarity of the structure of this mechanism is that its composition combines both economic regulators and legal factors, the aggregate of which is reduced to the interaction of organizational-economic and legal components.

The efficiency of the economic-legal mechanism of technology transfer depends not only on the legal regulation, but also on the coordinated and clear interaction of all its elements and, above all, the actions of the subjects of technology transfer.

Keywords: economic and legal mechanism, technology transfer, implementation, innovation process.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Розгон О. В. Механізм трансферу технологій і його реалізація в інноваційному процесі. *Право та інновації*. 2022. № 1 (37). С. 22–30.

ЖОРНОКУЙ ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, завідувач кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID 0000-0001-9669-6062

ПОДРЕЗ-РЯПОЛОВА ІРИНА ВАЛЕРІЙВНА

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-8802-1441

УДК 347.471

DOI 10.37772/2518-1718-2022-1(37)-4

ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТИВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають щодо визначення об'єкта правових зв'язків у сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності. Проаналізовано два основні підходи до розуміння такого об'єкта – об'єкт права промислової власності та інноваційний продукт або технологію. Доведено відсутність аргументів на користь доцільності визнання об'єктом венчурного інвестування інноваційної діяльності інноваційного продукту, оскільки про нього можна говорити у контексті характеристики якісних складових виробленої продукції з урахуванням провадження в інноваційний процес нового об'єкта права промислової власності, отриманого в результаті проведення та отримання нових науково-технічних розробок, результат яких отримав об'єктивну форму (патент, свідоцтво тощо). Технологія також не може визнаватися об'єктом досліджуваних відносин, оскільки її тлумачення у законодавстві та доктрині є досить розмитим, чітко не дає відповіді на запитання про розуміння такого об'єкта, оскільки є переважно узагальнюючим поняттям, яке охоплює весь спектр відносин, що мають місце у ланцюгу інноваційного процесу.

Зроблено висновок, що заінтересованість суб'єктів інноваційної діяльності становлять позитивні результати від проведення науково-технічних та конструкторських розробок, результатом яких є створення об'єкту інтелектуальної творчої діяльності, втіленого у певну об'єктивну форму (патент, свідоцтво тощо). Відповідно об'єктом венчурного інвестування інноваційної діяльності є майнові права на втілений у матеріальний носій інтелектуальний продукт, який створено в результаті фундаментальних і прикладних наукових досліджень, результати якого мають практичну придатність, здебільшого промислову, і можуть бути використані для потреб суспільства.

Ключові слова: венчурне інвестування інноваційної діяльності, об'єкт, промислова власність, технологія, інноваційний продукт.

Постановка проблеми. Переведення економіки України на інноваційну модель розвитку однією з передумов має комерціалізацію результатів інтелектуальної діяльності. Це зумовлено тим, що об'єкти права інтелектуальної власності є основою інноваційного розвитку будь-якої держави, що визначає її економічну могутність та конкурентоспроможність її товарів та послуг на міжнародному ринку [1, с. 101]. Питання правової охорони об'єктів інтелектуальної власності віднесені до числа найважливі-

ших у сфері інноваційного підприємництва. Вони покликані забезпечити основу венчурного інвестування інноваційної діяльності і є необхідною умовою, без якої інноватор не захищений у конкурентному середовищі. Слід погодитися, що нині відсутня достатньо ефективна правова основа захисту прав інтелектуальної власності, функціонування венчурного капіталу як ринкового інституту; процедури створення окремих суб'єктів інноваційної діяльності безпідставно ускладнені [2, с. 125]. До того ж,

використання венчурного капіталу для інвестування інноваційної діяльності в Україні недостатньо розвинуто. Цьому не сприяє сучасний стан вітчизняного законодавства, яке не приділяє достатньої уваги венчурному підприємництву, його організаційним формам, джерел походження капіталу, державній підтримці тощо [3, с. 159].

Основою проведення венчурного інвестування інноваційної діяльності є творчий пошук можливості встановлення об'єктивній істині тих чи інших процесів і, по можливості, втілення їх у промислове виробництво. Юридичні особи в сфері венчурного підприємництва здійснюють наукову, науково-технічну та підприємницьку діяльність, перш за все направлену на створення об'єктів промислової власності [4, с. 184]. Тому, з використанням норм законодавства про інтелектуальну власність визначається, кому належить результат інтелектуальної творчої діяльності, втілений у певну об'єктивну форму (патент, свідоцтво тощо) [5, с. 28] (мова йде про немайнові та майнові права). Проте крім об'єктів права інтелектуальної власності (точніше права промислової власності) в науковій літературі часто акцентується увага на тому, що об'єктами венчурного інвестування інноваційної діяльності слід визнавати інноваційний продукт або технологію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан дослідження обраної проблематики свідчить про недосконалість чинного законодавства та недостатність правової доктрини у контексті визначення об'єктів правовідносин венчурного інвестування інноваційної діяльності. Доктринальні напрацювання вітчизняних та зарубіжних фахівців, таких як Ю. Є. Атаманова, К. М. Врублевська-Місюна, В. П. Кохан, О. Е. Сімсон, F. Pinkow, J. Iversen хоча й містять аналіз та аргументи на користь того чи іншого наукового підходу у контексті розуміння окресленого питання, але не дають однозначної відповіді на нього. Значний науковий доробок в розгляді питань підтримки розвитку стартапів бізнес-інкубаторами та венчурного фінансування стартапів становить робота О. В. Розгон [6].

Метою статті є з'ясування питання визначення об'єкту правовідносин венчурного інвестування інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідь на питання про розуміння об'єкта венчурного інвестування інноваційної діяльності є одним із ключових взагалі у з'ясуванні сутності та правової природи відповідних правових зв'язків. Саме визначення та усвідомлення того, з приводу чого виникають правові відносини між учасниками (сторонами) інноваційних проектів, розробниками та реалізаторами стартапів тощо, становить значний інтерес, оскільки надасть можливість зрозуміти у чому полягає заці-

кавленість осіб вступати у ті чи інші відносини між собою у науково-технічній сфері.

На сьогодні пріоритет становить підхід, за яким об'єктами інноваційних відносин взагалі слід визнавати об'єкти права промислової власності. Виходячи з такого бачення та розуміючи венчурне інвестування як різновид інноваційної діяльності, можна було б дати ствердну відповідь і на питання про об'єкт таких правових зв'язків – об'єкти права промислової власності (з їх змістовною складовою – немайнові та майнові права). Проте наукова спільнота не має єдиного розуміння об'єкта правових зв'язків, пов'язаних з інвестуванням інноваційної діяльності. Крім об'єктів права промислової власності, об'єктом інвестування інноваційної діяльності пропонується визнавати інноваційний продукт або технологію.

Так, щодо першого підходу обстоюється думка про те, що особливістю інноваційного інвестування слід назвати те, що його основою є інноваційна складова, а базовим елементом останньої виступає специфічний об'єкт господарських правовідносин – інноваційний продукт. Окремі закордонні дослідники інноваційної сфери стверджують про створення саме інноваційного продукту в результаті реалізації стратегічної мети корпоративного венчурного капіталу як інструменту відкритих інновацій [7, с. 1–21].

Таким чином, за інноваційного інвестування, в основі якого лежить інноваційний продукт, який запускається у процес виробництва, де і з'являється інноваційна продукція, інвестор отримує певний набір базових інвестиційних прав. По-перше, цей об'єкт стає виробничим активом, по-друге, він запускається у виробництво, по-третє, інвестор набуває право брати участь у розподілі прибутку. Однак усі ці відносини реалізуються у різних правових режимах залежно від правових форм [8, с. 84, 93]. Як бачимо сам вказаний підхід містить у собі певні неузгодженості, оскільки зводиться до різновекторного спрямування відносин, спрямованих на отримання інноваційного продукту, що робить неможливим визнати його об'єктом інвестування інноваційної діяльності.

Якщо ж звернутися до положень чинного законодавства, то відповідно до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційний продукт – результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки. Розвиваючи положення вказаної норми, законодавець зазначає, що інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною і (або) дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в т. ч. – інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії і відповідає вимогам, передбаченим у ст. 14 вказаного Закону. І саме серед згаданих вимог зазначено, що

він (інноваційний продукт) є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів. При цьому *використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для даного продукту*. Тобто мова йде про те, що інноваційний продукт є лише результатом виробничої діяльності (вторинним, похідним об'єктом), коли вже є об'єкт (об'єкт права інтелектуальної власності), на який отримано охоронний документ. Безпосередньо венчурне інвестування, як і основна частина інноваційної діяльності (загалом), пов'язані з проведення науково-технічних досліджень і розробок та відповіді на питання про можливість (неможливість) досягнення того чи іншого наукового результату. Створення інноваційного продукту є наступною стадією, після проведення науково-технічних досліджень та отримання позитивного результату, кінцевою метою якого є створення об'єкта інтелектуальної власності та отримання на нього охоронного документу.

Отже, навряд чи існують переконливі аргументи на користь доцільності визнання об'єктом венчурного інвестування інноваційної діяльності інноваційного продукту. Вважаємо, що про такий продукт можна говорити у контексті характеристики якісних складових виробленої продукції з урахуванням провадження в інноваційний процес нового об'єкта права промислової власності, отриманого в результаті проведення та отримання нових науково-технічних розробок, результат яких отримав об'єктивну форму (патент, свідоцтво тощо).

Розуміючи об'єктом досліджуваних відносин технологію, окремі фахівці зауважують, що нею треба розуміти цілісну, інтегративну систему елементів, що має відкритий характер, складається із сукупності виробничих методів і процесів, наукових знань і відомостей про послідовність окремих виробничих операцій, механізмів, устаткування, приладів, що функціонально поєднаних між собою внутрішніми матеріальними, енергетичними й інформаційними зв'язками і спрямованих на виробництво відповідного продукту чи надання певної послуги, що виступає в якості кінцевого результату його діяльності [9, с. 135–136]. Вважаємо, що наведене визначення є досить розмитим та чітко не дає відповіді на запитання про розуміння об'єкта досліджуваних правових зв'язків, оскільки є переважно узагальнюючим поняттям, яке охоплює весь спектр відносин, що мають місце у ланцюгу інноваційного процесу.

Слід звернути увагу, що у Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (ст. 1) наведено формулювання поняття «технологія», під яким розуміється *результат інтелектуальної діяльності*, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок і послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг. Таке визначення свідчить на користь того, що об'єктом венчурного інвестування інноваційної діяльності слід визнавати об'єкти права інтелектуальної власності (або права на них), що надасть можливість чіткого розуміння сутності відносин з розробки та впровадження у сфері національної економіки різних інноваційних товарів, послуг тощо. Підтвердженням нашої думки є позиція прихильників визнання об'єктом самої технології про те, що об'єкти права інтелектуальної власності є найважливішими та визначальними складовими елементами технології. Без їх наявності просто неможливо було б говорити про існування нових конкурентоздатних технологій. Оскільки в будь-якому випадку, створення певних винаходів, або навіть відкриттів, в умовах ринкової економіки буде направлена лише на одне – досягнення певного прибутку [9, с. 137]. Як наслідок, прийняття заходів до впровадження об'єкта інтелектуальної власності стає першим кроком на шляху здійснення інноваційної діяльності та формування інноваційного об'єкта в юридичному значенні [10, с. 78].

Слід повністю погодитися з думкою про те, що основними об'єктами інтелектуальної власності, що є вихідним матеріалом для інноваційної діяльності, виступають об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ноу-хау). Саме вони становлять особливий інтерес для інноваційної діяльності, оскільки головним змістом останньої є діяльність з довготривалого і ризикового впровадження об'єкта творчої, інтелектуальної діяльності в певний об'єкт виробничої сфери, а також використання його з метою отримання прибутку і досягнення соціального ефекту. Характерною рисою перерахованих об'єктів виступає те, що вони – результати розумової діяльності людини, тобто вважаються продуктом її інтелектуальної діяльності. Неабияку роль у підвищенні конкурентоспроможності продукції, виготовленої із застосуванням інновацій, відіграють об'єкти інтелектуальної власності, що входять до їх складу як базовий елемент. Закріплення державою виключних прав інтелектуальної власності на результати творчої, розумової діяльності означає визнання державою монопольних прав на них за їх правоволодільцями через юридичну заборону їх несанкціонованого використання іншими

особами. Тому такі виключні права на центральний елемент інноваційних продуктів створюють передумову для монопольного володіння інноваційними продуктами й обмеження впровадження інновацій, що приводить до набуття законної та охоронюваної державою конкурентної переваги на відповідному ринку товарів (послуг) суб'єктами господарювання, які є правоволодільцями або користувачами об'єктів інтелектуальної власності [11, с. 3–6]. Головна особливість об'єктів інтелектуальної власності на відміну, наприклад, від предметів речового права полягає у наданні їм з боку держави спеціальної охорони, яка має прояв у формі виключних прав. Відсутність гарантованої правової охорони означало б, що особи, які внесли певні кошти (інвестували) в розробку об'єктів інтелектуальної власності, не змогли б окупити власні видатки і, як наслідок цього, не були б зацікавлені у такого роду діяльності (у т. ч. і венчурному підприємстві). Тому держава приймає на себе зобов'язання з гарантування охорони та захисту прав інтелектуальної власності, захисту від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності [12, с. 139].

Інтелектуальна власність, якою наділені об'єкти венчурного інвестування інноваційної діяльності, вимагає постійного внутрішнього контролю з метою своєчасної ідентифікації та забезпечення адекватного правового захисту. В Україні створено досить розвинену законодавчу базу щодо захисту прав інтелектуальної власності, яка узгоджується із загально-визнаними на міжнародному рівні підходами до забезпечення такого захисту [13, с. 157]. Безсумнівним є те, що прийняттям законів у сфері інтелектуальної власності було зроблено важливий крок у сторону створення системи правового забезпечення інвестування інноваційної діяльності в цілому. Той факт, що більшість з них відноситься безпосередньо до інноваційної сфери, свідчить про зростаючу увагу законодавчої влади до питань правового регулювання відносин між наукою і виробництвом.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновки про те, що на стадіях дослідно-конструкторських та технологічних розробок об'єктами венчурного інвестування інноваційної діяльності будуть виступати нові або вдосконалені вироби, матеріали або технології. Тому, на перший погляд здається, що під об'єктом венчурного підприємництва необхідно розуміти втілений у матеріальний носій інтелектуальний продукт, який створено при фундаментальних і прикладних наукових дослідженнях, результати яких (в матеріальній або нематеріальній формі) можуть бути негайно використані для потреб суспільства через передачу на них майнових прав в будь-якій доцільній діяльності людей. Встановивши правову природу об'єкта венчурного інвестування

інноваційної діяльності можна зрозуміти, що вказане поняття у більшому ступені відображає його технічне розуміння. Це пояснюється тим, що з технічної точки зору саме об'єктом венчурного інвестування інноваційної діяльності є продукт, тобто об'єктивне вираження інтелектуальної діяльності. Натомість, з юридичної точки зору, що саме нас і цікавить, об'єктом виступають права. Тому необхідно звернути увагу на ту обставину, що саме зміст вказаного поняття відображає безпосередньо «новинка» (венчур), а формою вираження останньої виступають безпосередньо майнові права.

Висновки. В процесі творчої діяльності, створюються нові об'єкти права інтелектуальної власності, постійно розширюються і межі людських можливостей, підвищується інтелектуальний, технічний та промисловий потенціал, внаслідок чого виникають ті чи інші переваги в сфері підприємницької діяльності. Як і сама творчість, її результати стали предметом правового регулювання. Враховуючи визначену стратегію розвитку венчурного підприємництва саме до результатів такої діяльності має привертатися першочергова увага. Не даремно ж серед підстав виникнення цивільних прав та обов'язків, що передбачені ст. 11 ЦК України є створення винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Метою діяльності суб'єктів венчурного інвестування інноваційної діяльності є створення об'єкту інтелектуальної, творчої діяльності, тобто створення об'єкту венчурного підприємництва, до якого відносяться винаходи, корисні моделі та інші нововведення, створення яких проводиться з певним ризиком. Такими ризиками, що мають місце при венчурному інвестуванні інноваційної діяльності є інвестиційні ризики (можливість виникнення непередбачуваних фінансових втрат) та інноваційні ризики. В свою чергу, необхідно звернути увагу на доцільність розглядати останні як можливість втрат, пов'язаних з інвестуванням у виробництво принципів нових товарів, послуг, розвитком нових технологій, які в силу власної новизни та якісних характеристик не отримають кінцевого споживача [14, с. 141]. Результатом діяльності суб'єктів венчурного інвестування інноваційної діяльності, з технічної точки зору, виступає інтелектуальний продукт, який можливо виділити як результат діяльності в галузі духовного виробництва, який необхідний для задоволення вимог (в матеріальній або нематеріальній формі) його споживачів.

Зайнятість суб'єктів інноваційної діяльності становлять позитивні результати від проведення науково-технічних та конструкторських розробок, результатом яких є створення об'єкту інтелектуальної творчої діяльності, втіленого у певну об'єктивну форму (патент, свідоцтво тощо). Відповідно об'єктом

венчурного інвестування інноваційної діяльності є майнові права на втілений у матеріальний носій інтелектуальний продукт, який створено в результаті фундаментальних і прикладних наукових дослі-

джень, результати якого мають практичну придатність, здебільшого промислової, і можуть бути використані для потреб суспільства в будь-якій доцільній діяльності людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кохан В. П. До правових проблем реалізації результатів інтелектуальної власності як інновацій. *Правове забезпечення комерціалізації результатів досліджень і розробок*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 трав. 2012) / редкол.: С. М. Прилипко, Ю. Є. Атаманова, Д. В. Задихайло. Харків : НДІ ПЗІР. 2012. С. 101–104.
2. Правове забезпечення ефективності інноваційного процесу в Україні : монографія/ за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 365 с.
3. Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах: монографія / за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 360 с.
4. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. 270 с.
5. Жорнокуй Ю. М. Правове регулювання венчурного підприємництва (цивільно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 195 с.
6. Розгон О., Байдельдінова М. Порівняльний аналіз механізму підтримки розвитку стартапів бізнес-інкубаторами за законодавством Казахстану та України. *Економіка та право*. 2021. № 2 (61). С. 53–65. URL: <http://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/1035>.
7. Pinkow F., Iversen J. Strategic Objectives of Corporate Venture Capital as a Tool for Open Innovation. *Journal of Open Innovation: technology, market and complexity*. 2020. № 6. Р. 1–21.
8. Врублевська-Місюна К. М. Правові форми інноваційного інвестування: монографія. Харків : Юрайт, 2017. 176 с.
9. Актуальні питання господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави: монографія / за заг. наук. ред. канд. юрид. наук Задихайла Д. В. Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 256 с.
10. Атаманова Ю. Є. Інноваційне право України: проблеми теорії та систематизації: монографія. Харків : СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. 128 с.
11. Симсон О. Э. Правовая квалификация инновационной деятельности. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 8. С. 3–6.
12. Шаповалова О. В. Роль держави у запровадженні інноваційних технологій у підприємницьку діяльність. *Правова наука та інноваційна діяльність в умовах євроінтеграційних процесів* : зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 8 черв. 2018 р.). Харків : Право, 2018. 166 с.
13. Теоретичні засади правового регулювання інвестування інноваційного розвитку в Україні : монографія за ред. Р. П. Бойчука. Х. : Право, 2014. 480 с.
14. Внукова Н. М., Глібка С. В. Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг: монографія / за редакцією Н. М. Внукової, С. В. Глібка. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 304 с.

REFERENCES

1. Kokhan V. P. (2012). Do pravovykh problem realizatsii rezultatov intelektualnoi vlasnosti yak innovatsii. *Pravove zabezpechennia komertsializatsii rezultatov doslidzhen i rozrobok: materialy Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi* (pp. 101-104). Kharkiv: NDI PZIR [in Ukrainian].
2. Pravove zabezpechennia efektyvnosti innovatsiinoho protsesu v Ukraini : monohrafiia/ za red. S. V. Hlibka, O. V. Rozghon. Kharkiv: NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy, 2021. 365 s. [in Ukrainian]
3. Pravove zabezpechennia Natsionalnoi innovatsiinoyi systemy u suchasnykh umovakh: monohrafiia / za red. S. V. Hlibka, O. V. Rozghon. Kharkiv: NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy, 2020. 360 s. [in Ukrainian]
4. Uchasnyky natsionalnoi innovatsiinoyi systemy: instytutsiino-funktsionalnyi analiz v pravi: monohrafiia / za zah. red. S. V. Hlibka, Yu. V. Heorhiievskoho. Kharkiv: Pravo, 2018. 270 s. [in Ukrainian]
5. Zhornokui Yu. M. (2003). Pravove rehuliuвання venchurnoho pidpriemnytstva (tsyvilno-pravovyi aspekt). *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

6. Rozghon O., Baideldynova M. (2021) Porivnialnyi analiz mekhanizmu pidtrymky rozvytku startapiv biznes-inkubatoramy za zakonodavstvom Kazakhstanu ta Ukrainy. *Ekonomika ta pravo*. № 2 (61). S. 53–65. [in Ukrainian]
7. Pinkow F., Iversen J. Strategic Objectives of Corporate Venture Capital as a Tool for Open Innovation. *Journal of Open Innovation: technology, market and complexity*. 2020. № 6, 1–21 [in English]
8. Vrublevska-Misiuna K. M. (2017). *Pravovi formy innovatsiinoho investuvannia: monohrafiia*. Kharkiv : Yurait [in Ukrainian].
9. Aktualni pytannia hospodarsko-pravovoho zabezpechennia innovatsiinoi polityky derzhavy: monohrafiia / za zah. nauk. red. kand. yuryd. nauk Zadykhailo D. V. Kharkiv : Vydavets SPD FO Vapniarchuk N. M., 2006. 256 s. [in Ukrainian].
10. Atamanova Yu. Ye. (2005). *Innovatsiine pravo Ukrainy: problem teorii ta systematyzatsii: monohrafiia*. Kharkiv: SPD FO Vapniarchuk N. M. [in Ukrainian].
11. Simson O. E. (2004). *Pravovaya kvalifikatsiya innovatsionnoy deyatel'nosti. Podpriemnitstvo. gosudarstvo i pravo*. № 8, 3–6 [in Russian].
12. Shapovalova O. V. Rol derzhavy u zaprovadzhenni innovatsiinykh tekhnolohii u pidpriemnytsku diialnist. *Pravova nauka ta innovatsiina diialnist v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv* : zb. materialiv kruhloho stolu (m. Kharkiv, 8 cherv. 2018 r.). Kharkiv : Pravo, 2018. 166 s. [in Ukrainian]
13. *Teoretychni zasady pravovoho rehuliuвання investuvannia innovatsiinoho rozvytku v Ukraini* : monohrafiia za red. R. P. Boichuka. Kh. : Pravo, 2014. 480 s. [in Ukrainian]
14. Vnukova N. M., Hlibko S. V. (2020). *Suchasni ekonomiko-pravovi ryzyk-orientovani zasoby rehuliyuvannya rozvytku rynku finansovykh posluh*. Vnukova N. M., Hlibko S. V. (Ed.). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrayiny [in Ukrainian].

ZHORNOKUI YURII

Doctor in Law, Professor, Leading Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the NALS of Ukraine, Head of Civil Law and Procedure Department of Kharkiv National University of Internal Affairs

PODREZ-RIAPOLOVA IRYNA

PhD, Senior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine

OBJECT OF LEGAL RELATIONS IN THE FIELD OF VENTURE INVESTMENT INTO INNOVATION ACTIVITY

Problem setting. The basis of carrying out venture investment into innovation activity is a creative search for opportunities to establish the objective truth of certain processes and, if possible, their implementation into industrial production. Therefore, one can determine by using legislative norms on intellectual property the persons who own the result of intellectual creative activity, embodied into a certain objective form (a patent, a certificate, etc.). However, it is often emphasized, except the objects of industrial property rights, that the objects of venture investment into innovation activity are innovative products or technologies.

Analysis of recent researches and publications. The modern research situation of the selected issues indicates the imperfection of the current legislation and the lack of legal doctrine in the context of determining the objects of legal relations of venture investment into innovation activity. Doctrinal developments of domestic and foreign experts, such as Yu. Ye. Atamanov, K. M. Vrublevska-Misiuna, V. P. Kokhan, O. E. Simson, F. Pinkow, J. Iversen, although contain analysis and arguments in favor of a certain scientific approach in the context of understanding the outlined issue, but do not give an unambiguous answer. Significant scientific achievements in considering the development of startups by business incubators and venture financing of startups is the work of O.V. Rozghon.

Target of research. The objective of the article is to clarify the issue of determining the object of venture investment into innovation activity.

Article's main body. The author of the research argues against the recognition of innovative products and technologies as the object of venture investment into innovation activity, because: 1) innovative product is only the result of production

activities (secondary, derivative object), when there is already the object (the object of intellectual property law) having the security document; such a product can be discussed in the context of the characteristics of quality components of the products, taking into account the implementation of a new object of industrial property rights into the innovation process; 2) the concept of technology as an object contained in the legislation of Ukraine and legal doctrine is rather vague and does not clearly answer the question on understanding the object of researched legal relations, since it is mostly a generalizing concept that covers the entire range of relations taking place in the chain of the innovation process.

Conclusions and prospects for the development. The purpose of the activity of the objects of venture investment into innovation activity is to create an object of intellectual, creative activity, i.e. the creation of venture entrepreneurship object, which includes inventions, utility models and other innovations, the creation of which are carried out with a certain risk.

The interest of the subjects of innovation activity is the positive results of scientific and technical, engineering developments, the result of which is the creation of an object of intellectual creative activity embodied in a certain objective form (a patent, a certificate, etc.). Accordingly, the object of venture investment into innovation activity is property rights to the intellectual product embodied into the material carrier, which is created as a result of basic and applied scientific research, the results of which have practical applicability, mostly industrial one.

Keywords: venture investment into innovation activity, object, industrial property, technology, innovative product.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Жорнокуй Ю. М., Подрез-Ряполова І. В. Об'єкт правовідносин у сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності. *Право та інновації*. 2022. № 1 (37). С. 31–37.

THE ROLE OF ECA IN THE ISSUE OF STIMULATING UKRAINIAN HIGH-TECH EXPORTS DURING WAR

The article is devoted to the study of the problem of stimulating the production and export of high-tech products, in particular, during martial law, and the role of the Export Credit Agency (hereinafter – ECA) in this matter. As of today, the role of the state in providing favorable conditions for the promotion of high-tech products in foreign markets is growing significantly. At the same time, the role of the state is not so much in direct assistance to business entities (which is quite difficult given the financial situation of the state during the war), but in the use of other effective tools and institutions designed to stimulate production and export of high-tech products.

At present, the Export Credit Agency of Ukraine is considered to be such an effective institution. In connection with the above, in order to learn from the positive experience, the article analyzes the formation of this institution in other countries and its positive impact on foreign trade of such states. According to the results of the analysis, the advantages of creating and properly organizing the activities of these Export Credit Agencies for the economy of a particular country as a whole and for individual businesses.

Some aspects of modern legal regulation of the Export Credit Agency in Ukraine have been studied. In addition, the changes to the current legislation in the legal regulation of ESA activities, which were adopted during the martial law in Ukraine, are highlighted and analyzed, their impact on the real stimulation of exports of Ukrainian products is predicted. Given the special importance of Ukrainian exports during the war, as well as the need to increase the supply of high value-added products, proposals were made to improve the activities of the Export Credit Agency of Ukraine in terms of ensuring and stimulating exports of high-tech products.

Keywords: Export credit agency, high-tech products, martial law

Problem setting. Since the beginning of the full-scale military invasion of the Russian Federation into Ukraine, with the imposition of martial law in the country from 05 hours 30 minutes on February 24, 2022 according to Presidential Decree №64 / 2022 of 24.02.2022 [7], Ukraine has also faced new realities of political, state, economic institutions and social life. The changes did not go unnoticed by the basic algorithms and processes of doing business, economic activity, etc. Under such conditions, it is crucial not only to preserve as many working enterprises as possible, but also, given the loss of a large amount of raw materials, increase exports of high-tech products. It should be noted that the production and export of high-tech, science-intensive products were low even before the imposition of martial law in Ukraine [8], and, accordingly, such activities needed incentives from the state. In particular, it was determined that Ukraine is primarily an importer in the world market of high-tech products, as foreign trade in high-tech goods was characterized by low shares of high-tech goods in total exports and a significant negative balance [10, p. 37].

However, in the current situation, special attention deserves not only the preservation of business in Ukraine, but also in particular, the intensification of economic activity in the production and supply (export) of high-tech products with high added value. Thus, the functions of insurance, guarantee and provision of affordable export credit are closely interrelated, and together provide a synergistic effect of facilitating access of domestic products to foreign markets and increase the confidence of foreign businesses in domestic companies.

One of the important tools, which is designed not only to stimulate exports in general, but also the supply of high-tech products to other countries, is the Export Credit Agency. In Ukraine, the latter was created relatively recently and has not fully fulfilled all the functions assigned to it. It was during the martial law that the relevant legislation was amended to restart this institution. Today, it is important to study all the advantages and disadvantages of the legal regulation of the ECA Institute in Ukraine in the context of stimulating the supply of high-tech products.

Analysis of recent researches and publications.

Issues related to the definition of high-tech products and problems of stimulating its production and supply have been the subject of research by scientists such as: S. Ya. Salyga, O. B. Salikhova, D. O. Turko, S. V. Glibko, I. Yu. Matyushenko, I. M. Grinko and others. At the same time, scientists V. V. Galasyuk, I. Yu. Guzhva, S. V. Volosovych and others paid attention to the study of the activity of export credit agencies in Ukraine and the world.

Given that the volume of high-tech exports are important for the economy of our country, **the target of the article is to** study the importance of the Export Credit Agency in stimulating the export of high-tech products, taking into account changes in Ukrainian legislation during martial law.

Article's main body. An important element of legal regulation in the field of trade in high-tech products is the regulation of the institutional structure, advisory, coordinating bodies and institutions, which are responsible for the formation and implementation of high-tech strategy of the state. It should be noted that currently, although a number of government agencies are involved in these activities, but their powers and objectives, goals and functions in the high-tech sphere are not clearly regulated and agreed, which indicates the lack of organizational and economic mechanism for development science-intensive industries.

To stimulate the export of goods (works, services) of Ukrainian origin (most of which will be high-tech products) in accordance with the Law of Ukraine «On Ensuring Large-scale Expansion of Exports of Goods (Works, Services) of Ukrainian Origin by Insurance, Guarantee and Cheaper Export Credit» of December 20, 2016 № 1792-VIII, in Ukraine provides for the establishment of the Export Credit Agency. The main tasks of ECA according to this Law are insurance, reinsurance, guarantees under contracts that ensure the development of exports, as well as participation in the program of partial compensation of interest rates on export credits on a voluntary basis [3]. The Cabinet of Ministers of Ukraine in accordance with the Resolution of 07.02.2018 № 65 «The issue of establishing an Export Credit Agency» decided to establish PJSC «Export Credit Agency» and approved its constituent documents [2], and 23.11.2018 registered a legal entity PJSC «Export Credit Agency» credit agency.

Unfortunately, since the establishment of ECA in Ukraine, not all the capabilities of this organization have been realized due to a number of factors. However, it is hoped that as a result of legislative changes provided by the draft Law «On Amendments to the Law of Ukraine» On Ensuring Large-Scale Expansion of Exports of Goods (Works, Services) of Ukrainian Origin by Insurance, Guarantee and Cheaper Export Credit «to

ensure effective export credit agency» № 3793, which was adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine in the second reading on 24.03.2022 [6], this situation will be corrected.

The practice of leading countries shows the fundamental place of specialized financial institutions, such as export credit agencies as an institution of state support for exports, in particular, high-tech products. These institutions operate in many countries. Of all European countries, only Albania, Moldova and, until recently, Ukraine did not have such an institution. In other countries, ECA's are purposefully involved in ensuring the implementation of the state function of stimulating and promoting the increase in exports of high-tech products with a high level of added value. The defining goal of ECA is to cover the risks that usually occur in foreign economic activity, and may also occur in case of late payment due to bankruptcy of foreign counterparties that are parties to certain contracts with domestic entities in this activity [1, p. 89].

Currently, ECA is successfully operating in more than 100 countries. The most famous of these ECA's are Eximbank (USA), Euler Hermes (Germany), NEXI (Japan), Atradius (Netherlands), COFACE (France), CESCE (Spain), SBCE (Brazil), SEK (Sweden), Sinosure (China). These institutions also operate in Eastern Europe, in particular in Poland, the Czech Republic, Hungary, Estonia, Lithuania and Bulgaria. It is noteworthy that the activities of foreign ECA's have an impact on the development of domestic imports of high-tech products, which in some cases has a negative impact on Ukrainian producers who produce appropriate analogues that are not inferior in quality. In particular, in 2012, Ukraine purchased Korean Hyundai electric trains, in connection with which the governing bodies were subjected to objective criticism for neglecting domestic car manufacturers. However, the terms of delivery of Hyundai electric trains provided for a loan from the Korean Export-Import Bank (similar to ECA in South Korea) to the Ukrainian side for their purchase. Thus, more favorable payment terms due to the activities of foreign ECA have weakened the international competitiveness of domestic producers in the domestic market [1, p. 89-91]. Another example is ECA Belarus, which partially reimbursed Ukrainian companies for interest rates on loans to purchase Belarusian tractors. Some of the most powerful ECAs financed by Ukrainian companies are the German Euler Hermes, the French Coface, etc. [4]. In fact, in such cases it is a matter of stimulating imports to Ukraine, although the development of domestic high-tech production, of course, requires a radically different situation - stimulating the export of high-tech goods, which is why ECA should operate in Ukraine.

At present, a set of measures is being taken to ensure the implementation of the main tasks of PJSC «Export Credit Agency», defined by its Charter, to stimulate large-scale expansion of exports of goods (works, services) of Ukrainian origin, including the development and approval of regulations.

In order to regulate the activities of PJSC «Export Credit Agency» to ensure the effective functioning of ECA, providing incentives for export development was submitted and subsequently adopted the draft Law № 3793 [5], which was mentioned above. As of now, such Law № 3793 has been signed by the President of Ukraine, but has not yet been published and entered into force.

In our opinion, the Export Credit Agency in Ukraine, due to the ability of the latter to assist in the implementation of complex and risky foreign economic operations, will perform another, no less important task, namely – to help overcome the raw material specialization of the national economy and transition to supply high-tech products. This follows from the provisions of the Law of Ukraine «On ensuring large-scale expansion of exports of goods (works, services) of Ukrainian origin through insurance, guarantee and reduction of export credits», which provides an exclusive list of product groups according to Ukrainian classification of goods of foreign economic activity (UCGFEA). Among them are groups, which include high-tech products – nuclear reactors, boilers, machinery, equipment and mechanical devices; parts thereof (Chapter 84), electrical machinery, equipment and parts thereof; sound recording or reproducing apparatus; television equipment for recording and reproducing images and sound, and parts and accessories thereof (Chapter 85), aircraft, spacecraft and parts thereof (Chapter 88), ships, boats and other floating equipment (Chapter 89), optical and photographic instruments and apparatus, cinematographic, control, measuring, precision; medical or surgical; parts and accessories thereof (Chapter 90) [85], etc. At the same time, the draft Law № 3793 expanded the list of commodity items from UCGFEA, the export of which is supported by ECA, to include such 15 new groups of goods. At the same time, it should be noted that the list of groups of goods supplemented by the Law of Ukraine «On Ensuring Large-scale Expansion of Goods (Works, Services) of Ukrainian Origin through Insurance, Guarantee and Cheaper Export Credit» does not belong to the high-tech category in essence, are not raw materials and have high added value. According to the Law of Ukraine «On Priority Areas of Innovation» is the creation of high-tech competitive products and increase the export potential of the state with the effective use of both national and world scientific and technological achievements [9]. Thus, it is considered expedient to achieve the goal of

giving priority to export support by the Export Credit Agency to high-tech products. In particular, to provide for the provisions of the legislation, according to which, when considering several options to support the export of products, other things being equal, this institution should give priority to the support of high-tech products. In addition, due to the limited resource capacity of ECA, it is logical to introduce phased support for the export of various types of goods, ranging from high-tech and science-intensive.

Another important function of ECA, provided by the above law, is consulting. In particular, the latter is of great importance at the regional level (especially in the context of the introduction of smart specialization), as well as for small and medium enterprises. In the UK, for example, there are export credit and insurance consultants at the regional level, where companies can consult free of charge on the best terms of export financing and have the opportunity to apply to the Export Financing Agency. Due to the latter, the involvement of small and medium-sized businesses in export activities has increased, as well as the volume of exports has increased since 2011 by 3.5 billion pounds [5, p. 79]. However, despite the above, the Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations lists only two activities of PJSC «Export Credit Agency», among which there are no consulting services.

It should be noted that the draft Law № 3793 provides for an increase in the initial authorized capital of ECA from 200 million hryvnias to at least 2 billion hryvnias [6]. This is explained by the aim of improving the financial soundness of ECA in accordance with the requirements of the European Union Solvency Directives and the instructions of leading rating companies (S&P, Moody's) to determine the sufficient level of capital of the insurance company. The Solvency Directive II is an EU directive designed to codify and harmonize insurance legislation, in particular its requirements for the amount of capital that EU insurance companies must have to reduce the risk of insolvency. In our opinion, the increase of ECA's authorized capital is a positive advantage, as greater financial resources will enable ECA to perform its functions effectively, including in terms of increasing services, in particular, exporters of high-tech products, and is a certain harmonization of Ukrainian legislation. At the same time, given that such an increase in the authorized capital of ECA at the expense of budget funds, the question arises about the appropriateness of these costs in the martial law in Ukraine.

Conclusions. Today there are all the prerequisites for the full functioning of the export credit agency of Ukraine. Given the positive experience of foreign countries, it is extremely important to ensure sustainable, reliable, efficient operation of the Export Credit Agency

in Ukraine. The latter will provide an opportunity to preserve and increase the export potential of Ukraine during the martial law of goods with high added value, in particular, and high-tech products. Unfortunately, although ECA has been established so far, the services provided by the statute and provisions of the Law of Ukraine “On Ensuring Large-Scale Expansion of Exports of Goods (Works, Services) of Ukrainian Origin through Insurance, Guarantee and Cheaper Export Credit” were

provided in rather low amounts. It is seen that the changes made by the legislator to the relevant law will have a positive impact on the functioning of this institution. As one of the possible options for launching ECA, including, given the limited resources of this institution, it is advisable to provide benefits and phased implementation of services to manufacturers, suppliers of certain product groups, starting with high-tech products.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галасюк В. В. Експортно-кредитне агентство як механізм розвитку високотехнологічного експорту України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 18, частина 1. С. 89–93.
2. Питання утворення Експортно-кредитного агентства : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 65. *Офіційний вісник України*. 2018. № 16. С. 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2018-%D0%BF#Text>.
3. Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту : Закон України від 20.12.2016 р. № 1792-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 4. С. 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text>.
4. Які перешкоди не дають створити експортно-кредитне агентство. *Бізнес. Колективне ділове медіа*. 2019. URL: <https://business.ua/finances/4582-yaki-pereshkody-ne-daiut-stvoryty-eksportnokredytne-ahentstvo>.
5. Юхта О. І. Експортно-кредитне агентство як ефективний інститут організації фінансово-кредитної підтримки експортерів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. С. 76–81.
6. Про внесення змін до Закону України “Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту” щодо забезпечення ефективного функціонування експортно-кредитного агентства : проект Закону України. Документ не було опубліковано. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА-ЗАКОН».
7. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. С. 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
8. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. №526-р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 57. С. 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
9. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-IV. *Офіційний вісник України*. 2011. № 77. С. 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.
10. Матюшенко І. Ю., Глібко С. В. Пасмор М. С. Практичні аспекти визначення високотехнологічних галузей і продукції в Україні. *Соціальна економіка*. 2018. Випуск 55. С. 37–49.

REFERENCES

1. Halasiuk V.V. (2018). Eksportno-kredytne ahentstvo yak mekhanizm rozvytku vysokotekhnolohichnoho eksportu Ukrainy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. Issue 18, Part 1, 89–93 [in Ukrainian].
2. Pytannia utvorennia Eksportno-kredytneho ahentstva : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.02.2018 r. № 65. (2018). *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine*, No. 16, 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. Pro zabezpechennia masshtabnoi ekspansii eksportu tovariv (robit, posluh) ukrainskoho pokhodzhennia shliakhom strakhuvannia, harantuvannia ta zdeshevlennia kredyuvannia eksportu: Zakon Ukrainy vid 20.12.2016 r. №1792-VIII. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, No. 4, 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> [in Ukrainian].
4. Yaki pereshkody ne daiut stvoryty eksportno-kredytne ahentstvo. (2019). *Biznes. Kolektyvne dilove media – Business. Collective business media*. URL: <https://business.ua/finances/4582-yaki-pereshkody-ne-daiut-stvoryty-eksportnokredytne-ahentstvo> [in Ukrainian].

5. Yukhta O. I. (2019). Eksportno-kredytne ahentstvo yak efektyvnyi instytut orhanizatsii finansovo-kredytnoi pidtrymky eksporteriv. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment. Practice and experience*, 11, 76–81 [in Ukrainian].
6. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro zabezpechennia masshtabnoi ekspansii eksportu tovariv (robit, posluh) ukrainskoho pokhodzhennia shliakhom strakhuvannia, harantuvannia ta zdeshevlennia kredytuvannia eksportu» shchodo zabezpechennia efektyvnoho funktsionuvannia eksportno-kredytneho ahentstva : proekt Zakonu Ukrainy. Dokument ne bulo opublikovano. Dostup iz inform.-pravovoi systemy «LIHA-ZAKON» [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Ukazu Prezydenta Ukrainy «Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini»: Zakon Ukrainy vid 24.02.2022 r. № 2102-IX. (2022). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine*, No. 19. S. 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> [in Ukrainian].
8. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.07.2019 r. № 526-r. (2019). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine*, No. 57, 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
9. Pro prioryetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 08.09.2011 r. № 3715-IV. (2011). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine*, No. 77, 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> [in Ukrainian].
10. Matiushenko I. Yu., Hlibko S. V. Pasmor M. S. (2018). Praktychni aspekty vyznachennia vysokotekhnolohichnykh haluzei i produktsii v Ukraini. *Sotsialna ekonomika – Social economy, Issue 55*, 37–49 [in Ukrainian].

ЧУБЕНКО ВІРА АНАТОЛІЇВНА

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

РОЛЬ ЕКА В ПИТАННІ СТИМУЛЮВАННЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. З початку повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації на територію України, наша країна також зіткнулась з новими реаліями функціонування політичних, державних, економічних інститутів та соціального життя. В ситуації, яка склалась, особливої уваги заслуговує не тільки збереження бізнесу в Україні, а й зокрема, активізація господарської діяльності щодо виробництва та постачання (експорту) високотехнологічної продукції, яка має високу додану вартість. Так, функції страхування, гарантування та забезпечення доступного кредитування експорту тісно взаємопов'язані, а разом дають синергетичний ефект спрощення доступу вітчизняної продукції на зовнішні ринки і підвищення довіри іноземного бізнесу до національних компаній. Одним з важливих інструментів, який покликаний не лише стимулювати експорт, а саме постачання в інші країни високотехнологічної продукції, є Експортно-кредитне агентство. На сьогодні, важливим є дослідження всіх переваг та недоліків правового регулювання інституту ЕКА в Україні в контексті стимулювання постачання високотехнологічної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з визначенням високотехнологічної продукції та проблем стимулювання її виробництва і постачання були предметом досліджень таких вчених як: С. Я. Салига, О. Б. Саліхова, Д. О. Турко, С. В. Глібко, І. Ю. Матюшенко, І. М. Грінко та інші. Водночас, дослідженню діяльності експортно-кредитних агентств в Україні та світі приділялась увага вченими В. В. Галасюком, І. Ю. Гужвою, С. В. Волосовичем та іншими.

Мета статті. З огляду на те, що обсяги високотехнологічного експорту мають важливе значення для економіки нашої держави, метою статті є дослідження значення Експортно-кредитного агентства в питанні стимулювання експорту високотехнологічної продукції з урахуванням змін законодавства України в період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Досліджено проблеми стимулювання та забезпечення експорту високотехнологічної продукції, зокрема, в період воєнного стану, та роль Експортно-кредитного агентства у вказаному питанні. Проаналізовано становлення названого інституту в інших країнах та його позитивний вплив на зовнішньоторговельну діяльність таких держав. Виокремлені та проаналізовані зміни до чинного законодавства в частині правового регулювання діяльності ЕКА в Україні, які прийняті в період воєнного стану.

Висновки. На сьогодні існують всі передумови для повноцінного функціонування експортно-кредитного агентства України. Зважаючи на позитивний досвід зарубіжних країн, вкрай важливим є забезпечення сталого, надійного, ефективного функціонування Експортно-кредитного агентства в Україні. Останнє надасть можливість збереження та збільшення експортного потенціалу України в період воєнного стану товарів з високою доданою

вартістю, зокрема, і високотехнологічної продукції. Вбачається, що зміни, внесені законодавцем в профільний закон, позитивно вплинуть на функціонування вказаної інституції. Як один із можливих варіантів запуску діяльності ЕКА, в тому числі, враховуючи обмежену ресурсну можливість вказаної установи, доцільним є надання переваг та поетапне впровадження надання послуг виробникам, постачальникам певних товарних груп, починаючи з високотехнологічної продукції.

Ключові слова: Експортно-кредитне агентство, високотехнологічна продукція, воєнний стан.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Chubenko V. A. The role of ECA in the issue of stimulating Ukrainian high-tech exports during war. *Law and Innovations*. 2022. № 1 (37). С. 38–43.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

У науковій роботі досліджені правові засади інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу. Встановлено, що ефективна інноваційна діяльність та комерціалізація її результатів можлива лише за умови належного організаційного та інформаційно-посередницького інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу. Визначено, що сучасна українська держава має дуже обмежену фінансову та інституційну спроможність, відтак наявні ресурси і потенціал доцільно зосередити на підтримці наукових досліджень, які є однією з основ інноваційного потенціалу, та створенні ефективної інфраструктури, яка сприятиме перетворенню результатів досліджень у продукт, придатний до комерціалізації.

Зроблений аналіз чинних нормативно-правових актів та документів стратегічного планування, які регламентують питання інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку економіки. Так, проаналізовані положення Закону України «Про інноваційну діяльність», Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, Державної цільової програми розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, Стратегії інформаційної безпеки. Зокрема, проаналізовані положення Стратегії інформаційної безпеки, передбачають необхідність стимулювання інновацій та забезпечення всебічного розвитку й захисту національної інформаційної інфраструктури, зокрема її телекомунікаційної складової, як сукупності різноманітних інформаційних систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування. Втім питання інформаційного забезпечення інноваційної діяльності недостатньо регламентовані більшістю проаналізованих стратегічних документів. У роботі досліджені окремі проблемні питання та запропоновані шляхи вдосконалення організаційного та інформаційно-посередницького забезпечення інноваційного процесу.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційний процес, інфраструктурне забезпечення, інформаційні технології.

Постановка проблеми. Ефективна інноваційна діяльність та комерціалізація її результатів можлива лише за умови належного організаційного та інформаційно-посередницького інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу. Проблема створення в Україні системи інформаційно-аналітичного забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності в умовах формування інноваційної моделі економіки, яка передбачає організацію стійкого потоку ефективних нововведень і переходу всієї вітчизняної економіки на наукомісткі технології, є нагальною і вимагає розробки принципово нових підходів до її розв'язку шляхом застосування передових інформаційних технологій [1].

Як відмічається у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р, серед основних бар'єрів для розвитку інновацій в Україні є: недосконалість інституцій, зокрема політичного, регуляторного та бізнес-середовища; слабо розвинута інфраструктура, у тому числі інноваційна. Сучасна українська держава має дуже обмежену фінансову та інституційну спроможність, відтак наявні ресурси і потенціал доцільно зосередити на підтримці наукових досліджень, які є однією з основ інноваційного потенціалу, та створенні ефективної інфраструктури, яка сприятиме перетворенню результатів досліджень

у продукт, придатний до комерціалізації [2]. До того ж, інфраструктурне забезпечення інноваційного процесу відіграє вирішальне значення у формуванні попиту на відповідні інновації [3].

Слід погодитись, що актуальність інтенсифікації інформаційного забезпечення в інноваційній діяльності безпосередньо пов'язана з тим, що інноваційний процес починається з ідеї, для зародження якої часто необхідна релевантна інформація. В умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій більш легким є отримання необхідної інформації щодо новинок, які використовуються в інших країнах та іншими організаціями [4].

Метою даного дослідження є аналіз правових засад інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення організації інноваційного процесу, розбудови інноваційної інфраструктури, активізації інноваційної діяльності та комерціалізації її результатів присвячені наукові дослідження багатьох вчених.

Так, С. В. Глібоко [5] розглядав сучасні вимоги щодо розвитку національної інноваційної системи, організаційно-правові форми та функції певних суб'єктів інноваційної діяльності.

Проблемні питання щодо організаційних форм трансферу технологій в інноваційному процесі аналізувалися в дослідженнях О. В. Розгон [6].

Ю. В. Георгієвським досліджувались особливості державного управління національною інноваційною системою України з позицій структурно-функціонального підходу [7].

Крім того, А. М. Любич [8] було проведено оцінку діяльності технологічних парків та визначено їх роль у національній інноваційній системі. Втім, проблемам інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу приділено недостатньо уваги що актуалізує зазначені питання.

Виклад основного матеріалу. Згідно із нормами ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04 липня 2002 р. № 40-IV (в редакції від 05 грудня 2012 р.) одним із основних принципів державної інноваційної політики є інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності [9]. Важливо визначити, що вказані принципи ідентифікуються із наданням фінансової підтримки, здійсненням сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності, тобто із засобами стимулювання провадження господарської діяльності у сфері інновацій. Втім поза увагою залишається організаційне забезпечення інноваційної діяльності та посередницька складова інформаційного забезпечення.

При цьому необхідно зазначити, що інформаційне забезпечення інновацій може розглядатися як

сукупність законних, своєчасних, ефективних, цілеспрямованих і захищених процесів збирання, сприйняття, зберігання, переробки, передання, надання, отримання і використання релевантної інформації для розв'язання завдань правового регулювання інноваційної діяльності [10].

Слід погодитись, що сьогодні з'являються широкі можливості для появи нових типів посередників, які забезпечують інфраструктуру для сучасних моделей ведення бізнесу, при цьому в подальшому варто сконцентрувати зусилля на дослідження посередницьких підприємств на ринку інформації та інформаційних продуктів, тому саме інформація потребує значних зусиль з її збирання, обробки та зберігання, що створює широкі можливості для посередницьких підприємств, але й вимагає врахування особливостей інформаційного продукту [11]. Однак, на даний час, питання діяльності посередницьких підприємств не мають достатнього рівня визначеності та не встановлюють єдиного підходу до вирішення цього питання.

Якщо звернутися до досвіду формування комплексу взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання проблеми системи розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики, доцільно визначити, що Державна цільова програма розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 травня 2008 р. № 439, встановлює, що однією з основних проблем реалізації державної інноваційної політики та забезпечення переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку економіки є неналежне інформаційно-аналітичне супроводження зазначеного процесу, а також відсутність системи моніторингу стану інноваційного розвитку економіки [12].

Разом з цим, Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року визначає серед проблем інформаційного забезпечення, що виникають на різних етапах інноваційного процесу наступні:

- відсутність необхідної інформації про ринкові перспективи запропонованої ідеї та знань і консультативного супроводу проходження проекту від ідеї до етапу комерціалізації;
- недостатнє пропагування та поширення інформації про позитивні приклади перетворення ідеї на інноваційний продукт;
- відсутність інформації про інформаційних партнерів;
- недостатня поінформованість про можливості малих і середніх підприємств у сфері використання новачків, високі транзакційні витрати на пошук та

доступ до баз даних, відсутність ефективних каналів передачі інформації щодо попиту підприємств до сектору науки та освіти.

Зазначені проблеми є наслідком низького рівня інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу та потребують пошуку шляхів розв'язання.

Нині для більшості держав цифровізація та розбудова інформаційного суспільства є визначальними тенденціями розвитку та національними пріоритетами. До того ж, інформаційно-комунікаційні технології є необхідним інструментом соціально-економічного прогресу, одним з основних чинників інноваційного розвитку економіки.

Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р [13] визначає, що у сучасному світі конкурентоспроможність держав підвищується насамперед у результаті розвитку науки та інновацій, що забезпечується прискореним запровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, створенням на їх основі нових ресурсів, методів, інструментів, технологій. Для реалізації зазначених умов необхідно: стимулювання розвитку наукових та науково-технічних досліджень шляхом запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій; прискорення розвитку національної системи цифрової науково-технічної інформації; забезпечення доступу до іноземних цифрових ресурсів та електронних світових баз даних наукової та науково-технічної інформації; стимулювання розвитку українського сегмента мереж наукової співпраці та наукових колективів; надання державно-приватної підтримки в реалізації проектів створення електронних наукових ресурсів з відкритим доступом. При цьому, особливу увагу в розбудові інформаційного суспільства необхідно приділити випереджальному розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень та наукоємних технологій, інноваційному розвитку вітчизняної індустрії про-

грамування, інфраструктури виробництва інформаційно-комунікаційних технологій.

Водночас, Стратегія інформаційної безпеки, яка затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 р. № 685/2021 [14] встановлює стратегічні цілі, виконання яких необхідно для досягнення основних напрямів забезпечення інформаційної безпеки України. Так, у рамках стратегічної цілі 7: «Розвиток інформаційного суспільства та підвищення рівня культури діалогу» передбачається виконання завдання щодо стимулювання інновацій та забезпечення всебічного розвитку й захисту національної інформаційної інфраструктури, зокрема її телекомунікаційної складової, як сукупності різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних (електронних комунікаційних) мереж, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування. Втім питання інформаційного забезпечення інноваційної діяльності недостатньо регламентовані цим стратегічним документом.

Висновки. На підставі вищезазначеного необхідно резюмувати, що питання правового забезпечення інноваційного процесу мають надзвичайно високу актуальність й потребують наукового розкриття. Отже, враховуючи важливість питань розбудови національної інноваційної екосистеми та інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу доцільним на сучасному етапі розвитку вбачається удосконалення нормативно-правової бази з питань організаційного та інформаційно-посередницького інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності, законодавче врегулювання діяльності посередників ринку інновацій, запровадження моніторингу інформаційних ресурсів та інформаційно-комунікаційних мереж серед науково-дослідних установ з метою сприяння ефективній інноваційній діяльності та комерціалізації її результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін.; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
2. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
3. Гончаренко О. В. Інфраструктурне забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 24. С. 61–64. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2014/14.pdf.
4. Моргачов І. В. Інфраструктурне забезпечення регіональних інноваційних процесів : монографія. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. URL: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3356/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf>.
5. Глібко С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2017. № 4 (20). С. 15–27. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Glibko20.pdf>.
6. Розгон О. В. Організаційні форми трансферу технологій в інноваційному процесі. *Право та інновації*. 2021. №1 (33). С. 14–21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14#top>.

7. Георгієвський Ю. В. Органи управління національною інноваційною системою України: структурно-функціональний аналіз. *Публічне право*. 2019. №2 (34). С. 42–51. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/34/pdf/pp-2019-34-05.pdf>.
8. Любич А. М. Оцінка технологічних парків: правовий аспект та їх роль у національній інноваційній системі. *Право та інновації*. 2018. №4(24). С. 15–19. URL: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/14223/1/doc2.pdf>.
9. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
10. Пасмор Ю. В. Проблеми інформаційного забезпечення інновацій: соціально комунікаційний аспект. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2012/.pdf>.
11. Дима О. О. Аналіз тенденцій у розвитку посередницьких організацій. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. №4 (75). С. 79. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2014/4\(75\)/uazt_2014_4_9.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2014/4(75)/uazt_2014_4_9.pdf).
12. Державна цільова програма розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.05.2008 р. № 439. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2008-%D0%BF#Text>.
13. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>.
14. Стратегія інформаційної безпеки: затв. Указом Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>.

REFERENCES

1. Innovatsiina Ukraina 2020: natsionalna dopovid. V. M. Heitsia et al (Ed.). (2015). Kyiv [in Ukrainian].
2. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku: skhv. rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.07.2019 r. № 526-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Honcharenko O. V. (2014). Infrastrukturne zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva. *Investytzii: praktyka ta dosvid – Investments: Practice and Experience*, 24, 61–64. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2014/14.pdf [in Ukrainian].
4. Morhachov I. V. (2019). Infrastrukturne zabezpechennia rehionalnykh innovatsiinykh protsesiv. Sievierodonetsk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia. URL: <http://dSPACE.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3356/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf> [in Ukrainian].
5. Hlibko S. V. (2017). Pravove rehuliuвання diialnosti naukovooho parku yak subiekta natsionalnoi innovatsiinoi systemy. *Pravo ta innovatsii – Law and Innovations*, 4 (20), 15–27. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Glibko20.pdf> [in Ukrainian].
6. Rozghon O. V. (2021). Orhanizatsiini formy transferu tekhnolohii v innovatsiinomu protsesi. *Pravo ta innovatsii – Law and Innovations*, 1 (33), 14–21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14#top> [in Ukrainian].
7. Heorhiievskiy Yu. V. (2019). Orhany upravlinnia natsionalnoiu innovatsiinoiu systemoiu Ukrainy: strukturno-funktionalnyi analiz. *Publichne pravo – Public Law*, 2 (34), 42–51. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/34/pdf/pp-2019-34-05.pdf>.
8. Liubchych A. M. (2018). Otsinka tekhnolohichnykh parkiv: pravovyi aspekt ta yikh rol u natsionalnii innovatsiinii systemi. *Pravo ta innovatsii – Law and Innovations*, 4 (24), 15–19. URL: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/14223/1/doc2.pdf> [in Ukrainian].
9. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 r. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [in Ukrainian].
10. Pasmor Yu. V. Problemy informatsiinoho zabezpechennia innovatsii: sotsialnokomunikatsiinyi aspekt. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2012/.pdf> [in Ukrainian].
11. Dyma O. O. (2014). Analiz tendentsii u rozvytku poserednytskykh orhanizatsii. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo – Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 4 (75), 79. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2014/4\(75\)/uazt_2014_4_9.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2014/4(75)/uazt_2014_4_9.pdf) [in Ukrainian].
12. Derzhavna tsilova prohrama rozvytku systemy informatsiino-analitychnoho zabezpechennia realizatsii derzhavnoi innovatsiinoi polityky ta monitorynhu stanu innovatsiinoho rozvytku ekonomiky: zatv. rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.05.2008 r. № 439. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2008-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

13. Stratehiia rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini: skhv. rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.05.2013 r. № 386-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
14. Stratehiia informatsiinoi bezpeky: zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 28.12.2021 r. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> [in Ukrainian].

PODREZ-RIAPOLOVA IRYNA

PhD, Senior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine

LEGAL FUNDAMENTALS OF INFRASTRUCTURE SUPPORT OF INNOVATION PROCESS

Problem setting. Effective innovation activity and commercialization of its results is possible only with proper organizational and information-intermediary infrastructure support of the innovation process. The problem of creating a system of information and analytical support of scientific, technical and innovative activities in Ukraine in the formation of an innovative model of economy, which provides for a sustainable flow of effective innovation and transition of the entire domestic economy to knowledge-intensive technologies, is urgent and requires fundamentally new approaches to its development communication through the use of advanced information technology

Target of research. The purpose of this study is to analyze the legal basis of infrastructure support of the innovation process.

Analysis of recent researches and publications. The research of many scientists is devoted to the organization of the innovation process, development of innovation infrastructure, intensification of innovation activities and commercialization of its results. Thus, S.V. Hlibko considered modern requirements for the development of the national innovation system, organizational and legal forms and functions of certain subjects of innovation. Problematic issues regarding organizational forms of technology transfer in the innovation process were analyzed in the studies of O.V. Rozghon. Iu. V. Georgiievskiy studied the features of public administration of the national innovation system of Ukraine from the standpoint of structural and functional approach. In addition, A. N. Liubchych assessed the activities of technology parks and determined their role in the national innovation system. However, insufficient attention is paid to the problems of infrastructural support of the innovation process, which actualizes these issues.

Article's main body. Today, the organizational support of innovation and the intermediary component of information support are left out of consideration.

It should be noted that information support of innovation can be considered as a set of legal, timely, effective, purposeful and secure processes of collection, perception, storage, processing, transmission, provision, receipt and use of relevant information to solve problems of legal regulation of innovation. It should be agreed that today there are ample opportunities for the emergence of new types of intermediaries that provide infrastructure for modern business models, while further efforts should be focused on researching intermediaries in the market of information and information products, so information requires significant efforts its collection, processing and storage, which creates ample opportunities for intermediary enterprises, but also requires consideration of the characteristics of the information product.

Conclusions and prospects for the development. Issues of legal support of the innovation process are extremely relevant and require scientific disclosure. Thus, given the importance of building a national innovation ecosystem and infrastructure support of the innovation process, it is appropriate at the present stage of development to improve the regulatory framework for organizational and information-mediation infrastructure support of innovation, legislative regulation of innovation market intermediaries, monitoring of information resources and information resources, communication networks among research institutions in order to promote effective innovation and commercialization of its results.

Key words: innovation activity, innovation development, innovation process, infrastructure provision, information technologies.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Подрез-Ряполова І. В. Правові засади інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу. *Право та інновації*. 2022. № 1 (37). С. 44–48.

ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ТРУДОВОГО ПРАВА

СЕРЕДА ОЛЕНА ГРИГОРІВНА

докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

БУРНЯГІНА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

кандидатка юридичних наук, доцентка, асистентка кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УДК 349.244-053.85:616-036.21

DOI 10.37772/2518-1718-2022-1(37)-7

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті підкреслюється, що особливу роль у розкритті сутності правового регулювання оплати праці відіграють основні ідеї-принципи. Дефініцію терміна “принципи правового регулювання оплати праці” сформульовано як керівні ідеї, основоположні засади, закріплені у правових нормах, що визначають зміст правового регулювання оплати на державному рівні праці й відбивають основні підходи до цього процесу. Доводиться, що становлення в Україні ефективного й дієвого інституту оплати праці зумовлює об’єктивну потребу в переосмисленні суті принципів, що лежать у його підґрунті і яким притаманні об’єктивна зумовленість, регулятивність, імперативність, взаємоузгодженість, системність, універсальність, загальна значущість і визначеність предмета правового регулювання. Зазначається, що правові принципи оплати найманої праці, які відповідають сучасним ринковим умовам, мають втілювати в собі ідеї, що визначають сутність і спрямованість правового регулювання оплати праці й мають бути нормативно закріплені, тобто повинні одержати свій вираз у законі.

Окрему увагу приділено одному з основних принципів у трудовому праві - принципу єдності і диференціації, що пронизує всю систему трудового законодавства. Диференціація сприяє єдності правового регулювання оплати праці, а єдність створює умови для її диференціації в цій царині. Обґрунтовано, що основною метою принципу єдності й диференціації насамперед є, з одного боку, чітке визначення однакових умов праці для всіх найманих працівників, а з другого – встановлення диференціації умов праці для певної категорії працівників за певних обставин.

Авторами зроблено висновок про потребу нормативного закріплення таких інституційних принципів оплати праці, як-от: а) гарантування працівникам своєчасної й у повному розмірі виплати заробітної плати, що забезпечує достатній життєвий рівень для них та їх сімей; б) забезпечення належного отримання заробітної плати; в) гарантованість матеріального стимулювання якісної й сумлінної праці; г) єдність і диференціація в оплаті праці.

Ключові слова: оплата праці, державне регулювання, принципи, працівник, трансформація, роботодавець, умови праці.

Постановка проблеми. В умовах переходу до постіндустріального суспільства має місце трансформація праці, що полягає в радикальній зміні існуючих стереотипів, інтересів, цінностей, принципів. Відповідно якісних змін зазнає й система відносин, що складає предмет галузі трудового права [1, с. 56].

Будь-яка діяльність здійснюється на підставі певних принципів – вихідних положень, додержання яких забезпечує узгодженість у діях їх учасників, орієнтує на досягнення відповідного результату шляхом використання найефективніших методів. Відхід від принципів конкретної діяльності призводить до

її непослідовності, неузгодженості в діях її учасників і, врешті-решт, не до тих результатів, досягнення яких було її основною метою [2, с. 42].

Стабільність принципів не означає їх непорушність, вони можуть розвиватися, наповнюватися іншим змістом у зв'язку з розвитком суспільства. Формування нових підходів до тлумачення та застосування принципів права – наслідок змінюючих умов життя суспільства. Існування та зміст принципів трудового права залежить від розвитку трудових відносин, тому нормативне наповнення принципів змінюється з часом.

Сучасний стан розвитку наукових досліджень характеризується поступовим переходом від позитивістської теорії права до природно-правової. Цим пояснюється кардинально новий науковий підхід до з'ясування поняття, змісту і правової природи принципів права загалом і трудового права, зокрема [3, с. 9, 3].

Право на оплату праці є одним з основоположних прав людини і громадянина. У ст. 23 Загальної декларації прав людини зазначено, що кожна людина без будь-якої дискримінації має право на рівну оплату за рівну працю, на справедливу і задовільну винагороду, що забезпечує гідне людини існування для неї самої і її родини. Винагорода виплачується в таких розмірах, щоб забезпечити гідне людини існування [4]. У національному законодавстві це положення знайшло своє закріплення у ст. 48 Конституції України [5]. Таким чином, оплатність праці займає суттєве місце у системі принципів сучасного трудового права, а заробітна плата, у свою чергу, є одним із значущих способів його реалізації.

Становлення в Україні ефективного й дієвого інституту оплати праці зумовлює об'єктивну потребу в переосмисленні суті принципів, що лежать у його підґрунті і яким притаманні об'єктивна зумовленість, регулятивність, імперативність, взаємоузгодженість, системність, універсальність, загальна значущість і визначеність предмета правового регулювання.

Метою цієї статті є поглиблене дослідження принципів правового регулювання оплати праці, розробка та формулювання теоретичних висновків і науково обґрунтованих пропозицій спрямованих на вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню принципів організації оплати праці в науковій юридичній літературі приділяли увагу такі вчені, як: Н. Д. Гетьманцева, С. С. Каринський, Г. А. Капліна, Р. З. Лівшиць, С. С. Лукаш, О. І. Процевський, О. В. Гаєва, Я. В. Сімутіна та інші. Не применшуючи ролі і значення наукових здобутків названих науковців, зауважимо, що ця проблема й на сьогодні залишається дискусійною. Відповідно до загальнотеоре-

тичної класифікації принципів розглянемо погляди окремих правників на принципи оплати праці і зробимо спробу сформулювати нормативно незакріплені інституційні засади останньої з урахуванням проблем правового регулювання заробітної плати.

Виклад основного матеріалу. Великий тлумачний словник української мови термін «принцип» трактує як (а) основне вихідне положення певної наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; засада; (приміром, основний закон певної точної науки); (б) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось (наприклад, правило, покладене в основу діяльності певної організації, товариства і т. ін.; (в) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці; канон [6, с. 714].

Поняття «принцип» вживається тільки стосовно категорій, які можуть бути названі основоположними, оскільки принцип – це теоретичне узагальнення суті відповідного явища, відбиття існуючої реальності і діючих у ній закономірностей.

Схожі позиції займають і фахівці у сфері трудового права. Так, за влучним висловлюванням М. І. Іншина, «принцип – це основа, фундамент, висхідне положення будь-якого явища (системи, відносин), що пронизує його та забезпечує існування. Звідси, принципом є такі керівні ідеї та правила, відсутність яких унеможливило існування, функціонування будь-якого явища» [7, с. 11]. З погляду В. І. Прокопенка, виявлення основних правових принципів має важливе теоретичне і практичне значення. Для трудового права перше полягає в тому, що вони дають можливість порівняти право різних держав, а також право однієї на певних історичних етапах; друге вбачається в тому, що вони створюють підґрунтя однотайного розуміння положень законодавства про працю, сприяють усвідомленню права і тим самим дають можливість однакового тлумачення цих положень. Принципи є правовими приписами, причому обов'язковими. Правові норми зобов'язують розуміти основні принципи як директиви щодо організації праці [8, 37].

Як слушно зазначає П. Д. Пилипенко, якщо через якісь об'єктивні обставини ті чи інші принципи права припиняють своє існування, то норми права, інститути або галузі, які на них спиралися, втрачають свої регулятивні властивості. Так само, як певні правові акти розроблено і прийнято законодавцем без урахування вимог принципів права, то вони не забезпечуватимуть ефективного впорядкування суспільних відносин і їх, зрештою, потрібно буде або скасувати або вдосконалити [9, с. 43].

У теорії трудового права за сферою суспільних відносин, на які поширюються принципи, й за харак-

тером суспільних закономірностей, що ними відбиваються, виділяють принципи: загальнолюдські, загальні принципи права, міжгалузеві, галузеві й окремих інститутів права [10, 199]. Наявність специфічних принципів є тим чинником, який внутрішньо інтегрує сукупність правових норм, вираженням їх цілісного характеру й функціональної самостійності.

Правові принципи оплати найманої праці, які відповідають сучасним ринковим умовам, мають втілювати в собі ідеї, що визначають сутність і спрямованість правового регулювання оплати праці й мають бути нормативно закріплені, тобто повинні одержати свій вираз у законі. Сьогодні вже очевидно, що в законодавстві з різних причин (найчастіше економічних) не завжди виражаються повною мірою принципи оплати праці, які відображають потреби сучасної правової соціальної держави [11, с. 35]. Серед інституційних принципів оплати праці виділяють принцип рівної оплати за працю рівної цінності (раніше він іменувався принципом рівної оплати за рівну працю), його ще визначають через оплату праці за її кількістю і якістю.

Р. З. Лівшиць розрізняє наступні принципи регулювання оплати праці: (а) оплата за працю, (б) оплата праці за її кількістю та якістю, (в) заборона дискримінації у сфері заробітної плати, (г) єдність і диференціація заробітної плати, (д) зв'язок між продуктивністю праці й розмірами її оплати, (е) гарантованість виплат. Крім того, він виділяв принципи, які належать до окремих норм або групи норм з оплати праці: а) матеріальне стимулювання тривалої й дисциплінованої праці, б) встановлення гарантії при відхиленні від умов праці, передбачених тарифами, в) оплата за понаднормовану працю [12, с. 37].

П. Д. Пилипенко вирізняє принципи: (а) пріоритетності норм міжнародного права щодо норм національного, (б) єдності й диференціації правового впорядкування трудових відносин, (в) оптимального поєднання централізованого й локального регулювання [13, с. 46]. В. І. Прокопенко висловлює міркування, що організація заробітної плати ґрунтується на принципах поєднання правового регламентування, здійснюваного державними органами в централізованому порядку, з галузевим, регіональним і локальним безпосередньо на підприємствах [8, с. 327].

З урахуванням того, що через принципи встановлюються гарантії дотримання нормативних вимог, із інституційного принципу гарантованості заробітної плати шляхом смислового висновку можна визначити 2 основоположні принципи правового регулювання оплати праці:

1) обов'язковість підвищення розмірів оплати праці працівників, які працюють на важких роботах, на роботах зі шкідливими й небезпечними умовами

праці, з особливими природними географічними й геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я (ст. 100 КЗпП), при виконанні робіт у надурочний час (ст. 106 КЗпП), у святкові й неробочі дні (ст. 107 КЗпП);

2) гарантованість матеріального стимулювання за якісну й сумлінну працю (стимулюючі виплати).

Перший з указаних принципів формується із сукупності централізованого й локального методів правового регулювання оплати праці, тому що законодавець установлює мінімальні розміри таких виплат, надаючи роботодавцеві свободу у вирішенні цих питань понад закріплені мінімуми. Що стосується другого принципу, то він визначається локальним методом регламентування оплати праці, оскільки в частині матеріального стимулювання якісної й сумлінної праці роботодавцеві надається повна, нічим не обмежена свобода.

Не менш важливим у царині оплати праці є принцип єдності й диференціації правового регулювання оплати праці, яке характеризується нерозривним зв'язком єдності і диференціації. Перша створює умови для диференціації правової регламентації праці, друга сприяє єдності правового впорядкування соціально-трудових відносин.

Єдність і диференціація правового регламентування в царині оплати праці зумовлені передовсім потребою забезпечення рівної оплати за рівну працю. В. В. Жернаков, С. М. Прилипко й Г. С. Гончарова доходять надзвичайно важливого висновку, що єдність не виключає, а, навпаки, передбачає диференціацію [14, с. 42], оскільки на оплату праці впливає різна кваліфікація працівників, умови праці, в яких вони заняті, індивідуальний внесок працівника в загальні результати виробництва та інші чинники.

Єдність в оплаті праці забезпечується: (а) створенням рівної оплати праці працівникам однакових професій, які виконують роботи однакової складності в різних галузях народного господарства; (б) закріпленням у нормах права загальних правил нормування праці; (в) визначенням загального правового режиму заробітної плати.

За сучасних умов, на думку Г. А. Капліної, єдність правового регулювання в оплаті праці полягає в єдності його мети, установлення для працюючих певних, але однакових для всіх найманих працівників трудових прав та обов'язків незалежно від фактичних умов праці і статі особи. Ця єдність забезпечується нормами, регулюючими вказані правовідносини переважно централізованим методом. Зокрема, це загальні норми гл. VII КЗпП України щодо оплати праці, а також Законів України "Про оплату праці" і "Про колективні договори і угоди". Диференціація трудового законодавства здійснюється за допомогою (а) прийняття спеціальних нормативних актів, що

стосуються тільки певної групи працюючих; (б) включення до загальних законодавчих актів про працю спеціальних норм лише щодо тієї чи іншої групи працівників; (в) віднесення можливості застосування окремих положень трудового законодавства до деяких категорій працівників [15, с. 67].

Основною метою принципу єдності й диференціації насамперед є, з одного боку, чітке визначення однотайних, однакових умов праці для всіх найманих працівників, а з другого – встановлення диференціації умов праці для певної категорії працівників за певних обставин. Саме тому в юридичній науковій літературі норми, які відповідають принципу єдності й диференціації оплати праці, прийнято поділяти на 2 основні групи: (а) загальні, що поширюються на всіх працівників, і (б) спеціальні, що стосуються окремих категорій працівників (неповнолітніх; жінок та інвалідів; працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці; осіб, які працюють в регіонах з особливими природними географічними й геологічними умовами) [16, с. 73].

Більш глибока диференціація правового регулювання у сфері заробітної плати пояснюється тим, що при оплаті праці працівників враховується ціла низка чинників, як-то: кваліфікація працівника, складність виконуваних робіт, якість та інтенсивність праці, природно-кліматичні умови, в яких знаходяться підприємства. Підставою диференціації правової регламентації заробітної плати є також умови оплати праці. Диференціація залежить і від кваліфікації працівників в порядку локального правового регулювання, що охоплює надбавки до заробітної плати.

Р. З. Лівшиць виокремлював 5 чинників диференціації заробітної плати: (а) зв'язок з робочим часом, (б) кваліфікація працівника, (в) умови праці, (г) галузь народного господарства, (д) географічний район [12, с. 41]. О. І. Процевський вбачає прояв принципів організації оплати праці в сукупності заходів, спрямованих на забезпечення винагороди працівників соціалістичного виробництва за їх працю залежно від її кількості і якості, створення на цій підставі матеріальної заінтересованості працюючих у результатах своєї праці [17, с. 61].

Диференціація правового регулювання заробітної плати дозволяє враховувати особливості умов праці, результати роботи працівників і всього підприємства. Як вітчизняна, так і зарубіжна практика переконливо свідчать, що будь-які відхилення в диференціації заробітної плати, включаючи так звану «зрівнялівку» чи надмірні розбіжності в рівнях оплати праці, мають вкрай негативні наслідки, бо порушують принцип соціальної справедливості, призводять до неповноцінного відтворення робочої сили, знижують мотиваційний потенціал заробітної плати. Тому забезпечення об'єктивної диференціації остан-

ньої є неодмінною умовою виконання оплатою праці її основних функцій, передусім відтворювальної, мотивуючої й соціальної [18, с. 68, 69].

Таким чином, єдність і диференціація є одним з основних принципів у трудовому праві, що пронизує всю систему трудового законодавства. Диференціація сприяє єдності правового регулювання оплати праці, а єдність створює умови для її диференціації в цій царині.

Висновки. На підставі проведеного аналізу робимо висновок, що принципи правового регулювання оплати праці – це керівні ідеї, основоположні засади, закріплені у правових нормах, що визначають зміст правового регламентування оплати праці й відображають його основні підходи в цій сфері.

Виходячи із забезпечувальної спрямованості загальних принципів можемо сформулювати ті з них, що відображають сутність правового регулювання оплати праці:

1) гарантування працівникам своєчасної й у повному розмірі виплати заробітної плати, що забезпечує достатній життєвий рівень для них та їх сімей; У ч. 7 ст. 43 Конституції України зазначено, що «право на своєчасне отримання винагороди за працю захищається законом» [5]. Проект ТК України (п. 10 ст. 2) серед інших основних засад передбачає гарантування працюючим своєчасної та у повному розмірі виплати заробітної плати [19]. На думку О. Я. Лаврів, такий принцип відбиває 2 аспекти правової регламентації оплати праці. Він установлює критерії визначення умов оплати праці, передусім розміру заробітної плати, яка має бути справедливою й забезпечувати гідне існування трудівника та його сім'ї. Вона повинна бути нижчою мінімального розміру оплати праці, який установлюється з урахуванням прожиткового мінімуму. Оплата праці має відповідати особистому вкладу працівника в результат праці. При цьому праця вищої кваліфікації має оплачуватися вище порівняно з менш кваліфікованою працею за однакових витрат робочого часу. Праця у важких і шкідливих умовах теж має оплачуватись у вищому розмірі, ніж праця у звичайних умовах, що, у свою чергу, має забезпечити матеріальну компенсацію додаткових витрат праці у важких і шкідливих умовах. Так, Закон України «Про оплату праці» визначає, що розмір заробітної плати залежить від складності й умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці й господарської діяльності підприємства [20, с. 30];

1) забезпечення належного отримання заробітної плати – повної суми, в установленний час, у відповідній формі й у певному місці);

2) гарантованості матеріального стимулювання якісної й сумлінної праці;

єдності й диференціації в оплаті праці.

Вважаємо, що наведені принципи оплати праці необхідно законодавчо закріпити в проєкті ТК України, що сприятиме покращанню якості нормотворення в досліджуваній царині, усуненню помилок при

розробленні і прийнятті актів локального рівня з питань оплати праці й посилить правову захищеність працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишновецька С. В. Вплив трансформації праці на розвиток сучасної науки трудового права. *Сучасна університетська правова освіта і наука: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 23 лютого 2018 р.); Національний авіаційний університет. Тернопіль: Вектор, 2018. Том 2. С. 56–58.
2. Попов С. В. *Форми реалізації права на працю: проблеми теорії та практики: монографія*. Харків: Вид-во ФІНН, 2009. 336 с.
3. Лаврів О. Я. Система принципів трудового права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 20 с.
4. Загальна декларація прав людини від: Міжнародний документ від 10.12.1948 р. № 995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Новий тлумачний словник української мови. В 4-х т. Т. 1: А-Є / уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконіт, 1998. 910 с.
7. Іншин М. І. Принципи державної служби. Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. пр. Луганськ: Східноукр. нац. ун-т, 2010. № 16. С. 10–18.
8. Прокопенко В. І. Трудове право України: підручник: вид. 2-ге, стереотип. Харків: Консум, 2000. 480 с.
9. Трудове право України: акад. курс: підручник: 3-тє вид., переробл. і допов. Київ: Ін Юре, 2007. 536 с.
10. Загальна теорії держави та права: підручник / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
11. Капліна Г. А. Проблеми правового регулювання оплати праці в ринкових умовах України і шляхи їх вдосконалення: дис. ... канд. юрид. наук: Луганськ, 2009. 201 с.
12. Лившиц Р. З. Зароботная плата в СССР. Правовое исследование. Москва: Наука, 1972. 271 с.
13. Пилипенко П. Д. Трудове право України: підручник. Київ: Ін Юре, 2003. 480 с.
14. Трудовое право в вопросах и ответах: учебник. Харьков: Одиссей, 2000. 624 с.
15. Капліна Г. А. Гендерна диференціація оплати праці. Актуальні проблеми права: теорія і практика. Луганськ: Східноукр. нац. ун-т, 2008. № 10. С. 67–76.
16. Трудове право України: підручник: 2-ге вид. / за ред. Н. Б. Болотіної, Г. І. Чанишевої. Київ: Знання, КОО, 2001. 559 с.
17. Процевский А. И. Зароботная плата и эффективность общественного производства: монография. Харьков: Высшая школа, 1975. 168 с.
18. Сімутіна Я. В. Методи правового регулювання заробітної плати на сучасному етапі (правові проблеми): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 210 с.
19. Трудовий кодекс України: проєкт у ред. від 29.08.2019 р. URL: https://vk24.ua/useful_information/proekt-trudovogo-kodeksu-ukraini-0.
20. Кодифікація трудового законодавства України: колективна монографія / Н. М. Хуторян, О. В. Лаврів, С. В. Вишновецька та ін. Харків: Вид-во ФІНН, 2009. 432 с.

REFERENCES

1. Vyshnovetska S. V. (2018). Vplyv transformatsii pratsi na rozvytok suchasnoi nauky trudovoho prava. *Suchasna universytetska pravova osvita i nauka: Materialy VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 23 liutoho 2018 r.) – Modern University Legal Education and Science: Proceedings of the VIII International Scientific and Practical Conference*. Ternopil: Vektor, Vol 2, 56–58 [in Ukrainian].
2. Popov S. V. (2009). *Formy realizatsii prava na pratsiu: problemy teorii ta praktyky*. Kharkiv: Vyd-vo FINN [in Ukrainian].
3. Lavriv O. Ya. (2006). *Systema pryntsyviv trudovoho prava Ukrainy: Extended abstract of Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid: Mizhnarodnyi dokument vid 10.12.1948 r. № 995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].

5. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
6. Novyi tumachnyi slovnyk ukrainskoi movy. Vols. 1–4; Vol. 1: A-Ye. Yaremenko V., Slipushko O. (Ed.). (1998). Kyiv: Akonit [in Ukrainian].
7. Inshyn M. I. (2010). Pryntsyipy derzhavnoi sluzhby. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka – Actual Problems of Law: Theory and Practice*. Luhansk: Skhidnoukr. nats. un-t, No. 16, 10–18 [in Ukrainian].
8. Prokopenko V. I. (2000). Trudove pravo Ukrainy. Kharkiv: Konsum [in Ukrainian].
9. Trudove pravo Ukrainy (2007). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
10. Zahalna teorii derzhavy ta prava. Tsvika M. V., Petryshyna O. V. (Ed.) (2009). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
11. Kaplina H. A. (2009). Problemy pravovoho rehulivannia opłaty pratsi v rynkovykh umovakh Ukrainy i shliakhy yikh vdoskonalennia: *Doctor's thesis*: Luhansk [in Ukrainian].
12. Livshits R. Z. (1972). Zarobotnaya plata v SSSR. Pravovoye issledovaniye. Moskva: Nauka [in Russian].
13. Pylypenko P. D. (2003). Trudove pravo Ukrainy. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
14. Trudovoye pravo v voprosakh i otvetakh (2000). Kharkov: Odissey. [in Russian].
15. Kaplina H. A. (2008). Henderna dyferentsiatsiia opłaty pratsi. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka – Actual Problems of Law: Theory and Practice*. Luhansk: Skhidnoukr. nats. un-t, No. 10, 67–76 [in Ukrainian].
16. Trudove pravo Ukrainy. N. B. Bolotinoi, H. I. Chanyshchevoi (Ed.). (2001). Kyiv: Znannia, KOO [in Ukrainian].
17. Protsevskiy A. I. (1975). Zarabotnaya plata i effektivnost obshchestvennogo proizvodstva. Kharkov: Vysshaya shkola [in Russian].
18. Simutina Ya. V. (2006). Metody pravovoho rehulivannia zarobitnoi platy na suchasnomu etapi (pravovi problemy): *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
19. Trudovyi kodeks Ukrainy: proekt u red. vid 29.08.2019 r. URL: https://vk24.ua/useful_information/proekt-trudovogo-kodeksu-ukraini-0 [in Ukrainian].
20. Kodyfikatsiia trudovoho zakonodavstva Ukrainy. Khutorian N. M., Lavriv O. V., Vyshnovetska S. V. et al. (2009). Kharkiv: Vyd-vo FINN [in Ukrainian].

SEREDA OLENA

Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Labor Law of the Yaroslav Mudryi National Law University

BURNYAGINA YULIYA

PhD in Law, Associate Professor, Assistant Professor of Labor Law Department
of the Yaroslav Mudryi National Law University

TRANSFORMATION OF THE PRINCIPLES OF THE LEGAL REGULATION OF THE WAGE IN MODERN CONDITIONS

Problem setting. The article emphasizes that the main ideas and principles play a special role in revealing the essence of the legal regulation of wages.

Target of research is to study of the principles of legal regulation of wages, development and formulation of theoretical conclusions and scientifically sound proposals aimed at improving existing legislation in this area.

Analysis of recent researches and publications. The study of the principles of organization of remuneration in the scientific and legal literature paid attention to such scientists as: N. Hetmantseva, S. Karinsky, G. Kaplina, R. Livshits, S. Lukash, O. Protsevsky, O. Gaeva, J. Simutina and others. Without diminishing the role and importance of the scientific achievements of these scientists, we note that this problem remains controversial today. In accordance with the general theoretical classification of principles, we will consider the views of individual lawyers on the principles of remuneration and try to formulate the normatively unconstitutional institutional principles of the latter, taking into account the problems of legal regulation of wages.

Article's main body. The definition of the term “principles of the legal regulation of wages” is formulated as guiding ideas, fundamental principles enshrined in legal norms that determine the content of legal regulation of wages at the state

level and reflect the main approaches to this process. It turns out that the establishment of an effective and efficient institution of remuneration in Ukraine necessitates an objective need to rethink the essence of the principles which are underlying it and which one are characterized by objective conditionality, regulation, imperative, coherence, systemic, universal, general significance and the certainty of the subject of legal regulation. It is noted that the legal principles of remuneration of labor which one correspond to modern market conditions, should embody the ideas that determine the nature and direction of legal regulation of remuneration and should be enshrined in law, ie should be expressed in law. Close attention is paid to the principle of unity and differentiation, which is one of the basic principles in labor law and permeates the entire system of labor law. Differentiation contributes to the unity of legal regulation of wages and unity creates the conditions for its differentiation in this area. It is substantiated that the main purpose of the principle of unity and differentiation, on the one side, is to clearly define uniform, equal working conditions for all employees, and, on the other side, to establish differentiation of working conditions for certain categories of employees in certain circumstances.

Conclusions and prospects for the development. The conclusion is made about the need for normative consolidation of such institutional principles of remuneration as: a) guaranteeing employees timely and full payment of wages which ensures a sufficient standard of living for them and their families; b) ensuring proper receipt of wages; c) guaranteed material incentives for quality and conscientious work; d) unity and differentiation in wages.

Key words: wages, state regulation, principles, employee, transformation, employer, working conditions.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Середа О. Г., Бурнягіна Ю. М. Трансформація принципів правового регулювання оплати праці в сучасних умовах. *Право та інновації*. 2022. № 1 (37). С. 49–55.

СУЧАСНІ ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

КОРИТІН ДЕНИС СЕРГІЙОВИЧ

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ЗАВАДСЬКА АНГЕЛІНА ТИМУРІВНА

адвокат, молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

УДК 346.543: 336.531.2(477)

DOI 10.37772/2518-1718-2022-1(37)-8

ДО ПРАВОВИХ ПИТАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРТАПІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ)

Стартапи, як новостворені суб'єкти інноваційної діяльності, стикаються з низкою проблем правового характеру. Питання, які постають перед стартапом, залежать від етапу розвитку, на якому в даний час він перебуває. У статті розглянуто правові питання, з якими може стикнутися стартап на етапі Early Growth в аспекті збройної агресії РФ проти України, оскільки на вказаному етапі стартап діє як офіційно зареєстрований у передбаченому законом порядку суб'єкт підприємницької діяльності і, відповідно, на нього розповсюджується дія низки нормативно-правових актів, що регулює діяльність таких суб'єктів. Зокрема, у статті було розглянуто питання, які можуть виникнути у сфері зобов'язального права в аспекті введення в Україні військового стану, а також зміни у податкову законодавстві, спрямовані на сприяння підприємницької діяльності платників податків. Зроблено висновки, що більшість стартапів України, що перебувають на початковій стадії виведення та реалізації інноваційної продукції на ринку, стикаються з проблемами неможливості повного виконання взятих на себе зобов'язань або ускладненням процесу ведення бізнесу.

Наша держава створює умови для спрощеної реалізації процедури звільнення стартапів від відповідальності за невиконання або неналежне виконання взятих на себе обов'язків за договорами, за умови коли таке невиконання напряду пов'язано з існуванням обставин непереборної сили у вигляді збройної агресії РФ проти України. Крім того, Верховною Радою України внесено зміни до податкового законодавства, за якими, зокрема, надано підтримку найбільшій (третій) групі спрощеної системи оподаткування та розширено перелік суб'єктів, які можуть бути включені до такої групи оподаткування. Вказані зміни спрямовані на стимулювання осіб до здійснення підприємницької діяльності у цей надзвичайно складний етап розвитку нашої держави і створення фундаменту для післявоєнної економічної відбудови та відродження України.

Ключові слова: стартап, МСП, виконання зобов'язань, оподаткування, військовий стан.

Постановка проблеми. Збройний напад Російської Федерації на Україну без оголошення війни, який відбувся о 05 ранку 24 лютого 2022 року, одночасно докорінно змінив всю систему правовідносин нашої держави. Гуртування цілої нації (у політичному розумінні цього терміну) супроти безпрецедентних злочинних дій «братнього народу» викликало тимчасове припинення (або видозмінення) звичної щоденної трудової діяльності кожного громадянина,

іноземця чи особи без громадянства. Безумовно, значну підтримку опору нашої держави збройній агресії з перших днів надають представники бізнесу, в тому числі і стартапи. Розуміючи цінність такої допомоги та важливість суб'єктів господарювання для України, органами державної влади було розроблено та прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на актуалізацію правовідносин з такими суб'єктами.

Метою вказаної статті є дослідження правових питань діяльності стартапів в умовах російсько-української війни. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне в межах цієї статті зосередити увагу на стартапах, які перебувають на етапі Early Growth, оскільки на вказаному етапі стартап діє як офіційно зареєстрований у передбаченому законом порядку суб'єкт підприємницької діяльності і, відповідно, на нього розповсюджується дія низки нормативно-правових актів, що регулює діяльність таких суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діяльності стартапів ставали предметом наукових досліджень таких вчених як С. В. Глібка [1], О. В. Розгон [2], І. В. Подрез-Ряполової [3], А. С. Петкевича, А. В. Шерстобітова [4], І. В. Ящишиної [5] та інші. В межах цієї наукової статті буде досліджено специфіку діяльності стартапів в умовах воєнного стану, спричиненого актом збройної агресії РФ проти нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Як нами вже неодноразово зазначалося раніше стартапом є інноваційна ідея або новостворений суб'єкт господарювання (фізична особа-підприємець або юридична особа) [6].

На думку уповноважених осіб міжнародної екосистеми Startup-Network [7], основною ознакою, яка відрізняє стартап від звичайного малого чи середнього підприємства, є обов'язкова тенденція стартапу до розвитку та подальшого перетворення до великого підприємства.

Погоджуючись із вказаною ознакою вважаємо за доцільне доповнити характеристику стартапу ще однією обов'язковою ознакою – інноваційністю. Вказана ознака прямо впливає із аналізу норм законодавства європейських країн, міжнародних актів, документів ЄС та довідникових матеріалів низки міжнародних організацій.

Таким чином, виходячи з наведених вище обов'язкових ознак стартапів впливає, що стартап проходить низку етапів свого становлення та розвитку.

Розглядаючи питання етапів розвитку стартапів, можливо виокремити наступні найбільш поширені у науковій та практичній сфері етапи:

1) Seed – стадія, на якій відбувається доопрацювання стартап проекту, «доукомплектування» штату працівників, формування стійкового складу учасників бізнес-проекту, вирішення юридичних та фінансових питань початку підприємницької діяльності (в тому числі, обрання відповідної організаційно-правової форми ведення бізнесу, обрання форми оподаткування, укладення договорів з партнерами та інвесторами тощо);

2) Startup – перехідна стадія розвитку стартапу, на якій відбувається остаточне формування та узго-

дження бізнес-плану й розпочинається виведення інноваційної продукції на ринок;

3) Early Growth – це рання стадія діяльності стартапу як суб'єкта господарювання щодо реалізації інноваційної продукції на ринку.

Як нами було зазначено раніше, в межах цього дослідження буде розкрито питання діяльності стартапів на останній із перелічених стадій.

На цій стадії стартап як правило має статус малого або середнього підприємства (далі – МСП) і потребує всебічної державної підтримки.

На нашу думку, видами державної підтримки у сфері регулювання діяльності МСП є:

- фінансова;
- інформаційна;
- консультаційна;
- підтримка МСП у сфері інновацій, науки й промислового виробництва;
- підтримка суб'єктів МСП, що провадять експортну діяльність;
- підготовка людського капіталу для МСП;
- інфраструктурна.

Зауважимо, що перераховані види державної підтримки повинні знайти відображення в законах і розкриватися змістовно через перелік засобів, які можуть застосовуватися до МСП безпосередньо або через уповноважені організації. Вказане набуває особливого значення у даний період розвитку нашої держави.

В аспекті вищевикладених стадій розвитку стартапів та видів державної підтримки МСП розглянемо питання державної підтримки стартапів від час російсько-української війни.

В першу чергу, звернімо увагу на наслідки для суб'єктів господарювання початку бойових дій.

Значна кількість таких суб'єктів, опинившись у населених пунктах, фактична окупація яких стала метою РФ, були змушені зупинити свою діяльність. Така зупинка діяльності тягне за собою низку правових питань, зокрема, й виконання зобов'язань перед контрагентами, інвесторами та партнерами.

Загальні положення щодо зобов'язань сформовані у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) та деталізовані у Господарському кодексі України (далі – ГК України).

Так, відповідно до ст. 526 ЦК України встановлює обов'язок сторін належно виконувати покладені на них обов'язки, що включає в себе виконання зобов'язання належними сторонами, у належному (визначеному сторонами) місці, у належний строк (термін).

Статтею 611 ЦК України закріплено невиключний перелік наслідків порушення зобов'язання, який може бути доповнений наслідками, визначеними за згодою сторін конкретного зобов'язання: припинен-

ня зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків та моральної шкоди.

Як і для будь-якого виду відповідальності для настання цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язання має бути наявною вина сторони, що його порушила.

Відповідно до ст. 617 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

Подібне положення закріплено і у Конвенції ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» від 1980 року: «Сторона не несе відповідальності за невиконання будь-якого із своїх зобов'язань, якщо доведе, що воно було викликане перешкодою поза її контролем і що від неї нерозумно було очікувати прийняття до уваги цієї перешкоди під час укладення договору або уникнення чи подолання цієї перешкоди чи її наслідків» [8].

Як зазначив Сьомий апеляційний адміністративний суд у своєму Роз'ясненні «Форс-мажорні обставини у господарських договорах» від 27.03.2020 року поняття «форс-мажорні обставини», «обставини непереборної сили», «форс-мажор» є однаковими за змістом. Форс-мажор (переклад з французької мови – вища сила) – це непередбачувані обставини, які не залежать від волі сторін договору, за яких неможливо виконати покладені на них зобов'язання [9].

Уповноваженим органом, що встановлює факт наявності форс-мажорних обставин в Україні, є Торгово-промислова палата України та регіональні торгово-промислові палати. Вказані палати на підтвердження наявності таких обставин протягом 7 робочих днів із дня звернення видають відповідний сертифікат (для суб'єктів господарювання – за собівартістю його виготовлення, а для суб'єктів малого підприємництва – безкоштовно) (стаття 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні»).

Разом з тим, в реальних умовах війни, вказана процедура зазнала певних змін. Так, своїм Листом від 28.02.2022 року № 2024/02.0-7.1 Торгово-промислова палата України засвідчила:

«...форсмажорні обставини (обставини непереборної сили): військову агресію Російської Федерації проти України, що стало підставою введення воєнного стану із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб, відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Враховуючи це, ТПП України підтверджує, що зазначені

обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення, є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких/-го настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких/-го стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)» [10].

Текст вказаного листа опублікований на офіційному сайті Торгово-промислової палати України. Для його застосування суб'єктом господарювання достатнім є його роздрукування.

В той же час необхідно звернути увагу засновників стартапів, що сама по собі наявність форс-мажорної обставини не виключає настання цивільної відповідальності за невиконання стартапом своїх зобов'язань. Невід'ємною умовою для ненастання відповідальності в такому випадку має бути існування причинно-наслідкового зв'язку між існуванням форс-мажорної обставини та неспроможністю виконати взяті на себе обов'язки.

В цьому аспекті доцільно звернути увагу на Постанову Вищого господарського суду України 02 серпня 2017 року у справі № 909/965/16:

«Для... звільнення від відповідальності, згідно зі ст. ст. 617 ЦК України, 218 ГК України особа, яка порушила зобов'язання, повинна довести: 1) наявність обставин непереборної сили; 2) їх надзвичайний характер; 3) неможливість попередити за даних умов завдання шкоди; 4) причинний зв'язок між цими обставинами і понесеними збитками (аналогічна позиція викладена в постанові Верховного Суду України від 10.06.2015 р. у справі № 3-216гс15)» [11].

Так, наприклад, у випадку якщо за договором стартап мав поставити іншому суб'єкту господарювання вже виготовлену інноваційну продукцію з метою її подальшої реалізації в межах території, на якій не відбуваються бойові дії, за наявності відповідного транспорту для здійснення поставки, невиконання такого обов'язку не перебуватиме у прямому логічному зв'язку з існуванням форс-мажорної обставини у вигляді військової агресії РФ проти України і, відповідно, не виключатиме безумовно можливість притягнення стартапу до відповідальності.

Крім того, враховуючи, що інноваційна діяльність стартапів часто пов'язана з зовнішньо-економічною діяльністю, необхідно звернути увагу, що на міжнародному рівні діє також низка актів, які регулюють питання наслідків виникнення форс-мажорних обставин, пов'язаних з військовими діями. Як приклад можна навести Застереження про Вій-

ськові Ризики, прийняті Балтійською та Міжнародною Морською Радою, відповідно до якого за наявності військових ризиків судно не зобов'язане рухатися вперед або від нього не вимагатиметься продовження шляху до будь-якого порту, місця, району чи зони, або будь-якого водного шляху чи каналу, де виявляється, що судно, вантаж, екіпаж або інші особи на борту судна, за розумним рішенням капітана та/або власників, можуть піддаватися таким ризикам[12].

Таким чином, можна зробити висновок, що стартапи України, які стикнулися з проблематикою виконання взятих на себе зобов'язань, наразі можуть скористатися прощеною процедурою одержання відповідного сертифікату в Торгово-промисловій палаті України. Разом з тим, необхідно враховувати, що саме по собі одержання підтвердження існування обставин непереборної сили не звільняє від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань. Необхідно довести прямий та невідворотний причинно-наслідковий зв'язок між такими обставинами та неспроможністю виконати обов'язки. Крім того, в площині міжнародних відносин потрібно враховувати існування низки міжнародних актів, які регулюють наслідки виникнення обставин непереборної сили.

Переходячи до наступного блоку нашого дослідження варто зазначити, що стартапи які не зупинили (припинили) свою діяльність у зв'язку зі зброй-

ною агресією РФ, стикнулися з питаннями подальших податкових правовідносин з Україною.

Надзвичайно гостро наразі стоїть питання створення шляхів підтримки діяльності суб'єктів господарювання як платників податків. З метою запобігання масовому припиненню підприємницької діяльності та виведенню підприємств з України на території іноземних держав було прийнято нормативно-правові акти, які зменшують податкове навантаження на суб'єктів господарювання.

Зокрема, було внесено зміни до Податкового кодексу України, що стосуються суб'єктів, які можуть знаходитися на спрощеній системі оподаткування.

Враховуючи специфіку інноваційної спрямованості діяльності стартапів у поєднанні ознакою початку розвитку бізнесу переважна більшість стартапів ставала платниками податку третьої групи за спрощеною системою оподаткування, знаходження на якій значно зменшувало податкове навантаження та спрощувало ведення податкової звітності.

В цьому аспекті доцільно зазначити, що Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2120-IX[13] було змінено вимоги до платників податків, які можуть скористатися правом перебування у спрощеній системі оподаткування.

Пропонуємо здійснити аналіз таких змін у формі таблиці.

Таблиця № 1. Зміни податкового законодавства щодо спрощеної системи оподаткування платників податку третьої групи у 2022 році

Критерій	В редакції Закону до 15.03.2022	В чинній редакції
Організаційно-правова форма	1) фізичні особи – підприємці; 2) юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми із максимальним розміром річного доходу до 1167 розмірів мінімальної заробітної плати (у 2022 році – 7 585 500 грн.)	Будь-які фізичні особи підприємці та юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми з максимальним річним доходом до 10 мільярдів гривень.
Можливість використання найманої праці	Фізичні особи-підприємці не використовували працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена.	Обмеження щодо кількості працівників відсутнє.
Визначення категорій платників податку, які не можуть бути у третій групі спрощеної системи оподаткування		Чітко визначено види діяльності, при здійсненні яких платник податку не може бути взятий на облік до третьої групи спрощеної системи оподаткування

Критерій	В редакції Закону до 15.03.2022	В чинній редакції
Відсоткова ставка єдиного податку	3-5 % від доходу	2 % від доходу
Податок на додану вартість		Платники податку звільнені від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України
Подання звітності	Щоквартально	Щомісячно
Сплата податку	Щоквартально	Щомісячно

Таким чином, зміни в податковому законодавстві, які стосуються стартапів, що перебувають на третій групі спрощеної системи оподаткування, полягають в тому, що з одного боку, зменшено податковий тиск на суб'єкта підприємницької діяльності, а з іншого – скорочено періодичність надходження доходів в бюджет від сплати податків.

Висновки і пропозиції. Більшість стартапів України, що перебувають на початковій стадії виведення та реалізації інноваційної продукції на ринку, стикаються з проблемами неможливості повного виконання взятих на себе зобов'язань або ускладненням процесу ведення бізнесу. Наша держава створює умови для спрощеної реалізації процедури звільнення стартапів від відповідальності за невиконання або

неналежне виконання взятих на себе обов'язків за договорами, за умови коли таке невиконання напряму пов'язано з існуванням обставин непереборної сили у вигляді збройної агресії РФ проти України.

Крім того, Верховною Радою України внесено зміни до податкового законодавства, за якими, зокрема, надано підтримку найбільшій (третьій) групі спрощеної системи оподаткування та розширено перелік суб'єктів, які можуть бути включені до такої групи оподаткування. Вказані зміни спрямовані на стимулювання осіб до здійснення підприємницької діяльності у цей надзвичайно складний етап розвитку нашої держави і створення фундаменту для післявоєнної економічної відбудови та відродження України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект): монографія / за ред. С. В. Глібо. Харків : Право. 2018. 96 с.
2. Правове забезпечення ефективності інноваційного процесу в Україні : монографія / за ред. С. В. Глібо, О. В. Розгон. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України. 2021. 365 с.
3. Глібо С. В., Подрез-Ряполова І. В. Формування регіональної інноваційної системи у сучасних умовах. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві* : зб. наук. пр. за матеріалами Інтернет-конференції, 26 лютого 2019 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України. 2019. С. 36–39. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-19-22.pdf>.
4. Петкевич А. С., Шерстобитов А. В. Понятие и сущность государственного управления инновационными процессами в Республике Беларусь. *Право та інновації*. № 3 (27). 2019. С. 20–24. <https://doi.org/10.31359/2311-4894-2019-27-3-20>.
5. Ящишина І. В. Трансформування функцій суб'єктів інноваційного процесу. *Економіка та держава*. 2015. № 2. С. 12–15.
6. Глібо С. В., Розгон О. В., Георгієвський Ю. В. Правове забезпечення ефективності інноваційного процесу в Україні : монографія / за ред. С. В. Глібо, О. В. Розгон. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. 365 с. С. 176–182.
7. Офіційний сайт «Startup-Network». URL: <https://startup.ua/>.
8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text.
9. Роз'яснення Сьомого апеляційного адміністративного суду «Форс-мажорні обставини у господарських договорах» від 27.03.2020 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01259>.

10. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України. 13.05.2022. URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhnikh-obstavin-z-28-02-2022>.
11. Постанова Вищого господарського суду України від 02.08.2017 № 909/965/16. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/68134834?_ga=2.172260259.1452487890.1648455628-766061059.1637778166.
12. BIMCO War Risks Clause for Time Chartering 2013. *BIMCO Special Circular*. 2013. No. 5. URL: https://www.bimco.org/contracts-and-clauses/bimco-clauses/current/war_risks_clause_for_time_charters_2013.
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

REFERENCES

1. Hlibko S. V. (Ed.). (2018). *Analysis of legal regulation of innovative structures, support for small and medium -sized enterprises in Ukraine (regional aspect)*. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
2. Hlibko S. V., Rozghon O. V. (Eds.). (2021). *Legal support for the effectiveness of the innovation process in Ukraine*. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].
3. Hlibko S. V., Podrez-Riapolova I. V. (2019). Formation of a regional innovation system in modern conditions : *zb. nauk. pr. za materialamy Internet-konferentsii, 26 liutoho 2019 r.* (pp. 36–39). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy. Retrieved from <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-19-22.pdf> [in Ukrainian].
4. Petkevich A. S., Sherstobitov A. V. (2019). The concept and essence of public administration of innovative processes in the Republic of Belarus. *Pravo ta innovatsii*, 3(27), 20–24. <https://doi.org/10.31359/2311-4894-2019-27-3-20> [in Russian].
5. Yashchyshyna I. V. (2015). Transformuvannia funktsii subiektiv innovatsiinoho protsesu. *Ekonomika ta derzhava*, 2, 12–15 [in Ukrainian].
6. Hlibko S. V., Rozghon O. V., Heorhiievskiy Yu. V. (2021). *Legal support for the effectiveness of the innovation process in Ukraine*. S. V. Hlibko, O. V. Rozghon (Eds.). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 176–182 [in Ukrainian].
7. Official web-site «Startup-Network». Retrieved from <https://startup.ua/> [in Ukrainian].
8. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods vid (1980, April 11). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text [in Ukrainian].
9. Explanation of the Seventh Administrative Court of Appeal «Force-Major circumstances in business contracts» of 27.03.2020. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01259> [in Ukrainian].
10. Concerning the certification of force majeure. The official web-site of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine. 13.05.2022. Retrieved from <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhnikh-obstavin-z-28-02-2022> [in Ukrainian].
11. Resolution of the Supreme Economic Court of Ukraine dated 02.08.2017 No. 909/965/16. Retrieved from https://verdictum.ligazakon.net/document/68134834?_ga=2.172260259.1452487890.1648455628-766061059.1637778166 [in Ukrainian].
12. BIMCO War Risks Clause for Time Chartering 2013. (2013). *BIMCO Special Circular*; No. 5. Retrieved from https://www.bimco.org/contracts-and-clauses/bimco-clauses/current/war_risks_clause_for_time_charters_2013 [in English].
13. Law of Ukraine modification of the Tax code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine concerning action of norms for the period of martial law № 2120-IX (2022, March 15). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> [in Ukrainian].

KORYTIN DENIS

PhD, research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

ZAVADSKA ANHELINA

Barrister, Research assistant of Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

ON LEGAL ISSUES OF STARTUP ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE (RUSSIAN-UKRAINIAN WAR)

Problem setting. The armed attack of the Russian Federation on Ukraine without a declaration of war, which took place at 5 am on February 24, 2022, at the same time radically changed the entire system of legal relations of our state. The unification of the whole nation (in the political sense of the term) against the unprecedented criminal actions of the “fraternal people” caused a temporary cessation (or modification) of the usual daily work of every citizen, foreigner or stateless person. Undoubtedly, business representatives, including startups, have been providing significant support for the resistance of our state to armed aggression since the first days. Realizing the value of such assistance and the importance of business entities for Ukraine, public authorities have developed and adopted a number of regulations aimed at updating legal relations with such entities.

Analysis of resent researches and publications. Issues of startup activity have become the subject of research by such scientists as SV Glebko OV Rozgon, IV Podrez-Ryapolova, AS Petkevich, AV Sherstobitov, IV Yashchyshina and others. Within the framework of this scientific article, the specifics of the activities of startups in a state of martial law caused by an act of armed aggression of the Russian Federation against our state will be studied.

The target of research is to study the legal issues of startups in the Russian-Ukrainian war. In this regard, we consider it appropriate in this article to focus on startups that are at the stage of Early Growth, because at this stage the startup acts as an officially registered business entity and, accordingly, it a number of normative legal acts regulating the activity of such subjects are extended.

Article’s main body. As we have repeatedly mentioned before, a startup is an innovative idea or a newly created business entity (individual entrepreneur or legal entity).

According to the officials of the international ecosystem Startup-Network, the main feature that distinguishes a startup from a normal small or medium enterprise is the mandatory trend of the startup to develop and further transform into a large enterprise.

Agreeing with this feature, we consider it appropriate to supplement the characteristics of the startup with another mandatory feature - innovation. This feature directly follows from the analysis of the legislation of European countries, international acts, EU documents and reference materials of a number of international organizations.

Thus, based on the above mandatory features of startups, it follows that a startup goes through a number of stages of its formation and development.

This research will address the issue of startups at the Early Growth stage.

At this stage, the startup usually has the status of a small or medium enterprise and needs comprehensive government support.

Startups in Ukraine that have faced the problem of fulfilling their commitments can now use the simplified procedure for obtaining a certificate from the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine. However, it should be borne in mind that obtaining confirmation of the existence of force majeure does not in itself release you from liability for non-performance or improper performance of obligations. There is a need to prove a direct and irreversible causal link between such circumstances and the inability to perform duties. In addition, in the field of international relations, it is necessary to take into account the existence of a number of international acts that regulate the consequences of force majeure.

Changes in tax legislation concerning startups in the third group of the simplified taxation system are that, on the one hand, the tax burden on the business entity has been reduced, and on the other hand, the frequency of tax revenues has been reduced.

Conclusions and prospects of the development. Most startups in Ukraine, which are at the initial stage of launching and selling innovative products on the market, face problems of inability to fully meet their commitments or complicate the process of doing business. Our state creates conditions for simplified implementation of the procedure of releasing startups from liability for non-performance or improper performance of their obligations under contracts, provided that such non-performance is directly related to the existence of force majeure in the form of armed aggression against Ukraine.

In addition, the Verkhovna Rada of Ukraine amended the tax legislation, which, in particular, provided support to the largest (third) group of the simplified taxation system and expanded the list of entities that can be included in such a group of taxation. These changes are aimed at encouraging people to do business in this extremely difficult stage of development of our state and creating a foundation for postwar economic reconstruction and revival of Ukraine.

Key words: startup, SMEs, fulfillment of obligations, taxation, martial law.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Коритін Д.С., Завадська А.Т. До правових питань діяльності стартапів в умовах збройної агресії російської федерації проти України (російсько-української війни). *Право та інновації*. 2022. № 1 (37). С. 56–62.

ШАНОВНІ АВТОРИ!

Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України та Видавництво «Право» запрошують всіх зацікавлених осіб опублікувати свою наукову роботу у *тридцять восьмому* номері журналу «Право та інновації». Журнал внесено до переліку наукових фахових видань групи Б (Наказ МОН України № 409 від 17 березня 2020 р.).

Журнал розповсюджується також за передплатою АТ «Укрпошта». Передплатний індекс 86689. Вартість та умови підписки дізнавайтеся в АТ «Укрпошта».

Умови публікації у журналі:

1. Надати копію квитанції:
 - 1.1. про передплату журналу на **12 місяців** у будь-якому поштовому відділенні зв'язку України (індекс 86689);
 - 1.2. або копію квитанції про оплату публікації НДІ ПЗІР (за 1 статтю) до **10.12.2022 р.**;
2. Оформити статтю та подати згідно вказаних вимог.
3. Заповнити відомості про автора.
4. Надіслати рукопис статі в електронному вигляді на електронну адресу editor@pti.org.ua до 10.12.2022 р.

Традиційно в журнал приймаються статті за такими напрямками:

- 12.00.01** – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень;
- 12.00.03** – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право;
- 12.00.04** – господарське право; господарсько-процесуальне право;
- 12.00.05** – трудове право; право соціального забезпечення;
- 12.00.06** – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право;
- 12.00.07** – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право;
- 12.00.08** – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право;
- 12.00.09** – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність;
- 12.00.11** – міжнародне право.

Редакція у разі необхідності може здійснити переклад розширеної анотації, детальну інформацію можна отримати в редколегії. У разі самостійного перекладу автором розширеної анотації англійською редакційна колегія перевіряє переклад. У випадку виявлення значних помилок редакція залишає право відмовити в публікації статті.

Оформлення передплати автором передбачає отримання 1 авторського екземпляру та 3 наступних номерів журналу. Оплата НДІ ПЗІР передбачає отримання виключно авторського екземпляру.

Всю додаткову інформацію ви можете отримати на сайті журналу <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/information/authors> та за телефоном: (057) 700-06-64.

Випусковий редактор: *В. П. Кохан*
Комп'ютерна верстка: *А. Г. Якишина*

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21739-11639 ПР від 24.11.2015

Підписано до друку з оригінал-макета 28.04.2022.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 6,35. Тираж 18 прим. Вид. № 2917.

Видавець – Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України,
61002, м. Харків, вул. Чернишевська, 80,
Тел. +38 (057) 700-06-64
Сайт: ndipzir.org.ua
E-mail: ndipzir@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4814 від 17.12.2014

Виготовлювач – ТОВ «ПРОМАРТ»
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. +38 (057) 717-25-44

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 5748 від 06.11.2017